MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 65

STEFAN ZWEIG
GÖMÜLÜ ŞAMDAN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
REGAİP MİNARECİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları
13. basım

STEFAN ZWEIG
GÖMÜLÜ ŞAMDAN
65

STEFAN ZWEIG
GÖMÜLÜ ŞAMDAN

ÖZGÜN ADI
DER BEGRABENE LEUCHTER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM KASIM 2015, İSTANBUL
13. BASIM EKİM 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-616-8

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11 Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: REGAİP MİNARECİ

1955 yılında İstanbul'da doğdu. Münih'te geçen lise ve üniversite yıllarının ardından 1977 yılında Hürriyet Grubu'nda çevirmen olarak çalışma hayatına atıldı. Hürriyet Dergi Grubu, Tercüman, Milliyet Dergi Grubu, Güneş Gazetesi ve Doğan Kitap'ta editör, yazılışleri müdürü, yayın yönetmeni ve yayın koordinatörü olarak uzun yıllar idari görevlerde bulundu. Önceleri gazeteciliğin yanı sıra sürdürdüğü edebiyat çevirmenliğine artık zamanının önemli bir bölümünü ayırarak devam ediyor.

Modern
Klasikler
Dizisi -65

Stefan Zweig

Gömülü Şamdan

Almanca aslından
çeviren: Regaip Minareci

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Bir Söylence

"Bu, yedi kollu bir şamdanın yazgısına dayandırılmış büyük bir söylencedir. Şamdan; Kudüs'ten Babil'e gitmiş, oradan bir şekilde dönmüş, bu defa Titus tarafından Roma'ya götürülmüş, sonra Vandallarca çalınıp Kartaca'ya götürülmüş, Belisarios Kartaca'yı fethedince Bizans'a nakledilmiştir. Bu, dini öğeler taşıyan bir sanat eserinin yeryüzünde başına gelen muhtemelen en tuhaf yolculuk olduğu için, benim gözümde Yahudilerin asırlardır süregelen göçebeliğinin sembolüdür. Tarih kayıtlarına göre, İustinianos şamdanı Kudüs'e –yani bir Hıristiyan kilisesine– iade eder ve şamdan burada kaybolur. Benim söylencemde bu kayboluş, diriliş olasılığı taşıyan bir saklanıp muhafaza edilmeye dönüşür."

Stefan Zweig

455 yılının güneşli bir haziran günü Roma'nın Circus Maximus hipodromunda dev gibi iki Herul* ile Hyrkania**'dan gelen bir yabandomuzu sürüsü arasında geçen dövüş az önce kanlı bitmiş, öğle sonrasının bu üçüncü saatinde binlerce kişiden oluşan seyirciler arasında gitgide artan bir huzursuzluk baş göstermişti. Halılar ve heykellerle süslenmiş tribünde çevresini saran saray memurlarının ortasında oturan İmparator Maximus'un yanına, üstü başı toz içinde, yaptığı zahmetli yolculuktan sonra atından henüz indiği anlaşılan bir ulağın sokulduğunu ve haberini hükümdara vermesi üzerine, dövüşün en heyecanlı yerinde hükümdarın gelenekleri çiğneyerek ayağa kalktığını en yakınındaki birkaç kişiden başka fark eden olmamıştı önce; sonra bütün saray ahalisi gözden kaçmayan bir telaşla hükümdarın peşi sıra yürüdü, çok geçmeden senatörler ve soylular da kendilerine ayrılmış koltukları boşalttılar. Böylesine ani bir gidişin mutlaka önemli bir nedeni olmalıydı. Yeniden çalan keskin fanfarların yine bir hayvan dövüşü yapılacağını duyuruyor olması ve yüksek parmaklıklar ardından çıkan Numidia'dan gelme kara yeleli aslanın, boğuk bir kükremeyle gladyatörlerin hançerlerine doğru koşturulması bile

* Herul'ler: Eski bir Germen halkı. (ç.n.)

** Hazar denizinin güneydoğusunda bir bölge. (ç.n.)

boşunaydı – huzursuzluğun yarattığı, soran gözlerle bakan, ürkmüş ve heyecanlı yüzlerin solgun köpükleriyle kabarıp taşan can sıkıcı dalga, karşı konulamaz bir şekilde yükselmiş, bir sıradan ötekine atlıyordu. İnsanlar ayağa fırlamışlar, seçkin insanlardan boşalan yerleri gösteriyor, sorular sorup, yaygara koparıyor ve ıslık çalıyorlardı; sonra, ilk olarak kimin ağzından çıktığını kimsenin anlayamadığı belirsiz bir dedikodu yayıldı; Vandallar, Akdeniz'in korku saçan korsanları, güçlü bir donanmayla limana yanaşmış ve huzur içinde yaşayan kentin içine doğru yol almaya başlamışlardı bile. Vandallar! Bu sözcük önce kısık bir fısıltı olarak ağızdan ağıza yayıldı, sonra "Barbarlar! Barbarlar!" diye ansızın yükselen tiz bir çığlığa dönüştü, yüz sesli, bin sesli olarak tiyatronun taş basamaklı çevresinde çınladı; derken muazzam bir kalabalık, fırtınaya dönüşmüş bir rüzgâr hamlesinden yırtılıp gelmişçesine ve durdurulamaz bir panikle çıkış kapısına doğru koşmaya başlamıştı bile. Bütün düzen çökmüştü. Muhafız alayı ve nöbetçi askerler yerlerini terk etmiş, ötekilerle birlikte kaçıyorlardı; herkes koltukların üzerinden atlıyor, yumruklarıyla ve kılıçlarıyla kendilerine yol açıyor, ciyaklayarak bağıran kadınları ve çocukları eziyordu; çıkış kapılarının önünde iç içe geçmiş insan yığınlarından fırıldak gibi dönen ve çığlığı basan daireler oluşmuştu. Az önce seksen bin insanı bir araya tıkıştırıp, çınlayan kapkara bir kitleye dönüştüren koskoca sirk, birkaç dakika içinde tamamen boşalmıştı. Basamaklı oval alan yaz güneşi altında tıpkı terk edilmiş taşocağı gibi hissiz, sessiz ve ıssızdı. Yalnızca aşağıdaki arenada –dövüşçüler çoktan ötekilerin peşi sıra kaçmışlardı– unutulan aslan kara yelesini sallayarak duruyor, ansızın beliren boşluğa doğru meydan okuyarak kükrüyordu.

Vandallar gelmişlerdi. Ulaklar birbiri ardına koşturuyordu şimdi ve her haber bir öncekinden daha kötüydü. Vandallar yüzlerce yelkenli ve kadırgayla karaya yanaşmışlardı, atak ve çevik insanlardı; beyaz paltolu Berberiler

ve Numidia'lı süvariler hızlı ve uzun boyunlu atlarıyla asıl alayın önüne geçip, Via Portuensis*'te ok gibi ilerlemeye başlamışlardı bile; yarın ya da yarından sonra haydut sürüleri kapılara dayanacaktı ve hiçbir savunma hazırlığı yapılmamıştı. Paralı asker ordusu uzaklarda bir yerlerde Ravenna yakınlarında savaşıyordu; Alaric, kenti yağmaladığından bu yana surlar enkaza dönüşmüştü. Kimsenin aklında savunma yoktu. Zenginler ve soylular, canlarıyla birlikte mallarının hiç değilse bir bölümünü, katırlarını ve arabalarını kurtarabilmek için telaşla silahlanıyorlardı. Ama artık çok geçti. Çünkü halk, soyluların iyi günlerde onlara baskı yapmalarına, kötü günlerde onları kalleşçe ortada bırakmalarına göz yummak istemiyordu. İmparator Maximus kurmay heyetiyle birlikte saraydan kaçmaya kalkışınca önce sövgü, sonra taş yağmuruna tutuldu; derken öfkeli alt tabaka kalleşin üstüne saldırdı ve zavallı durumdaki hükümdarını yolun ortasında sopalarla ve baltalarla vurarak öldürdü. Gerçi sonrasında her akşam olduğu gibi kapılar kapatıldı; ama tam da bu nedenden kentte korku tamamen içe dönük bir hal almıştı; korkunç şeyler olacağı önsezisi, çürümüş bataklık buharı gibi boğucu, seslerin kesildiği ışıksız evlerin üzerine çökmüştü; karanlık, dehşet ve ürperti içinde yok olup giden kaybolmuş kentin üzerine boğucu bir örtü gibi inmişti; oldum olası kayıtsız duran yıldızlar, yukarıdan kaygısızca ve hafifçe ışımaktaydı; ve ay, her gece olduğu gibi gümüş boynuzunu göğün mavi duvarına geçirmişti. Roma, uykusuz ve titreyen sinirlerle öylece durmuş yargıcının yolunu gözlercesine bekliyordu; başını çoktan taşa bastırmış, kaçınılamaz ve inmeye çoktan hazırlanmış darbeyi bekliyordu.

Bu arada Vandallar, boşalmış Roma caddesinde ağır ağır, emin, planlı ve muzaffer bir edayla limandan içeri doğru ilerlemekteydiler. Sarışın, uzun saçlı Germen askerleri yüzer kişilik taburlar halinde, talimli asker adımlarıyla düzgün bir

---

Liman caddesi. (ç.n.)

sıra içinde yürüyorlardı ve onların önünde çölün yardımcı halkı, siyah derili kapkara Numidia'lılar güzel safkan atlarını üzengisiz ve ışıltılı dönüşlerle çevreye yayılarak koşturuyorlardı. Alayın tam ortasında Vandal Kralı Genseric atının sırtında yol almaktaydı. Eyerinden, yayan giden kalabalığa kayıtsız bir hoşnutlukla gülümsüyordu. Yaşını başını almış bu deneyimli asker, ciddi bir direnişle karşılaşmayacaklarını, bu defa ciddi bir meydan savaşına değil, orta ölçeklisine hazırlandıklarını gözcülerinden çoktan haber almıştı. Gerçekten de görünürde tek bir düşman askeri yoktu. Özenle düzleştirilmiş sahil caddesinin Roma'nın orta meydanına açıldığı Porta Portuensis'te Papa Leo, kralın karşısına çıktı; bütün nişanlarıyla süslenmiş, çevresi din adamlarıyla ışıl ışıl sarılı, beyaz sakallı ihtiyar Papa Leo, henüz birkaç yıl önce korkunç Attila'yı Roma'ya kıymaması için olağanüstü bir şekilde ikna etmişti ve dinsiz Hun, ricasına akıl almaz bir rıza göstermişti. Haşmetli beyaz sakallıyı görür görmez Genseric de atından indi ve topallayarak (sağ ayağı kısaydı çünkü) ona doğru nezaketle ilerledi. Ama ne balıklı yüzüğün takılı olduğu elini öptü ne de dindarlık taslayarak dizlerini kırdı –çünkü Ariusçu bir heretik olarak Papa'yı gerçek Hıristiyanlığı zorla ele geçiren kişi olarak görüyordu yalnızca– ve Papa'nın kutsal kenti lütfedip sakınması anlamına gelen, yakaran Latince söylevini soğuk bir kibirle karşıladı. Tercümanı aracılığıyla, hayır, tasaya gerek olmadığı yanıtını verdi, insaniyetli davranmayacağından kimse korkmamalıydı, kendi de bir asker ve Hıristiyan'dı. Roma'yı ateşe vermeyecek ve harap etmeyecekti, oysa iktidar hırsına kapılmış bu kent binlerce kenti yıkmış, yerle bir etmişti. Cömertliğiyle hem kilise varlıklarını hem de kadınları koruyacaktı, güçlünün ve muzafferin hakkı doğrultusunda ganimetlerini yalnızca *sine ferro et igne** toplayacaktı. Ama şimdi tavsiyesi –emir eri yeniden üzengiye basmasına yardım ederken Genseric bunu

(Lat.) Ateşsiz ve kılıçsız. (ç.n.)

tehdit savurarak söylüyordu– başka bir gecikmeye meydan vermeden ona Roma'nın kapılarının açılmasıydı.

Her şey Genseric'in istediği gibi olmuştu. Tek bir mızrak sallanmamış, kılıç çekilmemişti. Bir saat sonra Roma'nın tamamı Vandalların eline geçmişti. Ama muzaffer haydut sürüsü, savunmasız kente, kendine hâkim olamayan bir güruh gibi yayılmamıştı. Uzun boylu, güçlü, açık sarı saçlı askerler sıralara dizilmiş, Genseric'in demir gibi sert eliyle dizginlenmiş olarak kente girmişlerdi; Via Triumphalis'ten geçmiş, suskun dudaklarıyla ganimet sözü veriyormuş gibi duran, beyaz gözlü binlerce heykele arada sırada gözlerini dikmişlerdi. Genseric ise kenti işgal eder etmez, imparatorun terk edilmiş ikametgâhı Palatinum'a geçti. Ancak ne korkuyla sıraya dizilmiş bekleyen senatörlerin sunmak istedikleri hürmetlerini kabul etti ne de şölen sofrası kurulmasını istedi; varlıklı vatandaşların onu yumuşatmak umuduyla getirdikleri armağanlara bakmadan, çetin asker kimliğiyle bir haritanın üzerine doğru eğilerek, kentin hazinelerine en hızlı ve en esaslı şekilde el konulmasının planını çizdi. Her bölge, yüz kişilik bir birliğin emrine bağlandı ve her ekip başına adamlarını zapturapta alma sorumluluğu verildi. Çünkü şimdi başlatılan delice ve kuralsız bir talan değil, planlı ve sistemli bir soygundu. Önce, dev kentin tek bir bileziği ya da sikkesi ondan kaçırılmasın diye, Genseric'in emriyle kentin kapıları kapatıldı ve başlarına nöbetçiler dikildi. Ardından askerleri mavnalara, arabalara, yük hayvanlarına el koydular ve Roma'nın hazineden yana bütün varının yoğunun olabilecek en hızlı ve eksiksiz şekilde Afrika soygun yuvasına taşınabilmesi için binlerce esiri çalışmaya zorladılar. İşte bundan sonra soğukkanlı ve sessiz bir nesnellik içinde planlı yağma başladı. Kasabın ölmüş bir hayvanı parçalaması gibi sükûnet ve ustalıkla on üç gün içinde yaşayan kentin karnı yarıldı ve içindekiler usulca seğiren bedeninden parça parça koparılıp alındı. Birlikler, başlarında bir Vandal asilzade ve

ona eşlik eden kâtiple kapı kapı, tapınak tapınak dolaştılar; değerli ve taşınabilir her şeyi bir bir – altın ve gümüş kapları, bilezikleri, sikkeleri, mücevherleri, Nordland kehribar taşı kolyeleri, Transilvanya kürklerini, Pontus bakırtaşını ve çekiçle işlenmiş Acem kılıçlarını çekip aldılar. İşçileri, mabetlerin duvarlarındaki mozaikleri bozmadan sökmeye ve sütunlu avluların porfir taşından yer döşemelerini kırıp atmaya zorladılar. Her şey önceden tasarlanmış, çalışılmış ve esaslı bir şekilde yapılıyordu. Şeref kapılarındaki bronz eskizleri zarar görmemeleri için işçilere bocurgatlarla söktürdüler ve binayı yağmaladıktan sonra, Jüpiter Capitolin tapınağının altın kaplama çatısını kölelere kiremitlerle tek tek kaplattılar. Genseric yalnızca, aceleyle yükleyip götürülemeyecek kadar büyük olan bronz sütunları çekiçlerle kırdırttı ya da madenlerini ele geçirebilmek için testereyle kestirdi. Kenti sokak sokak, ev ev büsbütün boşaltıp, canlıların evlerinde ne varsa son parçasına kadar aldıktan sonra, ölülerin istirahatgâhı tümülüsleri zorla açtılar. Oyma mezarların içinde yatan cansız prenseslerin sönük saçlarından mücevherlerle bezeli taraklarını ve üzerlerinde et kalmamış kemiklerinden altın bilezikleri söküp aldılar, cesetlerin üzerindeki demir aynaları ve mühür yüzüklerini gasp ettiler; onları öbür dünyaya taşıyacak kayıkçının ücretini ödeyebilmeleri için ölülerin mezarda yanlarına konulan bakır paraları bile haris elleriyle çaldılar. Her bir talandan elde ettikleri vurgunun tamamı yığınlara bölünerek, önceden belirlenmiş bir yerde bir araya toplandı. Böylece altın kanatlı Nike*, içinde bir azizin kemikleriyle soylu bir hanımefendinin oyun zarlarının bulunduğu, taşlarla bezeli bir sandığın yanına atılmıştı. Gümüş külçeler erguvan rengi giysilerin, şık dökme camlar kaba metallerin yanına yığılmıştı. Kâtip, soyguna göstermelik de olsa belli bir meşruiyet katabilmek amacıyla, her parçayı dik, kuzeyli yazısıyla uzun parşömen kâğıdına kay-

* Zafer tanrıçası. (ç.n.)

dediyordu; Genseric'e gelince maiyetiyle birlikte karmaşanın içinden topallayarak geçti, asasıyla eşyalara dokundu, mücevherleri inceledi, gülümsedi ve övgüler sıraladı. Arabaların ve kayıkların birbiri ardına tepeleme doldurulup, kenti terk etmelerini büyük bir zevkle izledi. Ama tek bir ev yakılmamış, kimsenin kanı akmamıştı. Tıpkı bir maden ocağında nakil vagonlarının sakin ve düzenli bir şekilde on üç gün boyunca inip çıkmaları, birinin dolup diğerinin boşalması gibi, araba konvoyları on üç gün boyunca limandan denize, denizden de limana taşındılar. Dolunca aşağıya indiler, boşalıp yukarı çıktılar; derken öküzler ve katırlar taşıdıkları yükün altında soluk soluğa kalmıştı, çünkü bilinen geçmişte on üç gün içinde bu Vandal soygununda olduğu kadar çok ganimet toplanmamıştı.

Bin haneli kentte on üç gün boyunca insan sesi duyulmaz olmuştu artık. Kimse yüksek sesle konuşmuyordu. Kimse gülmüyordu. Evlerden telli çalgı sesleri gelmiyor, kiliselerden şan sesleri yükselmiyordu. Tek algılanabilen, sabit olanı yerinden kırıp çıkaran çekiç darbeleriydi, düşen taşların gümbürtüsüydü, aşırı yüklenmiş arabaların gıcırtılarıydı, yorgun düşmüş, ama zalimlerin kırbaçlarının sırtlarına tekrar tekrar indiği yük hayvanlarının boğuk böğürmeleriydi: İnsanların kendi hayatları için korktuklarından yiyecek vermeyi unuttuğu köpekler uluyordu bazen, bazen de nöbet değişikliği yapılırken bentlerin üzerinden boru sesleri geliyordu. Ama evlerin içindeki insanlar soluklarını tutmuşlardı. Dünyayı yenmiş kent düşmüştü, öylece bekliyordu; geceleri bomboş sokaklarda esen rüzgâr, damarlarındaki son kanın aktığını hisseden bir yaralının dermansız iniltisini andırıyordu.

Talanın on üçüncü akşamında Tiber'in sol kıyısında, sarı nehrin, aşırı beslenmiş üşengeç bir yılan gibi kıvrıldığı noktada, Roma'nın Yahudi cemaati Moşe Abthalion'un evinde toplanmıştı. Moşe Abthalion cemaatin büyüklerinden biri

değildi, Kitap'ı da iyi bilmezdi, yalnızca disiplinli çalışan bir adamdı; toplanmak için onun evini seçmişlerdi, çünkü düzayak olan atölyesi öteki dar ve girintili çıkıntılı odalardan daha genişti. On üç günden beri hepsi böyle kül rengi ve aşırı yorgun yüzlerle ve üzerlerinde beyaz kefenleriyle bir arada oturuyor, kapalı kepenklerin gölgesinde, asılı bobinler, boyanmış kumaşlar ve geniş tekneler arasında boğuk ve neredeyse uyuşmuş bir kararlılıkla dualar ediyorlardı. O ana kadar Vandallardan bir kötülük görmemişlerdi. Birlikler, yanlarındaki soylular ve kâtipler eşliğinde iki ya da üç kez dar ve çukur Yahudi sokağından geçmişti; burada sıklıkla meydana gelmiş su baskınlarından geriye kalan rutubet, evlerin döşemelerine sünger gibi yerleşmiş, sıkıştırılmış taşlardan oluşan duvarlardan gözyaşları gibi akmaktaydı; bu sefillik içinde toplanacak bir ganimet olamayacağını deneyimli haydutların anlamaları için küçümseyici bir bakış yetmişti. Burada mermerle kaplı sütunlar, ışıltılı altın kadehler yanıp sönmüyordu, bronz heykeller ve vazolar da saklı değildi. Böylece soygun çeteleri adamların önlerinden umursamazca geçtiler, ateşe verilme ve yağmalanma tehdidi de doğmadı. Gelgelelim Romalı Yahudilerin yürekleri yine de sıkıntı içindeydi ve korku dolu önseziyle bir araya toplanmışlardı. Çünkü kuşaklardan beri öğrenmişlerdi ki, yaşadıkları kentin ve ülkenin başına felaket gelmesi demek, sonunda onlar için de mutlaka felaket demekti. Halklar, iyi günlerinde onları unutur ve dikkate almazdı. Böyle zamanlarda hükümdarlar kendilerini süslerler, binalar inşa eder, debdebe içinde yaşarlardı; aşağı tabaka da kendini heyecana, ava ve kumara kaptırırdı. Ancak ne zaman zor durumda kalınsa bundan Yahudiler sorumlu tutulurdu. Düşmanların zafer kazanması tehlikeliydi, bir kentin yağmalanması tehlikeliydi, topraklara veba ya da başka bir hastalığın ulaşması tehlikeliydi. Öğrenmişlerdi, dünyadaki bütün kötülükler mutlaka onlara dönen bir kötülük oluyordu; ayrıca bu yazgılarına isyan

edemeyeceklerini de çoktan öğrenmişlerdi, çünkü her bakımdan ve her yerde onlar azınlıktaydı, her bakımdan ve her yerde zayıf ve kudretsizdiler. Tek silahları duaydı.

Böylece Romalı Yahudiler bu karanlık ve tehlikeli talan günlerinde her akşam gece yarılarına kadar dualar ettiler. Daima kaba kuvvetin galip geldiği adaletsiz ve gaddar bir dünyada adil kişi, bulunduğu yerden kopup Tanrı'ya yönelmekten başka ne yapabilirdi ki? Bu yıllardır böyleydi. Sarışın, esmer ve yabancı halklar bazen güneyden, bazen de doğudan ve batıdan geliyordu, hepsi de hayduttu; bir çete zafer kazanmayagörsün, üzerlerine hemen bir yenisi üşüşüyordu. İmansızlar dünyanın her yerinde savaş çıkarıyor ve dindarlara huzur bırakmıyorlardı. Kudüs'ü, Babil'i, İskenderiye'yi böyle ele geçirmişlerdi, şimdi aynısı Roma'nın başına gelmişti. İnsanın durup dinlenmek istediği yerde huzursuzluk, barışı aradığı yerde savaş vardı; yazgıdan kaçılmıyordu. Bu bozuk dünyada tek sığınak, huzur ve avuntu duaydı. Çünkü dua olağanüstüydü. Korkuyu büyük bir vaatle uyuşturur, ruhun ürküntüsüne toplu dualarla uyku verir, yürekteki ağırlığı kendi kendine mırıldanan kanatlarla yukarıya, Tanrı'ya çıkarırdı; bu yüzden zor zamanlarda dua etmek iyiydi, birlikte dua etmek daha da iyiydi, çünkü birlikte omuzlanırsa bütün güçlükler hafifler ve iyilikler bağlılıkla yapılırsa Tanrı katında daha da iyi olurdu.

Böylece Roma'nın Yahudi cemaati birlikte oturmuş, dua ediyordu. Tıpkı bulaşık masalarının tahtalarını usulca ve ısrarla temizleyen ve ince ince yol katederken kıyıyı yıkayan Tiber Nehri'nin pencereler önündeki çağıldaması gibi dindar mırıldanmalar adamların sakallarından sessizce ve kesintisiz akıp gitmekteydi. Adamların hiçbiri ötekilerine bakmasa da, yaşlı ve çökmüş omuzları aynı ölçüye uyarak sallanıyordu, bu arada hem konuşarak hem de melodiyle yüz kez ve bin kez tekrarladıkları, hatta onlardan önce babalarının, onların da babalarının, dahası atalarının da söylediği ilahilerle dua

ediyorlardı. Dudaklar konuştuklarını, duyular ne hissettiklerini bilmiyor gibiydi; bu ürkek yakınma, karanlık ve mahmur bir düşten akıyordu adeta.

Ansızın korkuyla irkildiler, ani bir hareket, bükülmüş sırtları şiddetle dikleştirmişti. Kapıya dışarıdan sertçe vurulmuştu. Ve her zaman –artık kanlarına işlemişti– yaban ellerdeki Yahudiler ani olan her şeyden korkarlardı. Öyle ya, gece vakti kapı çalınırsa iyi bir şey olabilir miydi? Mırıldanmalar, bıçakla kesilmiş gibi ansızın durdu; nehrin umursamazca çağıldamayı sürdürmesi şimdi bu sessizlikte daha belirgin duyuluyordu. Hepsi boğazları düğümlenmiş halde dikkat kesildi. Kapıya yeniden vuruldu, bir yumruk dış kapıyı sabırsızca sarsıyordu. "Ben bakarım," dedi Abthalion kendi kendine konuşurcasına ve ayaklarını sürüyerek dışarı çıktı. Masaya yapıştırılmış mumun alevi, açılan kapının yarattığı sert hava akımıyla firar edercesine kıvrıldı; alaz, bu insanların hepsinin yüreklerinin içi gibi ansızın ve şiddetle titredi.

Korkuyla sarsılmış adamlar, içeri gireni tanıyınca yeniden soluk almaya başladılar. Gelen, imparatorluk darphanesi hazinedarı Hyrkanos ben Hillel'di, cemaatin gururuydu, çünkü imparatorluk sarayına girme hakkına sahip tek Yahudiydi. Sarayın özel lütfuyla Trastevere semtinin karşısında oturuyordu ve alacalı şık giysiler giymesine izin veriliyordu; ama şimdi paltosu parçalanmış, yüzü kirlenmişti.

Aceleyle anlatması için –çünkü bir haber getirdiğini hissetmişlerdi– herkes çevresini sardı, ama söyleyeceklerini henüz duymadan rahatsız olmuşlardı, çünkü Hyrkanos'un heyecanından bir felaket sezmişlerdi.

Hyrkanos ben Hillel derin bir soluk aldı. Bir sözcüğün boğazında düğümlendiği ve dışarı çıkmak istemediği yüzünden belliydi. Sonunda iç geçirdi:

"Artık bitti. Onu ele geçirdiler. Buldular onu."

"Neyi buldular? Kimi buldular?" Sorular bütün ağızlardan soluk soluğa çığlık gibi dökülmüştü.

"Şamdanı. Menora'yı. Barbarlar geldiğinde mutfaktaki döküntülerin altına saklamıştım onu. Öteki kutsal eşyaları –üzerinde hamursuzların, gümüş borazanların, arum bitkisi ve buhurlar yayan kapların durduğu sunağı– kasıtlı olarak hazine dairesinde bıraktım, çünkü o güruhun içinde yer alan çok fazla kişinin hazinemizden haberi vardı, her şeyi saklayamazdım. Tapınaktaki eşyalardan yalnızca birini, Musa'nın şamdanını, Kral Süleyman'ın evinden çıkan şamdanı, Menora'yı kurtarmak istiyordum. Artık bütün hazineyi ele geçirmişlerdi, artık hazine dairesi bomboş kalmıştı, artık aramayı bırakmışlardı, artık hiç değilse tek bir kutsal işareti kendimiz için kurtardığımızdan yüreğim emin olmuştu. Ne var ki kölelerden biri –ruhu kurusun onun– şamdanı saklarken beni gözetlemiş ve karşılığında özgür kalabilmek için bunu haydutlara söyledi. Adamlara yeri tarif etti, onlar da toprağı eşeleyip şamdanı çıkardılar. Bir zamanlar en kutsal saklama mekânında, Süleyman'ın evinde duran her şey, sunak, kaplar, papazın alınlıkları ve Menora yağmalandı. Vandallar bu gece, henüz bu gece şamdanı alıp gemilere yüklediler."

Bir an hepsi sustu. Sonra rengi atmış dudaklardan art arda belirsiz çığlıklar yükseldi.

"Şamdan... Hele bir daha... Menora... Tanrı'nın şamdanı... Görürsünüz siz, görürsünüz... Şamdanı efendimizin masasından... Menora'yı!"

Yahudiler birbirlerine doğru sarhoşlar gibi sallanarak yürüyorlar, kendi göğüslerini yumrukluyorlar, acıdan kavrulurcasına yakınarak kalçalarını tutuyorlardı, yaşlı ve temkinli adamlar gözleri ansızın körelmiş gibi kendilerini yerden yere atıyorlardı.

Bir ses bağırarak "Susun!" diye buyurdu ansızın ve hepsi derhal sustu. Çünkü onlara susmayı emreden cemaatin en yüce kişisi, en yaşlısı, en bilgesiydi, Kitap'ın ulu tasvircisiydi, Kab ve Nake, Temiz ve Berrak diye tanımladıkları Haham

Eliezer'di. Seksenine yaklaşmıştı ve çehresi apak sakalıyla çağıldıyordu. Alnı, acımasız düşüncelerin can yakan saban demirinden kırışmıştı, ancak ormana dönmüş kaşların altındaki gözleri yıldız gibi, şefkatli ve berrak kalmıştı. Haham elini kaldırdı –eli inceydi, yazıp çizdiği pek çok parşömen gibi sarımsı ve kırışıktı–, sanki gürültüyü kötü bir duman gibi itip uzaklaştırmak ve özel konuşmalara yer açmak istercesine havayı eliyle enlemesine yarıp geçti.

"Susun!" diye tekrarladı. "Korkudan çocuklar bağırır, adamlar düşünür. Hepiniz oturun ve ne yapacağımızı konuşalım. Beden sakin olursa, akıl daha iyi çalışır."

Adamlar utanıp taburelere ve banklara oturdular. Haham Eliezer alçak sesle kendi kendine konuştu, sanki kendine öğüt verir gibiydi:

"Bir felaket oldu, büyük bir felaket. Kutsal eşyalarımızı bizden çoktan almışlardı, hepsi imparatorun hazinesindeydi, oraya şu Hyrkanos ben Hillel'den başka bizden birinin bakmasına asla izin verilmedi. Ama şunu biliyorduk, Titus'tan beri koruma altındaydılar, hâlâ oradaydılar ve yakınımızdaydılar. Kutsal eşyalarımızın binlerce yıldır oradan oraya taşındığını, Kudüs ve Babil'e gittiğini, ama tekrar tekrar vatanına geri döndüğünü düşündükçe Romalı yabancı bize daha sevimli geliyordu; çünkü eşyalar, çalınanlar, artık bizimle aynı kentte dinleniyordu. Kutsal sunağın üstüne ekmeğimizi koymamıza izin yoktu, ama yine de ekmeğimizi her kopardığımızda bu sunağı düşünüyorduk. Kutsal şamdana ışık yerleştiremiyorduk, ama ne zaman bir ışık yaksak, yabancı bir evde kimsesiz ve ışıksız kalmış Menora'yı düşünüyorduk. Kutsal eşyalar bizim değildi artık, ama güvende ve emin ellerde olduklarını biliyorduk. Ve şimdi şamdanın göçü yeniden başlayacak, üstelik her zaman istediğimiz gibi vatanına doğru değil, alıp uzaklara ve kim bilir nereye götürüyorlar onu. Ama sızlanmayalım. Tek başına sızlanmak çare olmaz. Gelin her şeyi düşünüp taşınalım."

Adamlar alınlarını önlerine eğmiş, sessizce dinliyorlardı. Yaşlı adamın eli hâlâ bilinçsizce sakalını bir kaldırıp, bir indiriyordu. Hâlâ tek başınaymış gibi kendine öğüt veriyordu:

"Şamdan saf altından ve Tanrı bizim armağanımızın neden böylesine değerli olmasını istemiştir, diye düşünmüşümdür çoğu zaman. Musa'dan şamdanın yükçe ağır, yedi kollu, aşırı süslemeli, bol çelenkli ve çiçekli olmasını neden istemiştir? Çoğu zaman bu tehlike yaratır mı diye düşünmüşümdür, öyle ya servet her zaman kötülük getirir ve bilindiği gibi değerli olan şey haydutları cezp eder. Ama düşüncemizin ne kadar kibirli olduğunu, Tanrı'nın buyurduğunun bizim bilgimizin ve aklımızın ötesinde bir anlam taşıdığını bir kez daha kavrıyorum. Çünkü şimdi şunu anlıyorum: Bizim bu kutsal eşyalarımızın onca zamandır korunmasının tek nedeni değerli olmalarıdır. Eğer basit madenlerden yapılmış süslemesiz eserler olsaydılar, haydutlar bunları çoktan dikkatsizce kırıp döker, eritir ve bunlardan kılıçlar ya da zincirler yaparlardı. Oysa değerli olanı değerini bilerek, ancak kutsallıklarını sezmeden muhafaza ettiler. Şimdi bu eşyaları haydudun biri ötekinin elinden çekip alıyor, ancak kimse bunları kırıp dökmeye cesaret edemiyor ve eşyaların her yolculuğu onları Tanrı'ya geri döndürüyor.

Gelin iyice düşünelim. Barbarlar kutsal eşyadan ne anlarlar? Tek görebildikleri şamdanımızın altından olduğudur. Açgözlülükleriyle kandırılabilecek gibi olsalar, onlara şamdanın ağırlığının iki katı, üç katı altın verirdik, belki şamdan böylece ellerinden rüşvetle alınabilirdi. Biz Yahudiler mücadele edemeyiz, bizim gücümüz yalnızca fedakârlığa yeter. Bütün ülkelere dağılmış Yahudilere haber göndermeli, kutsal eşyaları birlikte kurtarmak için yardım istemeliyiz. Bu yıl tapınak bağışına iki üç katını, sırtımızdaki urbayı, parmağımızdaki yüzüğü vermeliyiz. Altın ağırlığının isterse yedi katına olsun kutsal eşyayı onlardan satın almalıyız."

Bir iç geçirmeyle sözü kesildi. Hyrkanos ben Hillel yüzünde üzgün bir ifadeyle başını kaldırdı.

"Nafile. Bunu daha önce denedim ben," dedi usulca. "Benim de aklıma ilk bu gelmişti. Muhafızlarına ve kâtiplerine gittim, ama hepsi de kaba ve sert davrandı. Genseric'e kadar çıkıp, yüksek ikramiyeler önerdim. Beni somurtarak dinleyip, ayağıyla zemine çukur açtı. O an aklım başımdan gitti, Genseric'i sıkıştırdım, sonra şamdanın daha önce Süleyman'ın mabedinde yer aldığını ve Titus tarafından zaferin en görkemli kazancı olarak gizlice Kudüs'ten getirildiğini söyleyip övündüm. Barbar bunun üzerine ne kazandığını kavrayıp küstahça gülerek, 'Sizin altınınıza ihtiyacım yok,' dedi. 'Ahırlara taş döşetecek ve atlarımın nallarına cevahir çaktıracak kadar çok şey yağmaladım. Bu şamdan gerçekten Süleyman'ın ise benim gözümde satılık değildir. Titus, Roma zaferinde onu önünde taşıdıysa, ben de Roma'yı fethettiğimde önümde taşımalıyım. Sizin Tanrınıza hizmet etmişse, artık gerçek Tanrı'ya hizmet etmeli. Çekil!' – böylece beni kovdu!"

"Oradan gitmemeliydin!"

"Gittim mi sanki? Kendimi onun önünde yere atıp, dizlerine sarıldım. Ancak yüreği, ayakkabılarındaki demir çubuklardan daha sertti. Beni taş tekmeler gibi tekmeledi. Sonra uşakları beni döverek dışarı çıkardılar, ölümden döndüm."

Hyrkanos ben Hillel'in üstünün başının neden parçalanmış olduğunu şimdi anlıyorlardı. Şakağından sızan kanı ancak şimdi fark ettiler. Hiç konuşmadan oturdular, öyle sessizdiler ki, gecenin içinden durmaksızın yol alan arabaların takırtıları uzaklardan duyulabiliyordu; şimdi kulağa bir de kentin bir ucundan öteki ucuna tuhaf bir şekilde tekrar tekrar yayılan boğuk, yıkıcı borazan sesleri geliyordu. Derken bütün sesler kesildi. Herkes aynı şeyi düşündü: Büyük yağma bitti, şamdan yitirildi!

Haham Eliezer güçlükle bakışlarını doğrulttu. "Şamdanı buradan bu gece mi götürecekler diyorsun?"

"Bu gece. Bir arabayla liman caddesi üzerinden gemilere taşıyacaklar, belki de biz şimdi konuşurken araba geçiyordur bile. Bu çalan borazanlar artçı birlikleri bir araya toplamak içindi. Şamdanı yarın sabah gemiye yükleyecekler."

Haham Eliezer başını masanın üstüne eğdikçe eğiyordu. Dinlerken uykuya dalacaktı adeta. Sanki orada değilmiş gibi davranıyor, ötekilerin huzursuzca ona baktığını duyumsamıyordu. Derken ansızın alnını kaldırıp usulca konuştu:

"Bu gece diyorsun. İyi. Bu durumda biz de onunla gitmeliyiz."

Herkes şaşırmıştı. Ancak yaşlı adam soğukkanlı ve kararlı bir şekilde tekrarladı:

"Biz de onunla gitmeliyiz. Bu, bizim görevimiz. Kitap'ı ve emirlerini anımsayın. Sandık ne zaman yollara düşse, biz de yola koyuluyorduk; ancak bir yerde kalıyorsa bizim de orada kalmamıza izin vardı. Tanrı'nın işaretleri yollara düşerse biz de onlarla birlikte yola koyulmak zorundayız."

"Ama denizaşırıysa nasıl eşlik edilecek? Gemilerimiz yok ki bizim."

"Bu durumda denize kadar. Bir gece."

Hyrkanos şimdi ayağa kalkmıştı. "Haham Eliezer her zaman olduğu gibi doğruyu öğütlüyor. Biz de gitmeliyiz. Bu, bizim ezeli yolumuzun bir parçası. Sandık ve şamdan yollara düşerse, hem halk hem de bütün cemaat yollara düşmek zorundadır."

O sırada köşeden cılız, ürkek bir ses duyuldu. Marangoz Simche'ydi bu, oldukça kambur bir adamdı, korku içinde yakınıyordu:

"Ya bizi yakalarlarsa? Yüzlerce kişiyi zorla götürüp köle yaptılar bile. Bizi dövüp öldürür bunlar! Çocuklarımızı satarlar, ne bir şey kazanmış ne de bir şey başarmış oluruz."

"Sus!" diye çıkıştı birisi. "Korkunu yen. İçimizden birini esir alırlarsa alırlar. Birimiz ölürse, kutsal eşya için ölmüş demektir. Hepimiz mecburuz, hepimiz gideceğiz."

"Evet, hepimiz, buradaki herkes." Hepsi birden karmakarışık bağırıyordu.

Ancak Haham Eliezer susmaları için işaret etti. Yeniden gözlerini kapadı, düşünmek istediği zaman bunu alışkanlık edinmişti. Sonra kararını açıkladı:

"Simche haklı. Onu korkak ve aciz diye aşağılamayın. Haklı, gece vakti herkes anlamsızca haydutların üstüne gidip yaşamını tehlikeye atmamalı. Çünkü yaşamdan daha kutsal şey yoktur: Tanrı tek bir yaşamın bile boş yere heba edilmesini istemez. Simche haklı, haydutlar oğullarımızı yakalayıp, kendi kentlerinde köle yapar. Bu yüzden çevik erkeklerle, erkek çocuklarımız bu gece dışarı çıkmamalı. Ama bizim durumumuz farklı. Biz yaşlıyız, ihtiyarların başkalarına yararı olmaz, hele kendilerine hiç olmaz. Kadırgalarda kürek çekemeyiz, kendi mezarımızı kazmaya bile gücümüz yetmez, ölüm gelip bizi aldığında bile pek bir kazancı olmaz. Eşyamıza eşlik etmek bize düşer. Yetmiş yaşını geçmiş olanlar toplansınlar ve yola çıkmaya hazırlansınlar."

Hepsi de gümüş sakallı ihtiyarlar kalabalığın içinden öne çıktılar. On kişiydiler, Haham Eliezer, Temiz ve Berrak da onların yanına dizilince on bir kişi oldular: Gençler, bunlar halkın ataları, diye düşündüler, geçmiş zamanların son temsilcileri ciddi ve törensel bir edayla orada duruyorlardı. Haham onlardan bir kez daha uzaklaşıp eski grubun içine döndü:

"Biz yaşlılar ve ihtiyarlar gidiyoruz; siz ötekiler, yazgımız sizi kaygılandırmasın! Ancak yine de bir erkek çocuk bizimle gelmeli, sonraki ve ondan sonraki soylar için tanıklık etmeli. Bizler yakında ölüp gideceğiz, ışığımızın yarısı yanıp bitti ve yakında ağzımız da susacak. Ancak bir şey yıllarca ve yıllarca kalmalı, Rab'bimizin sunağından bakıldığında şamdanın ışığı canlı olmalı, en kutsal eşyamızın sonsuza kadar kaybolmayıp, ezeli yolunda yolculuk yaptığı inancı kavimden kavme, soydan soya yaşamalı. Ergin olmayan bir

erkek çocuk her ne kadar bunun anlamını kavramasa da, tanıklık hatırına bizimle gelmeli."

Herkes susuyordu. Her biri korkuyla kendi çocuğunu, onu gecenin ve tehlikenin içine nasıl göndereceğini düşünüyordu. Ama boyacı ustası Abthalion ayağa kalkmıştı bile.

"Ben gidip torunum Benjamin'i getireceğim. Henüz yedi yaşında, o şamdandaki kolların sayısı kadar yaşı var ve bu bana iyi bir işaret gibi geliyor. Siz bu arada yola çıkmak için hazırlık yapın, evimde azık namına ne bulursanız yanınıza alın, ben de çocuğu getireceğim."

İhtiyarlar masanın çevresine oturdular, genç olanlar onlara şarap ve aş getirdiler. Ancak ekmeklerini bile koparamadan haham, atalarının bütün çağlarda günde üç kez okudukları duaya başladı. Ve ihtiyarlar tiz ve bozulmuş sesleriyle özlem dolu sözleri tekrarladılar: "Merhametini esirgemeyen Tanrı, merhametinle yüceliğini Sion'a ve kurban ibadetini Kudüs'e geri gönder."

İhtiyarlar bu duayı üç kez okuduktan sonra yolculuk için hazırlanmaya başladılar. Kutsal bir iş yaparcasına huzur içinde ve özenle üzerlerindeki kefenlerini çıkarıp, dua cüppeleri ve tefilinlerle* birlikte bir çıkının içine doldurdular. Bu arada gençler yolluk olarak ekmek ve meyve, yürüyüşte destek sağlamaları için kalın değnekler almaya gitmişlerdi. Sonra ihtiyarların her biri, geri dönmemeleri durumunda mal ve mülkleriyle ilgili ne yapılmasını istediklerini bir parşömenin üstüne yazdılar, ötekiler de buna tanıklık etti.

Bu arada boyacı ustası Abthalion ahşap merdiveni tırmanmıştı. Öncesinde ayakkabılarını çıkarmıştı, ancak iri ve şişman bir adam olduğu için çürümüş tahta ayaklarının altında inliyordu. Herkesin –karısının, gelininin, kızlarının ve torunlarının– topluca uyuduğu (çünkü yoksuldular) otur-

---

Yahudilerin dua okurken kollarına ve alınlarına sardıkları, üstü dua yazılı bez. (ç.n.)

ma odasının kapısını usulca itip açtı. Kapalı pencerelerin aralarından mehtap belli belirsiz içeri sızmıştı, sis gibi nemli ve maviydi; Abthalion parmak uçlarına basarak dikkatlice yürüdüyse de, açılmış gözlerin yataklardan ürkerek baktığını, karısının ve gelininin uyanıp bakışlarını ona çevirdiklerini fark etti.

"Ne oldu?" diye mırıldandı bir ses korkuyla.

Abthalion hiç durmayıp, torunu Benjamin'in yattığını bildiği sol köşeyi eliyle yoklamayı sürdürdü. İlkel saman yatağın üstüne şefkatle eğildi. Çocuk derin bir uykudaydı, yumruklarını sanki öfkeliymiş gibi sıkıp, bağrına koymuştu, delice ve coşkulu bir düş görüyor olmalıydı. Abthalion onu uyandırmak için dağılmış saçlarını usulca okşadı. Çocuk hemen uyanmasa da, uykunun kara kılıfı içindeki duyuları bu okşamaları biraz hissetmiş olmalıydı. Çünkü yumrukları gevşedi, gergin dudakları aralandı, bilinçsizce gülümsedi, kollarıyla rahatça ve keyifle gerindi. Abthalion, bu masum çocuğu böylesine hoş bir düşten koparacağı için içinde bir sızı duyumsadı. Yine de uyuyan çocuğu tutup, daha hızlı sarsmaya başladı. Çocuk derhal yerinden sıçrayıp, aceleyle çevresine bakındı; çocuktu o, henüz yedisindeydi, ancak yaban ellerde yaşayan bir Yahudi çocuğuydu, bu yüzden beklenmedik bir olayla karşılaşıldığında korkuyla irkilmeye alışkındı. Biri gelip kapıya vurduğunda babası da böyle korkardı, sokakta yeni bir ferman okunduğunda da yaşlılar ve bilgeler, hepsi böyle korkarlardı, bir hükümdar ölüp yerine yenisi geldiğinde de böyle ürperirlerdi, çünkü onun küçük yaşamının sürdüğü Trastevere semtindeki Yahudi mahallesi için yeni olan her şey kötü ve tehlikeliydi. Çocuk okuma yazma bilmiyordu henüz, ama şunu öğrenmişti: Yeryüzündeki her şeyden ve herkesten korkmak gerekirdi!

Çocuk şaşkın gözlerini yüzüne dikince, korkuyla bağırmaması için Abthalion hemen elini çocuğun ağzına bas-

tırdı. Ama çocuk büyükbabasını tanır tanımaz sakinleşti. Abthalion onun üstüne eğildi, dudaklarını iyice yaklaştırıp fısıldadı: "Giysini ve ayakkabılarını alıp gel! Ama yavaş ol, kimse duymasın seni!" Çocuk yatağından derhal kalktı. Ortada bir sır olduğunu sezmiş ve büyükbabasının onu sırra ortak etmesinden gururlanmıştı. Tek bir sözle ya da bakışlarıyla soru sormayıp, el yordamıyla giysisini ve ayakkabılarını aradı.

Büyükbabayla torun kapıya doğru usulca ilerledikleri sırada, çocuğun annesi başını yastıktan kaldırıp korkuyla hıçkırdı: "Çocuğu nereye götürüyorsun?"

"Sus," dedi Abthalion sertçe, "kadınların soru sormaya hakkı yoktur."

Kapıyı kapadı. Odadaki bütün kadınlar şimdi uyanmış olmalıydılar. İnce tahtanın ardından karışık konuşmalar ve hıçkırıklar duyuluyordu; aralarına çocuğu almış on bir ihtiyar yolculuğa başlamak üzere kapıdan çıktıkları sırada, bu tuhaf haber duvarlardan sızmışçasına bütün mahalle onların bu tehlikeli yolculuklarından haberdardı artık: Bütün evlerden korku ve sızlanma dolu iniltiler yükseliyordu. Gelgelelim yaşlı adamlar ne başlarını kaldırdılar ne de çevrelerine bakındılar. Sessiz ve ciddi bir kararlılıkla yola koyuldular. Vakit, gece yarısına yaklaşmaktaydı.

Kent kapısının açık olmasına ve nöbetçilerin bulunmamasına şaşırdılar: Gece vakti nereye gittiklerini soran ve onları durduran olmadı. Daha önce duydukları o borazan çağrısı son Vandal nöbetçileri de toplamıştı, korkuyla evlerine kapanan Romalılar ise imtihanın bittiğine inanmaya cesaret edemiyorlardı. Limana inen cadde böylece bomboştu, buğulu ayın ışığında beyazlamış, üstünde mesafelerin yazılı olduğu deniz kıyısındaki taşlar dışında ne bir araba ne bir insan ne de gölge vardı. Uzak diyarlara göçen gece yolcuları hiçbir engele takılmadan açık kapıdan geçtiler.

"Geç bile kaldık," dedi Hyrkanos ben Hillel. "Ganimeti taşıyan araba epeyce önümüzde olmalı, belki borazanlar bile çalmadan yola çıkmışlardır. Acele etmek zorundayız."

Hepsi adımlarını hızlandırdı. Ön sırada elinde kalın değneğiyle Abthalion yürüyordu, sağında Haham Eliezer vardı, yetmişlik ve seksenlik iki yaşlı adamın ortasında yedi yaşındaki çocuk ürkekçe ve hâlâ uyku mahmuru küçük adımlarla yürüyordu. Arkalarından üçlü gruplarda öteki ihtiyarlar geliyorlardı, sol ellerinde çıkınlarını taşıyor, sağ elleriyle değneklerini tutuyorlardı; görünmez bir tabutun arkasından yürür gibi başlarını önlerine eğmişlerdi. Adamların çevresi Campania gecesinin boğucu buharlarıyla çevriliydi, bataklıktan yükselip, tarlaların üstünde kalın ve yapışkan bir tabaka olarak süzülen, çürümüş toprak tadındaki buğuyu dağıtacak zerre kadar rahatlatıcı hava yoktu; boğacak gibi yere yakınlaşmış olan gökyüzünden hastalıklı ve yeşilimsi bir ay göz kırpmaktaydı. Böylesine bunaltıcı bir gecede yol kenarında hayvan leşleri gibi hareketsizce duran kubbemsi mezar tümseklerinin ve kırılmış pencere camı gözleriyle körlerin mucizeye bakması gibi yürümekte olan ihtiyarlara bakan talan edilmiş evlerin önünden geçerek bilinmeyene doğru gitmek kötü ve ürkütücüydü. Ancak o ana kadar bir tehlikeyle karşılaşmamışlardı, boş cadde uykuya dalmıştı ve sis örtüsü altında donmuş bir nehir gibi beyazımsıydı. Haydutlardan eser kalmamıştı, yalnızca sol tarafta yanan bir Roma yazlık evi, buraları yakıp yıkarak geçtiklerini hatırlatıyordu. Evin çatısı çökmüştü, ancak kızıl kor, dönerek yükselen dumanı da aynı renge bulamıştı ve bütün ihtiyarlar, o on bir kişi, oraya baktıkları için hepsi tek bir şeyi düşünmüştü: Şimdi onların değerli eşyanın peşinden yürüdükleri gibi, babalarının ve atalarının sandığın peşi sıra gittikleri bir tarihte çadır tapınaktan yükselen dumanı ve alevleri görür gibi olmuşlardı sanki.

Oğlan, iki ihtiyarın, büyükbabası Abthalion ile Haham Eliezer'in ortasında kesik kesik soluyor ve geride kalmamak

için bütün gücünü harcayarak daha geniş adımlar atmaya çalışıyordu. Ötekiler sustuğu için o da susuyordu, ancak göğsü sonsuz bir korkuyla dolmuştu ve küçük yüreğinin her adımda kaburgalarının arasına iyice sıkışması canını acıtıyordu. Korkuyordu, içini karanlık ve suskun bir korku kaplamıştı, çünkü şu ihtiyarların gece vakti onu yatağından neden gelip aldıklarını bilmiyordu; korkuyordu çünkü onu nereye götürdüklerini bilmiyordu; en çok da, dışarıdaki geceyi ve üstündeki kocaman gökyüzünü daha önce hiç görmediği için korkuyordu. Geceyi yalnızca Yahudi mahallesinden göründüğü kadarıyla tanıyordu; gece orada küçük ve dardı, bir karışlık karanlıktı yalnızca, çatı aralarındaki dar deliklerden olsa olsa üç ya da dört yıldız sızabiliyordu ancak. Geceden korkmadan olmazdı, çünkü bildik gürültülerle doluydu. Uykuya dalıncaya kadar adamların duaları, hastaların öksürmeleri, ayakların eşelemeleri, kedilerin bağırtısı, ocağın vızıltısı duyulurdu; sağında annesi, solunda ablası yatardı, koruma altındaydı, sıcaklık ve solukla sarıp sarmalanırdı, yalnız kalmazdı. Ancak burada gece sonsuz boşluğuyla tehdit ediyordu; çocuk, bu kemerli ve donuk kubbenin altında kendini hiç olmadığı kadar küçük hissetti. Eğer şu koruyucu adamlar yanında olmasaydı ağlardı ya da heybetli bir suskunlukla her yandan üstüne doğru gelen bu devden kaçıp bir yere saklanmaya çalışırdı. Neyse ki minicik yüreğinde korkunun yanı sıra alev alev yanan ve çarpan bir gurura da yer vardı, çocuk gurur duyuyordu, çünkü yaşlı adamlar –ki onların karşısında annesi bile konuşmaya cesaret edemez, gençlerse titrerdi–, o ulu ve bilge insanlar, onca kişi arasında seçe seçe onu, hepsinin en küçüğünü seçmişlerdi. Yaşlıların onu neden yanlarına aldıklarını çocuk henüz bilmiyordu; ancak henüz çocuk aklına sahip olsa da, içini bir sezgi sarmıştı, gecenin içinde yapılan bu yürüyüşün ardında muazzam bir şey olmalıydı. Bu yüzden onların seçimine layık olduğunu bütün gücüyle göstermek istiyordu,

kısa ve incecik bacaklarını büyük adımlar atmak için sürekli geriyor, gırtlağında gümbürdeyerek atan yüreğini cesurca alt etmeye uğraşıyordu. Gelgelelim yol fazlaca uzundu. Çocuk çoktan yorulmuştu, sisli ay ışığında kendi gölgeleri yolun üstünde ansızın uzayıp, sonra dağıldıkça ve çekiçle düzleştirilmiş, yankı yapan taşların üstünde adımlardan, kendi adımlarından başka bir şey duyamayınca içini sürekli korku sarıyordu. Ve hiç beklemediği bir anda bir şey hafif bir ıslıkla alnının önünden geçtiğinde –bir kez daha sıçrayıp gecenin içine dalan siyah ve sivri kanatlı bir yarasaydı bu– çocuk çığlık atıp, büyükbabasının elini sıkıca kavradı: "Büyükbaba, büyükbaba! Nereye gidiyoruz?"

Yaşlı adam başını çevirmedi, kızarak sertçe homurdandı yalnızca: "Sus ve yürü! Soru soramazsın." Çocuk tokat yemiş gibi eğildi. Korkusunu gizleyemediği için utanmıştı. Sormamalıydım, diye kendine kızdı.

Ancak Temiz ve Berrak Haham Eliezer başını kaldırdı, sert bakışlarını ağlayan çocuğun üstünden Abthalion'a çevirdi:

"Sersem seni, çocuk bize nasıl sormasın ki? Yatağından koparılıp, yabancı geceye sürüklendiğine neden şaşırmasın ki? Hem bizim buradan ayrılışımızın ve yollara koyuluşumuzun nedenini çocuk neden bilmeyecekmiş? Kanındaki miras yüzünden yazgımızı paylaşmıyor mu o? Bizim sonsuz çilemizi bizim gibi, hatta bizden de uzun süre çekmeyecek mi? Bizim gözlerimiz çoktan kapandığında, o başka bir neslin tanığı ve şamdanı Roma'da Rab'bimizin sunağında görmüş son kişi kimliğiyle yaşıyor olacak. Çocuğun bilmesini ve bu gecenin habercisi olmasını istediğimize göre onu neden bilgisiz bırakmaktan yanasın ki?"

Abthalion utanarak sustu. Eliezer ise şefkatle çocuğa doğru eğilip, yüreklendirmek istercesine saçlarını okşadı.

"Hadi sor çocuğum! İstediğin kadar cesurca sor, ben yanıt vereceğim. Bir insan için bilmemek sormaktan daha kö-

tüdür. Çok soran insan çok şeyi anlayabilir ancak. Yalnızca çok şeyi anlayan biri adil bir insan olabilir."

Herkesin derin saygı duyduğu bilgenin onu böylesine ciddiye alarak konuşması çocuğun yüreğini gururla titretmişti. Hahamın ellerini minnetle öpmeyi çok istese de, bundan çekindi; ateş gibi yanan dudakları bomboş ve sessizce seğirdi. Ne var ki yaşamı boyunca pek çok kitap incelemiş olan Haham Eliezer, sessizliğin karanlığında bile kalbin harflerini okumayı bilirdi. Çocuğun, başına ne geleceğini ve nereye gittiklerini öğrenmek için sabırsızlıktan ürperdiğini hissetmişti. Çocuğun elini yumuşak bir hareketle kendine doğru çekti; el, ihtiyarın soğuk avucunun içinde kelebek misali hafif ve titreyerek duruyordu.

"Nereye gittiğimizi sana anlatacağım, senden hiçbir şey gizlenmeyecek. Bugün yürüdüğümüz yolu ötekilerden gizli yürüsek de, yanlış bir şey yapmıyoruz, Tanrı yolumuzu yukarıdan görüyor ve düşüncelerimizi biliyor. Neye başladığımızı biliyor, ancak nasıl biteceğini bir tek o biliyor."

Haham Eliezer çocukla konuşurken kendi de, ötekiler de yürümeye ara vermemişlerdi. Bilgenin her şeyden bihaber çocuğa neler anlattığını dinlemek için birbirlerini itip ikisine yaklaşmaya çalışıyorlardı yalnızca.

"Yürümekte olduğumuz eski bir yoldur çocuğum, babalarımız ve onların da babaları yürüdüler bu yolu. Bizler çok uzun yıllar göçebe bir halktık, şimdi yine öyle olduk ve kim bilir belki de sonsuza kadar böyle kalmamız yazgımızdır bizim. Diğer halklar gibi üzerinde uyuyacağımız bize ait toprağımız yoktur, kendi tarlalarımızda tohumumuz, meyvemiz yetişmez bizim. Diyarları yalnızca yayan geçeriz ve mezarlarımızı el topraklarına kazarlar. Ancak istediğimiz kadar dağılmış, sabahtan gece yarılarına kadar yabani ot gibi bu dünyanın çukurlarına atılmış olalım, Tanrımız ve ona inancımız sayesinde yine de bir halk olarak kaldık, halklar içindeki tek ve kimsesiz bir halk. Bizi bağlayan görünmez bir

şeydir, bizi tutan ve bir arada kalmamızı sağlayan görünmez bir şeydir ve bu görünmez şey Tanrımızdır. Biliyorum, çocuk, bunu anlamak senin için zordur, çünkü görüneni duyularla algılamak kolaydır, yalnızca ete kemiğe bürünmüş olan şeyler toprak, ağaç, taş ya da cevher gibi ele alınıp, tutulabilir. Ve bu yüzden başka halklar görünebilir şeylerden, ağaçlar ve taşlardan, işlenmiş cevherden kendi tanrılarını yaratmışlardır. Oysa biz, bir tek biz, görünmez olana bağlıyız ve amacımıza bir amaç arıyoruz. Bizim bütün çilemizin kaynağı, elle tutulur olana tutunmamamız, daima arayanlar olarak kalmış olmamız ve sonsuza kadar görünmezin peşinden gitmemizdir. Ancak görünmez olana bağlanan, elle tutulur olana düşkün olandan daha güçlüdür, çünkü öteki geçici, bizimki kalıcıdır. Ve uzun vadede tin, şiddetten daha güçlüdür. Bu sayede ve yalnızca bu sayede çocuğum, bunca zaman var olmayı sürdürdük, çünkü zamansız olana tövbe ettik ve yalnızca Tanrı'ya, o görünmez olana sadakat gösterdik, o da bize gösterdi. – Biliyorum, bunu anlayabilmek senin gibi küçük bir çocuk için güç olacak, çünkü Tanrı'nın ve inandığımız adaletin bizim dünyamızda görünür olmamasını çile çekerken çoğu zaman bizim bile aklımız almıyor. Ama beni şimdi anlamasan bile, aklını karıştırma ve beni dinlemeye devam et oğlum."

"Dinliyorum," dedi çocuk çekinerek ve meftun bir ifadeyle.

"Bizim babalarımız ve onların da babaları bu görünmez olana duydukları inançla bütün dünyayı dolaşmışlar, yalnızca bu görünmez Tanrı'ya, kendini asla meydana çıkarmayan ve hiçbir zaman bir resmi doldurmamış olan Tanrı'ya inandıklarını kendilerine kanıtlamak amacıyla, atalarımız kendileri için bir işaret yaratmışlar. Çünkü bizim aklımız sınırlıdır ve sonsuz olanı kavrayamaz: Yaşamımıza bazen Tanrı'nın yalnızca gölgesi vurur, ışığının yalnızca küçük bir parçası dünyevi günümüze ulaşır. Ancak yüreğimizin görevinden,

görünmez olana hizmetten –o ki adalettir, kalıcılıktır ve rahmettir– uzaklaşmaması için, hizmet edebileceğimiz ve sürekli göz açıklığı gerektiren eşyalar yarattık kendimize; üzerindeki mumların sonsuza kadar yandığı, adı Menora olan şamdanı ve üstünde sürekli ekmeklerin sergilendiği sunağı... Kutsal saydığımız bu eşyalar başka halkların cürüm işleyerek yaptıkları gibi Tanrı'nın suretleri değildir –bunu aklına çok iyi yaz–, bizim sonsuz ve özenli imanımızın belgeleridir yalnızca ve biz dünyanın neresine göçersek göçelim onlar da bizimle birlikte gelir. Bir sandığa doldurup, bir çadırın içinde sakladık onları ve bizim gibi vatansız olan babalarımız bu çadırı omuzlarında taşıdılar. Çadır bir yerde duruyorsa bizim de dinlenme hakkımız olurdu; çadır yola çıkarsa, biz de onunla yola koyulurduk. Dururken ve yürürken, gündüz ve gece, biz Yahudi halkı binlerce ve binlerce yıl daima bu kutsal eşya çevresinde toplandık ve kutsalımıza dair bilincimizi koruduğumuz sürece yabancı diyarlarda halk olmayı sürdüreceğiz.

Ama dinle şimdi. O sandığın içindeki kutsal eşyalar, üstüne toprağın kucağından fışkırmış besleyici meyve olan ekmeklerimizi koyduğumuz sunaktı, Tanrı'ya ulaşabilmek için içinden buhur dumanının yükseldiği kaplardı ve Tanrı'nın bize emirlerini buyurduğu levhalardı. Bu eşyalar arasında en göze çarpan parça, en kutsal yerdeki sunağı ışığıyla sonsuza kadar aydınlatacak şamdandı. Çünkü Tanrı yaktığı bu ışığı sever, gözlerimize ve duyularımıza sunduğu bu ışık için duyduğumuz minnet de bu şamdanı yaratmıştır. Şamdan saf altından hünerli ellerle yapılmıştır, çanaklar kalın gövdesinden yedi kol üzerinde yükselir, ince bir işçilikle çiçekten çelenklerle donatılmıştır. Yedi topuzun üstündeki yedi mum yandığında, yedi çiçek içinde de ışık tutuşurdu ve bizler şamdanı seyrederek yüreklerimizi kutsardık. Bu tutuşmanın gerçekleştiği her Şabat'ta ruhumuz ibadet mabedine dönerdi. Bu yüzden yeryüzündeki hiçbir şey işaret olarak bu şamdanın

varlığı kadar değerli değildir, bir Yahudinin bu kutsal eşyaya inandığı her yerde, bu dünyanın dört bir yanındaki her evde hâlâ Menora'nın bir sureti yedi kolunu duaya kaldırır."

"Neden yedi?" diye sordu çocuk çekinerek.

"Sor çocuğum, istediğin kadar sor! Sorular bilgiye dönüşür. Yedi, sayılar arasında özel ve yüce bir sayıdır, Tanrı dünyayı ve insanı yedi günde yaratmıştır ve bizim bu dünyada olmamızdan, onu hissedip sevmemizden ve yoktan var edenini tanımamızdan daha büyük bir mucize olamaz. Duyulara bakmayı ve ruhtan haberdar olmayı Tanrı bize ışığın gücüyle öğretmiştir: Bu yüzden şamdan yedi koluyla dıştaki ve içteki ışığa övgüler düzer. Çünkü Tanrı bize Kitap sayesinde bir de içsel ışık bahşetmiştir ve orada nasıl bakarak öğreniliyorsa biz burada tanıyarak öğreniyoruz. Duyular için alev neyse ruh için Kitap odur, içinde her şey yazılıdır, Tanrı'nın yaptıkları ve ataların yaptıkları, her eylemin ölçüsü, izin verilen ve yasaklanan, başaran tin ve yön veren kanun onun içinde yazılıdır. Tanrı'nın lütfuyla dünyayı ışık sayesinde iki kez, birincisi dışarıdan duyularla, ikincisi tin sayesinde görürüz ve bizi aydınlatması sayesinde Tanrı'nın varlığını bile kavrayabiliriz. Anlıyor musun beni çocuğum?"

"Hayır," diye fısıldadı çocuk.

"O halde yalnızca şunu aklında tut –diğerini daha sonra anlarsın– yalnızca sana söyleyeceğimi aklında tut: Göçümüz boyunca en kutsal işaretimiz, başlangıcımızdan bu yana bize geriye kalan tek şey Kitap ve şamdan, Tevrat ve Menora oldu."

"Tevrat ve Menora," diye huşu içinde tekrarladı çocuk ve sözcükleri daha iyi aklında tutabilmek için ellerini yumruk yaptı.

"Şimdi dinlemeye devam et! Gün geldi –ama bu çok eskidendi– göçmekten yorulduk. Çünkü toprağın onu arzulaması gibi, insanoğlu toprağı arzular. Yaban ellerde geçen yıllar ve yıllar sonra Musa'nın bize vaat ettiği topraklara

geldik ve hakkımız olarak orayı sahiplendik. Toprakları ektik biçtik, üzüm bağları kurduk, hayvanları dizginledik, kendimize verimli tarlalar kazıp çevrelerine çit çektik, engeller koyduk; sonsuza kadar başka halkların göz yumdukları ve kovdukları, sonsuza kadar yaban ellerin misafirleri olmaktan kurtulduğumuz için mutluyduk. Göçümüzün artık ebediyen sona erdiğini düşünür olduk, hatta o pervasız sözcüğü kullanma cesareti gösterip, bu toprak bizim, dedik, yalnızca ödünç verilen topraklar sanki insana ait olabilirmiş gibi. Ancak insanoğlu haiz olmanın tutmak olmadığını ve malik olmanın korunak olmadığını unutur her zaman: Nerede ayaklarının altında bir toprak hissetse, oraya evini kurar ve ağaçların kökleri aracılığıyla vatan toprağına tutunmak ister. Böylece ilk kez binalar yapıp, kentler kurduk ve hepimizin birer evi olduktan sonra –içimizdeki minnet nasıl olur da bizi buna itmezdi– O'na da, Tanrımıza ve koruyucumuza da hepimizin ortasında bir ev vermek istedik, burası bütün binalardan daha yüksek ve muhteşem olmalıydı, Tanrı'nın evi olmalıydı. Ve göçe ara verilen o kutlu yıllarda ülkemizde bir kral çıktı ortaya, zengin ve bilgeydi, Süleyman'dı adı..."

"Adına övgüler olsun," diye alçak sesle sözünü kesti Abthalion.

"Adına övgüler olsun," diye tekrarladılar öteki ihtiyarlar yürürken.

"...Moriya Dağı'na bir ev yaptı; orayı bir zamanlar atamız Yakup uyurken düşünde görmüş, yerden göğe bir merdiven uzanıyormuş ve uyandığında şöyle demiş: 'Burası kutsal bir yer ve bu dünyanın bütün halkları için kutsal olacak.' Süleyman bizim Tanrı evimizi oraya kurdu; taşlardan, sedir ağacından ve saf tunçtan yapılan ev muhteşemdi. Atalarımız başlarını kaldırıp evin duvarlarına baktıklarında, Tanrı'nın sonsuza kadar ortamızda kalacağından ve yazgılarımızı sonsuza kadar sükûnete kavuşturacağından yürekleri emin oluyordu. Biz o toprakları vatan bilip yerleşince, çadır da

kutsal alana yerleştirilmişti ve uzun zamandır taşınmış olan sandık çadırın içinde duruyordu. Menora yedi alevini gece gündüz sunağın huzurunda yükseltiyordu, bizim için kutsal olan ne varsa Rab'bimizin en kutsal mekânında güven altında duruyordu; Tanrı ezelden beri görünmez olsa ve sonsuza kadar görünmez kalacaksa da, atalarımızın topraklarındaki Kudüs Tapınağı'nda barış içinde dinleniyordu."

"Ah onu tekrar görebilsem," diye mırıldandı yürüyen adamlar dua edercesine.

"Ama dinlemeye devam et, çocuğum. İnsanın sahip olduğu ne varsa emanettir yalnızca ve mutluluk süresi döner bir tekerlek üstündeymişçesine akar gider. Barışımız sandığımız gibi sonsuz olmamıştı, şu gördüğün haydutların bize yabancı olan bu kenti şimdi istila etmeleri gibi doğudan azgın bir halk gelip kentimize saldırmıştı. Alınabilir ne varsa aldılar, taşınabilir ne varsa taşıyıp götürdüler, yok edilebilecek ne varsa yok ettiler: Ama görünmez olanı, Tanrı'nın sözünü ve varlığını bizden alamadılar. Ama kutsal şamdan Menora'yı masanın üstünden kapıp götürdüler; ancak şamdan kutsal olduğu için yapmadılar bunu –çünkü şeytanın uşakları bunu anlamadılar–, altından olduğu için aldılar, haydutlar altını severler her zaman. Halkla birlikte şamdanı, sunağı ve bütün kapları alıp Babil'e götürdüler..."

"Babil mi?" diye çekinerek sözünü kesti çocuk.

"Sor çocuğum, hadi sor ve Tanrı her zaman yanıtını bahşetsin. Şimdi yaşadığımız kent kadar büyük ve ulu olan kentin adı Babil'di, vatanımızdan çok uzaktaydı, öyle ki orada tepemizdeki yıldızların duruşları bile farklıydı. Kutsal eşyalarımızın o tarihte ne kadar yol katettiklerini hesaplayabilmen için kendin say: Çünkü bak, henüz üç saat yürüdüğümüz halde uzuvlarımız ağrı içinde ve yoruldu. Oysa Babil üç bin saat uzaklıktaydı, belki daha da uzaktı. O tarihte şamdanı ne kadar uzağa kaçırdıklarını artık anlayabildin sanırım. Ama şunu da unutma: Tanrı iradesi karşısında uzaklık

yoktur. Ve Tanrı, onun sözünün sürgünde de kutsal kaldığını gördüğünde –bizim bu yeryüzünün her yerinden sürekli sürgün edilmemizin anlamı, kutsal olanın uzaklaştıkça bizim gözümüzde daha da kutsallaşması ve yüreğimizin çekilen aşırı çileden daha da alçakgönüllü olmasıdır belki de–, evet, demiştim ki, Tanrı bizim sınavı kazandığımızı gördüğünde o yabancı halkın kralının yüreğine vicdan verdi. Kral haksızlık yaptığını anlayıp, babalarımızın vaat edilmiş topraklara dönmelerine göz yumdu, kutsal evin şamdanını ve eşyalarını onlara geri verdi. Böylece babalarımız Kalde'den çıkıp çöllerden, dağlardan ve balta girmemiş ormanlardan geçerek Kudüs'e, evlerine döndüler. Dünyanın öbür ucundan canlı olarak yurtlarına, düşüncelerimizde daima olduğumuz ve olacağımız yere geri geldiler. Tapınağı Moriya Dağı'nın tepesine yeniden kurduk, evine dönen şamdan yedi aleviyle yanarak Tanrı'nın sunağını yeniden aydınlattı ve bizim yüreklerimiz de aydınlandı. Bugünkü yolculuğumuzun anlamını kavrayabilmen için şunu aklına çok iyi yaz: Bu dünyada hiçbir eser bu yedi kollu şamdan kadar kutsal ve eski değildir ve de çağlardan geçerek yeryüzünün üstünde böylesine uzun yollar katetmemiştir, bütünlüğümüzün ve duruluğumuzun ifadesi olarak geçmişte ve şimdi sahip olduğumuz her şey içinde en değerli rehindir. Ve o ne zaman sönüp, ışığını yitirse, bizim yazgımız da kararır."

Haham Eliezer sustu. Sesi yorulmuş gibiydi. Çocuk hızla başını kaldırdı, küçük ve sıcak bir alev gibi yanan gözlerinde anlatılanların bitmiş olabileceği kaygısıyla şiddetli bir üzüntü vardı. Haham Eliezer çocuğun sabırsızlığını fark edince gülümsedi. Usulca çocuğun saçlarını okşadı ve sakinleştirici bir sesle konuştu:

"Gözlerin nasıl da için için yanıyor, çocuğum! Ama korkma, bizim yazgımız asla son bulmaz, sana yıllarca ve yıllarca anlatsam bile yürümemiz için belirlenmiş yolun binde birlik bölümünü bile öğrenmiş olamazsın yine de. Dinlemeyi bil-

diğin ve sevdiğin için, vatanımızın nasıl olduğunu ve başına neler geldiğini dinle şimdi! Biz tapınağı yine sonsuza kadar duracak diye kurmuştuk. Ne var ki son zamanlarda deniz üzerinden düşmanlar gelmeye başlamıştı; bizim şimdi üzerinde yabancı olarak yaşadığımız ülkeden geliyorlardı, onlara bir hükümdar ve asker komuta ediyordu, adı Titus idi..."

"Adına lanet olsun," diye mırıldandılar adamlar yürürken.

"...bizim duvarlarımızı yıktı, tapınağımızı yerle bir etti. Cani, kendini bilmez adımlarla en kutsal yerimize girdi ve şamdanı sunaktan çekip aldı. Süleyman'ın, Tanrı onu takdir etsin, muhteşem bir şekilde yarattığını, Titus öcüyle gasp etti ve kralımızı zincire vurup, kutsal eşyalarımızla birlikte zafer adına sürükleyip götürdü. Kral, sanki askerleri Tanrı'yı yenmiş ve kendisi onu zincire vurulmuş halde yanında sürüklüyormuş gibi zafer kazanmış edasıyla kente girince sersem halk övünerek sevinç gösterileri yaptı. Alçağa işlediği cürüm öyle muhteşem, bizim aşağılanmamız öyle keyifli gelmişti ki, kendine kibirle büyük bir kapı inşa ettirdi, Tanrı'ya karşı düzenlediği soygunun anısına mermerle kaplatıp, ince işçiliklerle süsletti."

Dikkat kesilmiş olan çocuk başını kaldırdı: "Üstünde taş kesilmiş insanların bulunduğu o kemer mi yoksa? O kocaman meydanın önündeki, hani babamın oradan asla geçmemem için beni uyardığı o kubbeli kapı mı?"

"Aynen orası çocuğum. Her zaman yanından geçip git ve bu zafer kapısına asla bakma, çünkü en acılı günümüzü anımsatır bizlere. Hiçbir Yahudi, bizim için kutsal olmuş ve bundan sonra olacak olan şeylerle nasıl alay ettiklerinin resmedilmiş olduğu o kemerin altından geçemez. Her zaman şunu düşün..."

Yaşlı adam sözünü yarıda kesti. Çünkü Hyrkanos ben Hillel ansızın arkadan üstüne atlamış, elini hahamın ağzına kapatmıştı. Hyrkanos ben Hillel'in cesareti karşısında her-

kes çok ürktü. Ancak Hyrkanos ben Hillel hiç konuşmadan karşıdaki caddeyi işaret etti. Sis örtüsü altındaki mehtapta belli belirsiz bir şey fark etmişlerdi şimdi. Karanlık bir şey, tıpkı ilerleyen bir tırtıl gibi beyaz caddenin üstünde sürünüyordu; ihtiyarlar soluk bile almadan öylece dururlarken caddeden, üzerinde ağır yük taşıyan bir arabanın karanlığı yararak tangırdaması duyuldu. Sürünür gibi güçlükle ilerleyen insan konvoyunun üstünde ise sabah çiyinde küçük saman çöpleri gibi bir şeyler parıldadı: Ganimet arabalarının başında nöbet tutan Numidia'lı artçı birliklerin mızraklarıydı bunlar.

Ganimet konvoyunun keskin gözlü nöbetçileri arkadan gelenleri görmüş olmalılar ki, hemen atlarını döndürdüler ve çok geçmeden mızraklarını çekmiş, tiz çığlıklar atan bir birlik hızla yaklaşmaya başladı. Numidia'lı askerler üzengilerinin üstünde dimdik oturmuşlardı ve sanki atlarını koşturuyorlarmış gibi beyaz pelerinleri uçuşuyordu. On bir ihtiyar, çocuğu ortalarına alıp istemsiz olarak bir araya toplandılar. Atlılar şimdi ani bir sarsılmayla kulakları tırmalayan çığlıklar atarak ve azgınca saldırarak önlerine çıktılar: Peşleri sıra gelen tanımadıkları bu kişileri yakından süzebilmek için, korku içindeki insanların birkaç inç önünde atlarının dizginlerini koparırcasına çekmeleriyle hayvanlar şaha kalktı. Ancak askerler, bu insanların ganimetlerini ellerinden almak için peşlerine düşmüş askerler değil, her biri ellerine küçük birer çıkın ve değnek almış beyaz sakallı, çelimsiz ihtiyarlar olduklarını, kendi ülkelerindeki dindar ihtiyarlar gibi bir yerden bir yere hac yolculuğu yapmak için gecenin içinden sakince yürüdüklerini sönmeye yüz tutmuş ayın zayıf ışığında fark edince, yaşlı adamlara samimi bir şekilde gülümsediler, azgın ve esmer yüzlerinde beyaz dişleri parladı. Sonra içlerinden biri hızlı ve tiz bir ıslık çaldı; atlarını yeniden döndürdüler, kanatlanmış ve hafif kuş sürüsü misali ganimetlerine doğru yol alırlarken, korkudan yıldırım çarpmış gibi

hareketsiz kalmış ihtiyarlar hâlâ öylece duruyorlar ve başlarına bir şey gelmeden kurtulduklarına inanmaya cesaret edemiyorlardı.

Haham Eliezer, Temiz ve Berrak, cesaretini toplayan ilk kişi oldu. Çocuğun yanağına şefkatle hafifçe vurdu.

"Yürekli birisin sen," dedi, çocuğa doğru eğilerek, "tuttuğum elin hiç titremedi. Şimdi anlatmaya devam edeyim mi sana? Çünkü nereye gittiğimizi ve gece vakti neden ayakta olduğumuzu henüz bilmiyorsun."

"Anlat!" diye fısıldadı çocuk usulca yalvararak.

"Hatırlıyorsun, sana Titus'un, o kahrolasının kutsal eşyalarımızı alıp Roma'ya götürdüğünü ve kibirli gösteriş merakıyla kentin içinde dolaştırdığını anlatmıştım. Ancak o günden sonra, Roma imparatorları bizim Menora'mızı diğer kutsal eşyalarla birlikte barış tapınağı dedikleri bir binada muhafaza ettiler; budalaca bir sözcük, barış ve bizim çekişmelerle dolu topraklarımızda yuva kalıcı olabilmişti sanki. Ancak Tanrı, ona ait ve Sion'da olması gereken süslerin yabancı tapınaklarda kalmasına katlanamadı; böylece çok geçmeden bir yangın gönderdi ve o bina çatısıyla, tablolarıyla, içinde var olan her şeyle birlikte kavruldu, yutan alevlerden yalnızca bizim şamdanımız kurtuldu ve yeniden görüldü ki, ne alevin ne uzaklığın ne de haydutça uzanan insan elinin ona gücü yetebilirdi. Kutsal olanı kutsal yere, eşyaları da altın uğruna değil, yalnızca kutsal oldukları için saygı gösterilen kendi yuvalarına iade etmeleri için Tanrı'nın uyaran bir işaretiydi bu. Ancak sersemler ne zaman işaretlerden anlamışlardır, katı insan yüreği mantık önünde ne zaman itaatle eğilmiştir ki?"

Haham Eliezer iç geçirdi, sonra konuşmayı sürdürdü:

"Böylece kutsal eşyamızı alıp, bu kez hükümdarın başka bir binasında sakladılar ve eşyamız orada kilitli bir odada yıllarca, onlarca yıl kaldığı için, sonsuza kadar orada kendi-

leri için güven altında olacağını düşündüler hep. Gelgelelim bir haydudun peşinden daima bir başka haydut koşturur, birinin elinden şiddet kullanılarak koparılan bir şey, ondan da yine şiddetle alınır. Nasıl Roma Kudüs'e saldırmışsa, Kartaca da Roma'ya saldırmıştır. Nasıl onlar bizi yağmalamışsa, başkaları da onları yağmaladı, bizim en kutsalımıza saygısızlık ettikleri gibi, onların da en kutsalına saygısızlık edildi. Ancak o haydutlar bizim olanı da, Menora'mızı, Tanrı'nın eşyasını da aldılar; karanlıktaki şu arabanın içinde yüreklerimizin en değerlisini alıp götürüyorlar. Yarın şamdanı yaban ellere, özlem dolu bakışlarımızın ulaşamayacağı yerlere taşımak üzere gemiye yükleyecekler; biz yaşlılara bir daha asla ışıldamayacak bu şamdan! Çok sevdiğimiz bir insanın cansız bedeninin mezara taşınmasına nasıl eşlik ediyorsak, nasıl son yolculuğunda bu yürüyüş, bu onun yanında gidiş sevgiye şahadet ediyorsa, biz de bugün yaban ellere götürülen Menora'ya eşlik ediyoruz. O, kaybedeceğimiz en kutsal şey: Acılı yürüyüşümüzün yasını şimdi anlıyor musun?"

Çocuk başı önünde yürüyor ve susuyordu. Düşünüyordu herhalde.

"Ama şunu aklına yaz: Gün gelip bizler toprak olduğumuzda kutsal eşyamıza karşı sadakatimizi koruduğumuza şahitlik etmen ve sadakatlerini sürdürmeyi ötekilere öğretmen için seni tanık olarak yanımıza aldık. Şamdanın karanlıklardaki yolculuğundan tekrar tekrar geri döneceğine ve günün birinde Rab'bimizin sunağını yedi aleviyle yeniden muhteşem bir şekilde aydınlatacağına dair inancımıza onların da inanmasına yardımcı olman için yanımıza aldık seni. Yüreğinin uyanması ve vaktiyle yaşadığın bu geceyi sonraki kuşaklara bildirmen için seni uyandırdık. Anımsa ve binlerce yıl yolculuk yapmış olan şamdanı kendi gözlerinle gördüğünü, onun, yaban ellerdeki halkımız gibi zarar görmediğini ötekilere söyleyip yatıştır onları; ben sarsılmaz bir duyguyla inanıyorum ki, biz yok olmadığımız sürece şamdan da yok olmayacak."

Çocuk hâlâ susuyordu. Haham Eliezer, Temiz ve Berrak, çocuğun donuk suskunluğunda bir isyan sezdi. Bu yüzden çocuğa doğru eğilip sordu: "Beni anladın mı?"

Çocuğun ensesi hâlâ kaskatıydı. "Hayır," dedi inatla. "Anlamıyorum. Çünkü madem... madem bu şamdan bizim için böylesine değerli ve kutsal... elimizden alınmasına neden göz yumuyoruz?"

Yaşlı adam iç geçirdi. "Bu soruyu sormakta haklısın, çocuğum. Elimizden alınmasına neden göz yumuyoruz? Neden savunmaya geçmiyoruz? Ancak bu dünyada adaletin haklıdan değil, güçlüden yana olduğunu daha sonra anlayacaksın. Yeryüzünde şiddet, iradesini zorla kabul ettirir ve dindarlığın dünyevi gücü yoktur. Tanrı bize hakkımızı yumruklarımızla almayı değil, adaletsizliğe katlanmayı öğretti yalnızca."

Haham Eliezer bu sözleri başını önüne eğmiş, yoluna devam ederken söylüyordu. Ancak çocuk ansızın sert bir hareketle elini onun elinden çekip durdu. Kıpkırmızı bir yüzle ve neredeyse amirane bir ifadeyle yaşlı adama sordu:

"Tanrı peki? Bu soyguna neden göz yumuyor? Bize neden yardım etmiyor? Onun adil ve her şeye kadir olduğunu sen söylemedin mi? Neden doğruların değil de, haydutların yanında yer alıyor?"

Hepsi irkildi. Şimdi hepsinin ayakları da, bedenlerindeki kalpleri de durmuştu. Çocuğun zapt edemediği sorusu gecenin boşluğuna, sanki bu küçük çocuk Tanrı'ya savaş ilan edercesine keskin bir fanfar sesi gibi yayılmıştı. Abthalion öfkeyle –çünkü kanından utanmıştı– torununa çıkıştı:

"Sus ve söylenme!"

Ancak Haham Eliezer sözü onun ağzından aldı:

"Önce sen sus! Masum çocuğa ne homurdanıyorsun? Çünkü onun her şeyden bihaber yüreği, bizim, senin, benim, hepimizin, bilgelerin ve bu halkın en bilgelerinin ta baştan, en baştan beri kendimize sorduğumuz şeyden başka

ne sordu ki? Çocuk bizim eski Yahudi sorumuzdan başka bir şey sormadı: Tanrı halklar arasında hiçbirinin etmediği kadar ona hizmet etmiş olan bize, özellikle bize neden böylesine sert davranıyor? Neden özellikle bizi, onun varlığının akıl almaz yüceliğini ilk fark edenler ve övenler olarak bizi başkalarının ayaklarının altına atıp ezdiriyor? Bizim yaptıklarımızı neden yıkıyor, umutlarımızı neden yerle bir ediyor, nerede duraklarsak duraklayalım yuvalarımızı neden elimizden alıyor; bir o halkı, bir bu halkı neden sürekli yenilenen bir kinle üstümüze salıyor? Bir zamanlar gözdesi olan, sırrına ilk olarak dahil ettiği bizi, neden hep bizi böylesine çetin sınavlardan geçiriyor? Hayır, bir çocuğun karşısında yalan söylemeyeceğim; çünkü onun sorusu küfretmekse eğer, o zaman ben yaşamımın her gününde küfrediyorum demektir. Bakın, hepinizin önünde itiraf ediyorum: Ben de, istediğim kadar bunu engellemeye çalışayım, ben de durmaksızın Tanrı karşısında hakkımı istiyorum, ben de soruyorum, seksen yaşındayım ve bu temiz yürekli çocuğun sorduğu soruyu gece gündüz hâlâ soruyorum: Tanrı neden özellikle bizi böylesine ağır sıkıntılara itiyor? Bizim hakkımızdan edilmemize neden göz yumuyor, üstelik haydutlara soygunda yardımcı oluyor? Ve de göğsümü utançtan binlerce kez yumrukluyorum, bu soran çığlığı bastırıp boğamıyorum. Bu soru bana her gün ıstırap veriyor olmasa, ne Yahudi ne de insan sayılırım ben, dudaklarımdan onu ancak ölüm düşürecektir."

Öteki ihtiyarlar korkuyla titrediler. Kab ve Nake'yi, Temiz ve Berrak'ı, her zaman adil olanı hiç böylesi bir başkaldırı içinde görmemişlerdi: Bu şikâyet, başka zamanlar onlara açmadığı en derinlerinden geliyor olmalıydı, hahamın büyük acıyla titreyen uzuvlarla ve bakışlarını utançla çocuktan kaçırarak orada öylece durmasını çok yadırgamışlardı; çocuksa başını kaldırmış, soran bakışlarını şaşkınlık içinde ona yöneltmişti. Ama Haham Eliezer kendini çabuk toparlayıp, yatıştırıcı sözlerle yeniden çocuğa doğru eğildi:

"Sana yanıt vermek yerine, bizim hakkımızda ötekilere ve bir başkasına hitaben konuştuğum için kusura bakma. Sen, yüreğinin saflığıyla bana bir soru sordun, çocuğum: Bize ve kendisine karşı bu alçaklığın yapılmasına Tanrı neden göz yumuyor? İstediğim kadar sadık olayım, ben de ruhumun saflığıyla sana şu yanıtı veriyorum: Bilmiyorum. Çünkü Tanrı'nın planlarını bilmiyoruz, düşüncelerini sezemiyoruz. Ancak elemimden kaynaklanan budalalıkla ve ortak acımızın verdiği bıkkınlıkla ne zaman Tanrı karşısında hak aramaya kalksam, kendime şunu söyleyerek yatışmaya çalışırım: Tanrı'nın bizler için tayin ettiği acıların belki bir anlamı vardır, belki her birimiz bir günahın bedelini ödüyoruzdur. Böyle bir suçu kimin işlediğini kim söyleyebilir ki? Belki de bilge Süleyman bilge değildi, çünkü Tanrı sanki insanmış ve tek bir mekânda, tek bir halkın arasında kalacak bir ev arzularmış gibi Kudüs'te tapınak inşa etti. Sanki altın dindarlıktan, mermer de içsel değerden daha üstünmüş gibi Tanrı'ya öylesine görkemli bir ev inşa etmesi günahtı belki. Biz Yahudi halkının diğerleri gibi vatanımız ve evimiz olsun istememiz, şurası bizim topraklarımız dememiz, bizim tapınağımız, bizim Tanrımız, yani benim evim, benim barkım dememiz Tanrı iradesine aykırıydı belki de. Tanrı belki de bu yüzden, arzularımızı gözle görünen şeylere bağlamayalım; O'na, ulaşılmaz ve görünmez olana yalnızca içsel bir bağlılıkla sadık kalalım diye tapınaklarımızı yıkıp, bizi vatanımızdan koparmıştır. Belki bizim gerçek yolumuz budur, hüzünle geriye ve özlemle ileriye bakarak, huzuru arzulayarak ama daima huzursuzluk içinde sürekli yollarda olmamızdır; hedefi bilinmeyen ama ısrarla yürünen yoldur kutsal olan, işte bu gece nasıl sonlanacağını bilmeden karanlığa ve tehlikeye doğru yürüdüğümüz yol gibi."

Çocuk dikkatle dinliyordu. Ancak Haham Eliezer söyleyeceklerinin sonuna gelmişti:

"Ama artık sorma. Çünkü senin soruların benim bilgimi aşıyor. Bekle ve sabret: Tanrı sana bir gün kendi yüreğinin içinden yanıt verir belki."

Yaşlı adam sustu ve ötekiler de sustular. Hepsi konuşmadan yol üstünde duruyordu, gece onları sessizce sarıp sarmalamıştı ve hepsi sanki dünyanın karanlığında, zamanın ötesinde tek başlarına duruyorlarmış gibi hissettiler.

Derken ansızın içlerinden biri ürperip elini kaldırdı. İçini bir korku sarmıştı ve ötekilere kulak kesilmelerini söyledi. Ve gerçekten de sessizliğin içinde bir şey hareket ediyor ve hışırtıyla onlara doğru yaklaşıyordu. Önce sanki birisi yalnızca usulca harp çalıyor gibiydi, kalın ve giderek yükselen bir sesti çıkan, ama sonra karanlıklardan denizin kabarıp rüzgârın şiddetlenmesi gibi bir anda hızla yükselmeye başladı ve boğuk hava ansızın şiddetli bir fırtına darbesiyle yırtıldı, darbe kısa ve aniydi, öyle ki yol kenarındaki ağaçlar ürkmüş, boşluğa tutunmak istercesine kollarını birbirlerine dolamışlardı ve caddeden tozlar karmakarışık yağarken çalılıklar belirsizce fısıldaşıyordu. Sanki bir anda yıldızlar çalkalanıyordu, yazgılarını ve Tanrı'nın yakınlığını konuşmayı göze almaktan heyecana kapılmış olan ihtiyarlar ise acaba sorularına ansızın yanıt mı geliyor diye titriyorlardı; çünkü Tanrı'nın kitabında yazılıydı, Tanrı fırtınayla yaklaşacak ve sesini hafif bir hışırtıyla duyuracaktı. Hepsi alınlarını toprağa doğru indirdiler, ama herkes aynı zamanda yukarıya da kulak vermişti; mucizevi olana karşı birlikte dayanabilmek için bilinçsizce el ele tutuşmuşlardı ve her biri diğerinin nabzını küçük ve sert bir çekiç gibi avucunun içinde duyumsuyordu.

Ancak hiçbir şey olmadı. Fırtına ansızın, başladığı gibi kesildi, çimlerin arasındaki fısıltı da gitgide sustu. Hiçbir şey olmadı. Konuşan bir ses yoktu, ürkmüş sessizliği kurtaran bir ses de duyulmadı. Korku dolu gözlerini topraktan birer birer doğrulttuklarında karanlığın üstüne doğudan süt renginde hoş bir pırıltının yayılmaya başladığını fark ettiler. O

zaman anladılar ki olanlar, gün ağarmadan önce daima yükselen rüzgârdı yalnızca; gündelik mucize gerçekleşmiş, her dünyevi gecenin ardından olduğu gibi gün doğmuştu yalnızca. Onlar orada hâlâ huzursuzca dururken uzaklardaki kızıllık daha da aydınlanmıştı ve arazi, solgun konturuyla kendini tül örtüsünün altından kurtarmaktaydı. Şimdi anlamışlardı: Gece, yolculuklarının gecesi sona ermişti.

"Sabah oluyor," diye mırıldandı Abthalion usulca ve umutsuzca, "duamızı edelim!"

On bir ihtiyar bir araya toplandılar. Çocuk, ergin olmadığı ve duayı bilmediği için kenarda kalmıştı ve yüreği heyecanla çarparak onları izliyordu. Yaşlılar çıkınlarından dua cüppelerini çıkarıp, başlarına ve omuzlarına örttüler. Tefilin şeritlerini alınlarına ve kalbe yakın olan sol ellerine bağladılar. Doğuya, Kudüs'ün bulunduğunu bildikleri yöne döndüler, dünyayı yaratan Tanrı'ya şükranlarını sundular, mükemmelliğinden dolayı onu on sekiz mezmurla övdüler. Mırıldanıyor ve şarkılarını usulca söylüyorlar, bedenlerini, söylediklerinin ritmine uyarak öne ve arkaya sallıyorlardı. Çocuk sözlerin hepsini anlayamasa da, az önce Tanrı'nın rüzgârında savrulan çalılar misali on bir ihtiyarın hüzünlü mezmurlar söyleyerek sallanmalarını görüyordu. Törensel bir sesle "Amin!" dedikten sonra hepsi eğildiler, sonra dua cüppelerini yeniden katlayıp kaldırdılar ve tekrardan yola koyuldular. Yaşlılar, ağır ağır uyanmakta olan ışıkta şimdi daha yaşlı görünüyorlardı, alınlarındaki çizgiler daha derinleşmiş, gözlerinin ve dudaklarının çevresindeki gölgeler daha koyulaşmıştı: Sanki kendi cenazelerinden geliyorlarmış kadar yorgundular, yollarının en acı veren bölümünü çocukla birlikte güçlükle alıyorlardı.

On bir ihtiyar ve çocuk, Tiber Nehri'nin taşkın sarı sularını donuk ve isteksizce denize boşalttığı Portus limanına ulaştıklarında, İtalya sabahı açık ve yakıcıydı, demirleme

yerinde Vandallara ait çok az gemi kalmıştı, o gemiler de zafer gururu içinde bayraklarla donatılmış direkleri ve ganimetlerle doldurulmuş koca gövdeleriyle teker teker denize açılıyordu; kıyıdaki çapanın önünde, sonunda tek bir gemi kalmıştı ve arabanın üstünde tepeleme yığılmış Romalılardan son yağmaladıkları eşyaları açgözlülükle yutuyordu. Boşaltılmak üzere peş peşe yeni arabalar usulca yanaşıyordu; köleler ağır yükleri –içleri altın dolu kutuları, sandıkları ve şarap dolu yuvarlak testileri– tahtadan bir merdiven üzerinden esmer tenli omuzlarında ya da başlarının üstünde gemiye taşıyorlardı. Ancak ne kadar acele ederlerse etsinler, verdikleri hizmet geminin sahibinin gözünde yeterince hızlı olmadığı için, Vandalların gözcüleri köleleri kırbaçlarla daha seri adımlar atmaya zorluyorlardı. Derken geminin önünde son araba durdu; bu, on bir ihtiyarın çocukla birlikte gece boyunca peşi sıra yürüdükleri, içinde tapınak şamdanının bulunduğu o arabaydı. Arabanın yükü henüz samanlar ve bezlerle örtülüydü, ancak ihtiyarlar gözlerinden ateş çıkarak yüklü arabaya bakıyor, birazdan ortaya çıkacak şey karşısında tir tir titriyorlardı. Şimdi karar anıydı, ya şimdi bir mucize gerçekleşirdi ya da asla.

Ancak çocuk onlarla aynı yere bakmıyordu. Gözlerini, ilk kez gördüğü denize büyülenmiş gibi dikmişti. Sonsuz, mavi bir aynaydı bu, ışıltılı kubbeleri vardı, taşkının gökyüzüyle bitiştiği keskin bir çizgiye kadar uzanıyordu, bu devasa alan çocuğa gecenin kubbesinden daha sonsuzmuş gibi geldi, çünkü yıldızların kavisli gökyüzünü büsbütün çevrelediklerini ilk kez görüyordu. Dalgaların hep birlikte oynadıkları oyunu, birbirlerini kovalayıp itmelerini, birinin ötekinin sırtından atlamasını, sonra coşku içinde usulca cumbuldayıp köpürerek kaçışmalarını, sonra yeniden ve yeniden şekillenmelerini gözünü kırpmadan izliyordu; bu mutlu oyunda bir neşenin olduğunu seziyordu, onun yaşamın uzağındaki daracık yoksullar mahallesinin paslı

gölgelerinde düşlemeye bile cesaret edemeyeceği bir neşeydi bu. Sıska çocuk sinesi şiddetle gerildi, havayı ve dünyayı içip içine almak ve bu sevincin soluğunu ürkütülmüş Yahudi kanının derinlerinde duyumsayabilmek için engin olmanın, güçlü ve büyük olmanın özlemiyle yanıp tutuştu. Hayranlıktan tutulmuş çocuğun canı, elinde olmadan öne çıkıp suyun kenarına kadar gitmek ve küçük kollarını açmak istedi, böylece bu sonsuzluğun hiç değilse sezilebilen bir soluğunu kendi bedeninin içine sıkıştıracak ve içinde saklayacaktı, bu güzelliği ve aydınlığı seyrederken hiç olmadığı kadar mutluydu şimdi; ah, burada her şey nasıl da rahat, özgür ve korkusuzdu! Martılar beyaz mermiler gibi hızla bir inip bir çıkıyordu, ahenkli gemiler yelkenlerini rüzgârda tatlı tatlı, ipek gibi şişirmişti. Ve ansızın, tuzlu ve serin havayı daha çok içine çekebilmek için gözünü kapayıp küçük serini arkaya yasladığı sırada, çocuğun aklına öğrendiği ilk sözler geldi: Tanrı önce gökleri ve toprağı yarattı. Ve ona dün babaların, ihtiyarların anlattığı Tanrı ilk kez anlam ve cisim kazanmıştı.

Bir çığlıkla irkildi. On bir ihtiyar hepsi birden bir ağızdan bağırmışlardı sanki; çocuk derhal onların yanına koştu. Az önce son arabanın üstünü örten bezler yırtılmıştı ve Berberi köleler Hera'nın yüzlerce kilo ağırlığındaki gümüş heykelini kaldırıp taşımak üzere eğildiklerinde, içlerinden biri yoluna engel olan şamdanı ayağıyla itmiş ve Menora sert darbeyle taklalar atarak arabadan yere yuvarlanmıştı. Yaşlı adamların göğüsleri dehşet içinde tek bir çığlıkla yırtılmıştı, çünkü Musa'nın gördüğü, Harun'un kutsadığı, Süleyman'ın evindeki Tanrı'nın masasında bulunmuş o kutsal simgenin kire ve toza bulanmış olarak koşum hayvanlarının pisliğinde acıklı bir durumda yüzdüğünü görmüşlerdi. Ani çığlığı duyan zenci köleler şaşkınlık ve merakla başlarını kaldırıp baktılar. Bu sersem beyaz sakallıların neden böyle tiz çığlıklar atıp birbirlerinin kollarına tutunduklarını, acıdan seğiren bir

zincir gibi birinin ötekinin koluna neden yapıştığını anlamadılar; öyle ya, onlara kimse kötü bir şey yapmamıştı. Derken gözcünün kırbacı adamların çıplak etlerinin üstünde şakladı, onlar da köleliklerini bilip kollarını yeniden arabadaki samanın içine gömdüler; derken bir mezar taşı çıkardılar, erguvan rengi çıplak taş parlıyordu; sonra büyük bir heykel çıkardılar, boynuna ve ayaklarına birer ip doladılar ve kesilmiş hayvan gibi merdivenden sürükleyip, gemiye götürdüler. Arabanın içi şimdi gitgide daha hızlı boşalıyordu. Yalnızca o ölümsüz şamdan hâlâ arabanın altında ilgisizce yatıyor, tekerlekten yarısı gözükmüyordu. Birbirlerini tutan ihtiyarlarsa ortak bir umutla titriyorlardı: Belki haydutlar aceleden şamdanı unuturlardı! Belki şamdan gözlerinden kaçardı! Belki son anda kurtuluş mucizesi gerçekleşirdi!

Derken kölelerden biri şamdanı fark etti, eğilip aldı ve omzuna yükledi. Havaya kaldırılan şamdan güneşte ışıl ışıl yanıyor, alevler ve parıltılar saçıyordu, sanki gündüzü daha da aydınlatmıştı: İhtiyarlar halklarının kayıp kutsal emanetini yaşamlarında ilk kez görüyorlardı, ama ah, en sevdikleri simge gözleriyle gördükleri an yine yaban ellere gidiyordu! Geniş omuzlu zenci, ağır, çok ağır yükünü dengede tutabilmek için altın Menora'yı iki eliyle, sağ ve sol eliyle kavrayıp havaya kaldırdı ve merdivenin çalkalanan tablasına doğru hızla yürüdü: Beş adım, dört adım derken kutsal emanet sonsuza kadar gözden kayboldu! Sanki gizli bir güç onları peşi sıra çekiyormuş gibi, on bir ihtiyar gözyaşından neredeyse kapanmış gözlerle ve karışık sözler söyleyen ağızlarından tükürükler akarak birbirlerine tutunup, merdivene kadar ısrarla ilerlediler. Kutsal simgeyi hiç değilse imanla öpüp, ona dokunabilmek için yanıp tutuşan ağız ve yanıp tutuşan bakışlarla sarhoşlar gibi sendeleyerek yürüdüler. İçlerinden yalnızca biri, Haham Eliezer acısına karşın soğukkanlılığını yitirmemişti. Çocuğun elini delice sıktı, çocuğun canı bu hareketten öylesine acıdı ki, az kalsın bağıracaktı.

"Bak oraya, oraya bak! Kutsal emanetimizi gören son kişi sen olacaksın! Onu nasıl aldıklarının, nasıl gasp ettiklerinin tanığı olacaksın!"

Çocuk bu sözleri kavrayamadı. Gelgelelim ötekilerin acılarını kanına kadar duyumsadı ve burada bir haksızlık yapıldığını hissetti. Bedeni öfkeyle, çocuksu bir öfkeyle tutuştu. Çocuk, yedi yaşındaki bu çocuk ne yaptığını bilmeden elini koparırcasına çekti ve sırtındaki ağır yükün altında sallanarak merdivene adım atmakta olan zencinin arkasından koştu. Hayır, bu yabancı adam şamdanı almamalıydı! Çocuk, ganimeti elinden koparmak için güçlü kuvvetli adamın üstüne anlamsızca atladı.

Sırtında ağır yük taşıyan köle, ani ve beklenmedik darbenin etkisiyle sendeledi. Koluna asılan, bir çocuktu yalnızca, ancak köle sallanan dar tahta üstünde dengesini zaten güçlükle sağlarken, arkadan gelen ani darbeyle yalpalayıp, boşluğa bastı ve çocuğu da beraberinde sürükleyerek düştü. O sırada şamdan elinden kurtulup yuvarlandı. Şamdan, köleyle yere düşen çocuğun sağ kolunun üstüne bütün ağırlığı ve heybetiyle gümbürdeyerek vurdu. Eti ve bacağı adeta ayaklar altında çiğnenip ezilmişçesine korkunç bir acı duyan çocuk kulakları tırmalayan bir sesle ağlamaya başladı. Ancak bu çığlık, ötekilerin ansızın yükselen sesleri arasında boğulup gitti. Çünkü şimdi herkes bir ağızdan bağırıyordu: İhtiyarlar, bu dehşet verici cürüm, kutsal Menora'nın yeniden dışkının içine yuvarlanması karşısında haykırıyorlar, gemilerden Vandallar öfkeli sesler çıkarıyorlardı. Gözcü hızla araya girip, bağıran ihtiyarları kırbacıyla geriye itti. Bu arada köle öfkeyle yerden kalkmıştı; inleyen çocuğu tekmeyle kenara savurdu, şamdanı yeniden omuzladı ve hızla, sanki kaçar gibi merdiveni çıkarak gemiye taşıdı.

On bir ihtiyar çocukla ilgilenmiyordu. İnleyerek yerde iki büklüm yattığının farkında değillerdi; çünkü aşağıya, toprağa bakmıyorlardı. Tek baktıkları kölenin omuzlarında

merdivenleri tırmanan şamdandı, yedi kolunu kurban edercesine Tanrı'ya kaldırmıştı; gemide yabancı ellerin şamdanı umursamazca tutuşunu ve öteki ganimetlerin yanına atışını ürpererek izlediler. Derken tiz bir ıslık yükseldi, çapaların üstünde zincirler şakırdadı ve kürek mahkûmlarının oturdukları banklara zincirlenmiş oldukları aşağıdaki görünmeyen alanda, kırk kürek öne ve arkaya doğru toplu çekilmek üzere havaya kalktı. Gemi, tek sarsıntıyla hareket etti. Pruvayı saran beyaz köpükler hışırtıyla süzüldü, çok geçmeden geminin kahverengi gövdesi sanki soluk alır ve yaşar gibi dalgaların üstünde inip kalkmaya başladı ve şişmiş yelkenlerle limandan çıkan kalyon, yönünü dosdoğru açık ve sonsuz denize çevirdi.

On bir ihtiyar gözden kaybolmakta olan gemilerin ardından bakakalmıştı. Yeniden el ele tutuşmuş, titriyorlardı; ürperti ve acıdan yekvücut bir zincir oluşturmuşlardı. Kimse ötekine açılmamış olsa da, içten içe hepsi, şimdi evet, şimdi bir mucize gerçekleşecek diye ummuştu! Ancak hafif rüzgârın usulca yaladığı gemi, şişmiş yelkenleriyle suyun üstünde süzülerek ilerliyordu ve uzakta gitgide küçüldükçe, ihtiyarların yüreklerindeki umut hazin bir şekilde eriyor ve uçsuz bucaksız denizde yasa boğuluyordu. Derken gemiden geriye, bir martının kanadı kadar küçük bir parıltı kaldı ve yaşlı adamlar sonunda -gözyaşlarından artık göremez olmuşlardı– terk edilmiş mavilikten başka bir şey algılayamadılar. Bütün umutlar bitmişti! Şamdan, bir kez daha yabancı diyarlara ve uzaklara göçüyordu, dur durak bilmeden, sonsuza kadar kayıp olarak!

Ancak şimdi, gözlerini denizden çevirdikten sonra çocuğu anımsamışlardı; çocuk, şamdanın yuvarlanırken onu da düşürdüğü yerde parçalanmış kolunun acısıyla inleyerek hâlâ yatıyordu. Kanlar içindeki çocuğu yerden kaldırıp bir sedyenin üstüne koydular. Erkeklerden hiçbirinin cesaret edemediği şeyi onun çocuk haliyle yapmış olmasından hep-

si derin bir utanç duymaktaydı, ayrıca Abthalion torununu karısına ve kızına sakat olarak götüreceği için kadınlardan çekiniyordu şimdi. Onları yalnızca Haham Eliezer, Temiz ve Berrak yatıştırdı.

"Ona ne sızlanın ne de acıyın. Sandığa destek vermek için eliyle dokunan adamı Tanrı'nın döverek öldürdüğüne dair Kitabımızdaki bölümü anımsayın, çünkü kutsal emanete adaleli ellerle dokunulmasını Tanrı istemez. Ancak bu çocuğu koruyarak yalnızca kolunu kırdı. Belki de bu acıda inayet ve çağrı vardır."

Sonra inleyen çocuğun üstüne şefkatle eğildi: "Istırabına karşı koyma, onu içine al. Bu ıstırap da bir mirastır. Çünkü halkımız yalnızca acıyla idrak eder, yalnızca çileyle güç kazanır. Senin başına büyük bir şey geldi, çünkü kutsal emanete dokundun, yaralanan bedenindi yalnızca, yaşamın değil. Belki bu acıyla seçkin oldun ve yazgına bir anlam gizlendi."

Çocuk başını kaldırıp, adama güçlü ve inanan gözlerle baktı. Bilgenin onu onurlandırdığı gurur, yakıcı acıdan daha şiddetliydi. Kırık koluyla onu baba evine taşırlarken dudaklarından artık tek bir inilti bile dökülmedi.

Vandalların yıkıp yaktığı o geceden sonra Roma İmparatorluğu'nda yıllar huzursuzluk içinde geçmiş, yalnızca bir insan ömrü süresi içinde, yedi ömürlük zamana sığacak olaylardan daha fazlası yaşanmıştı. Roma'da başka bir imparator, sonra bir başkası, daha sonra bir başkası daha saltanat sürmüştü, birinin adı Avitus, sonrakilerin Majorianus, Libius Severus ve Anthemius olmuştu. Biri ötekilerini öldürmüş ya da kovmuş, Germen kavimleri kenti tekrar tekrar istila edip yağmalamışlardı. Defalarca yeni hükümdarlar tahta çıkarılıp indirilmiş (bunlar hâlâ bir insan ömrü içinde olup bitiyordu), derken son üç Romalı Glycerius, Julius Nepos ve Romulus Augustulus, sonunda da zorlu kuzeyli savaşçılar Odoaker ve Theodorik hüküm sürmüştü. Kral-

larının disiplinle katılaştırılıp, demirle kuşatılarak nesiller boyu devam edeceğine inandıkları bu Got krallığı da, şu bir ömürlük süre içinde çöküp gitmişti; bu arada kuzeye kavimler göçüyor, çoğalıyordu ve Bizans'taki denizin karşı kıyısında başka bir Roma yükseliyordu; öyle ki, Menora'nın Porta Portuensis'ten geçirilip kaçırıldığı o geceden sonra, Tiber kıyısındaki bin yıllık kent sanki huzur ve dinlenme yüzü görmeyecekti artık.

Ancak şamdana o son yolculuğunda eşlik etmiş olan ihtiyarların hepsini ölüm çoktan almıştı, onların çocukları bile gömülmüş, torunları ihtiyar olmuştu – o soygun gecesinin tanığı, Abthalion'un torunu Benjamin ise hâlâ yaşıyordu. Çocuk delikanlıya, delikanlı adama, adam da ihtiyara dönüşmüştü. Oğullarının yedisi ondan önce ölmüşlerdi, Theodorik'in yönettiği ayaktakımı sinagoğu yaktığı sırada torunlarından biri vurularak öldürülmüştü. Ancak o, kırık koluyla hâlâ hayattaydı; fırtınanın ormandaki ağaçları bir sağa bir sola yatırması, ama bir ağacın, aralarından en güçlüsünün tek başına dimdik ayakta durması gibi, bu çok yaşlı adam çağların ötesinde uzun ömürlü olmuş, imparatorların ölümlerine, zenginlerin batmasına tanıklık etmişti; ölüm derin bir saygıyla yalnızca ondan uzak duruyordu ve adı, yeryüzündeki bütün Yahudiler arasında büyük ve neredeyse kutsaldı. Kırık kolu nedeniyle ona Benjamin Marnefesch diyorlardı; bu, Tanrı'nın acıyla sınadığı adam anlamına geliyordu ve ona kimseye olmadığı kadar hürmet ediyorlardı. Çünkü o, Musa'nın şamdanını, Süleyman'ın mabedinden çıkan şamdanı, şimdi ışığını yitirmiş olarak Vandalların hazine binasında karanlıklara gömülü olan Menora'yı kendi gözleriyle gören son ve tek kişiydi. Livorno, Cenova, Salerno, Mainz ve Trier'den gelen tüccarlar Musa'nın ve Süleyman'ın kutsal emanetlerini kendi gözleriyle görmüş olan bu adamı şahsen görebilmek için önce onun evine gidiyorlardı. Dini bir tasvirin önünde eğilirmiş gibi ihtiyarın önünde hu-

şuyla eğilip, korkudan sarsılarak onun felçli koluna bakıyor ve bir zamanlar Rab'bin şamdanına dokunmuş olan eli parmaklarıyla yokluyorlardı. O malum gecede Benjamin Marnefesch'in başına gelenleri baştan sona bilmelerine karşın –çünkü o zamanlar bu olayın söylentisi, bugün Kutsal Kitap'ın yayılması kadar hızlı bütün dünyayı sarmıştı–, o yolculuğu tekrar tekrar anlatmasını istemekten vazgeçmiyorlardı. Ve ihtiyar adam her defasında aynı ezeli sabırla şamdanın götürülüşünü anlatıyordu ve Haham Eliezer'in, Temiz ve Berrak'ın –ki bedeni çoktan toprak olmuştu– ona o zaman müjdelediği şeyi onlara açıklarken sakalının tutamından bir parıltı yayılıyordu. Onları asla ümitsizliğe kapılmamaları için uyarıyordu, çünkü kutsal simgenin yolculuğu henüz tamamlanmamıştı; şamdan Kudüs'e geri dönecek, kendi sürgününe bir son verecekti ve halkı kurtarılan simgesinin çevresinde yeniden bir araya toplayacaktı. Böylece gelenlerin hepsi yaşlı adamın yanından teselli bularak ayrılıyor ve halkıyla birlikte uzun süre yaşaması için adını dualarına dahil ediyordu; o, halkı teselli edendi, tanıktı, tapınağın kutsal emanetini gören son kişiydi.

Ve acıyla sınanmış olan Benjamin, o malum yitik gecenin küçük çocuğu, yetmiş yaşına, seksen yaşına, seksen beş yaşına ve seksen yedi yaşına gelmişti. Zamanın ağırlığı altında omuzları artık çökmeye başlamıştı, görüşü bulanıklaşmıştı ve bazen günün ortasında yorulur olmuştu. Ancak Romalı Yahudilerin hiçbiri, ölümün onun üzerinde hâkimiyet kuracağına inanmıyordu, çünkü onun varlığı onlar için büyük bir olayın teminatıydı. Rab'bin şamdanını görmüş olan bu dünyevi gözlerin, Menora'nın geri dönüşüne tanık olmadan sönebileceğini hiçbiri tasavvur bile edemiyordu, Benjamin'in varlığını hepsi Tanrı'nın iradesi niyetine koruyorlardı. Onsuz ne bir kutlama ne de onun adını anmadan bir dini tören yapılıyordu. O yürüdüğü zaman yaşlılar bu en yaşlının önünde imanla eğiliyordu, herkes onun ardından rahmet duaları

okuyordu ve bir acı ya da kutlama nedeniyle bir araya gelseler, masalarının başköşesini her zaman ona ayırıyorlardı.

Romalı Yahudiler Benjamin Marnefesch'i, cemaatlerinin en yaşlısı ve en değerlisini o gün de, yılın en hüzünlü günü olan Av ayının dokuzunda, tapınağın tahrip edildiği, elemle anımsanan, babalarını yurtsuz bırakıp tuz misali dünyanın her köşesine serpen o günde hürmetle karşılamışlardı. Mabetlerinde oturmuyorlardı, düşman ayaktakımı bir süre önce saygısızlık etmişti ona, ama o ölüm gününde içlerinden ölülerine yakın olmak gelmişti; kendi yabancılıklarını birbirlerine anlatıp, içlerini dökmek için babalarının gömüldükleri, kentin dışında kalan yabancı topraklarda toplanmışlardı. Mezarların arasına, hatta bazıları artık kırılmış taşların üstüne oturmuşlardı; kendileri de acılı olan oğullar babalarının yanında olduklarını biliyorlardı şimdi ve atalarının mezar taşlarından onların isimlerini ve onlar için yazılmış methiyeleri okudular. Bazı taşların üstüne resimsi şekiller oyulmuştu: Rahiplerin varlığının kanıtı olarak kavuşturulmuş bir çift el, ya da Levilerin su testisi, ya da bir aslan, ya da Davud'un yıldızı. Dik yerleştirilmiş taşlardan biri, yedi kollu şamdanın, Menora'nın tasvirini taşıyordu, böylece burada ebedi uykusuna yatmış kişinin bir bilge, İsrail'i aydınlatan bir ışık olduğunu anlatıyordu. Bu mezar taşının çevresinde oturup, gözünü taşa dikmiş adamlardan biri Benjamin Marnefesch idi, ötekiler gibi küller başına serpilmiş, üstü başı yırtılmıştı, aksöğütler gibi çilelerinin kara suları üzerine hep birlikte eğilip bükülüyorlardı.

İkindi vaktiydi ve güneş, fıstıkçamlarıyla servilerin üstüne çaprazlama inmeye başlamıştı. Alacaya doymuş kelebekler, oturan Yahudilerin çevresinde çürümüş ağaç gövdesinin çevresinde dönercesine uçuşuyordu; yusufçuklar gökkuşağı renkli kanatlarıyla adamların bükülmüş omuzlarına çekinmeden konuyor ve böcekler sıkı çimlerin arasında adamların

ayakkabılarıyla oynuyordu. Rüzgâr, altın sarısı parıldayan dökülmüş yapraklar arasından mis gibi bir koku yayarak esmişti, kadifemsi hoş bir akşam yaklaşmaktaydı, ancak Yahudiler ne bakışlarını kaldırmış ne de yüreklerini susturabilmişlerdi. Tekrar ve tekrar yeni bir yasın içine daldılar, hep birlikte yakararak halklarının zincire vurulmuşluğunu kendilerine tekrar ve tekrar anımsattılar. Yemiyor, içmiyor, bakışlarını gün ışığına doğru çevirmiyorlardı; birbirlerine yalnızca, tapınağın yıkılmasını ve Kudüs'ün çöküşünü anlatan ağıtların metinlerini okuyorlardı; bu acı dolu mezmurlar kanlarının son damlasına kadar çoktan içlerine işlemiş olmasına karşın, inananlar acıyı bileyerek hissedebilmek için bunları yine de defalarca tekrarlıyorlardı; oysa yeniden bilenen acı yüreklerini parçalıyordu. Bu en karanlık günde acıdan başka bir şey duyumsamak istemiyorlardı, böylece kendi sürgünlerinin ve sıkıntılarının yanı sıra ölülerin acılarını ve sıkıntılarını da anımsamış oluyorlardı; halklarının ağır yazgısını birbirlerine anlatarak geçmişte yaşananları yeniden canlandırıyorlardı. Roma'da bu insanların yaptıkları gibi, dünyanın bütün kentlerinde ve beldelerindeki Yahudiler toz içinde kalmış saçlar ve parçalanmış giysilerle mezarların başında çömelmiş ya da oturmuşlardı ve dünyanın bir ucundan öteki ucuna kadar aynı saatte aynı yakınmayı söylüyor ya da okuyorlardı – kızının Sion'da şehit düşüp, halkların dilinde alay konusu olmasını anlatan Yeremya'nın yakınmasıydı bu. Bu insanların hepsi biliyordu ki, hep birlikte sürülmüş olmaktan kaynaklanan bu acı ve yakınına, yeryüzünde onları birleştiren tek şeydi.

Böylece oturup mırıldanırken, yakınırken, anıların verdiği acıyla yürekleri dağlanırken, güneşin gitgide altın sarısına döndüğünü, fıstıkçamı ve servi ağaçlarının koyu renkli gövdelerinin de içten gelen bir ışıkla aydınlanıp kızardığını anlamadılar. Av ayının dokuzunun, büyük yas gününün bitmeye yüz tuttuğunu ve son dua saatinin yaklaştığını fark etmediler.

Derken dış tarafta mezarlığın paslı kapısı gıcırdadı. Birinin içeri girdiğini elbette duydular, ancak yerlerinden kalkmadılar; yabancı da sessizce durup, duanın bitmesini bekledi. Dua sonlanınca cemaat lideri içeri giren kişiye bakıp selam verdi: "Ey gelen, Tanrı seni kutsasın. Barış senden yana olsun, Yahudi."

"Tanrı buradakilerin hepsini kutsasın," dedi yabancı. Cemaat lideri yeniden sordu:

"Nereden geliyorsun, hangi cemaattensin?"

"Ait olduğum cemaat artık yok, Kartaca'dan gemiyle kaçtım. Büyük olaylar oldu. İmparator İustinianos Vandallara karşı Bizans'tan bir ordu yolladı ve başkumandanı Belisarios, korsanların kalesine dönen Kartaca'ya saldırıp burayı ele geçirdi. Vandalların kralı yakalandı, krallığı yok edildi. Haydutların yıllardır el koydukları ne varsa, Belisarios hepsini topladı ve şimdi Bizans'a götürüyor. Savaş sona erdi."

Yahudiler umursamazca ve sessizce baktılar, ayağa bile kalkmadılar. Bizans neydi, Kartaca neydi onlar için – bütün bunlar Edom ve Amalek'ti, ezeli düşmandı. Bu kâfir kavimler ezelden beri anlamsız savaşlar çıkarırdı, bir biri, bir öteki yenerdi, ama kazanan asla adalet olmazdı. Onlara neydi bütün bunlardan? Onların yüreklerinde Kartaca neydi, Roma neydi, Bizans neydi? Onları kaygılandıran tek kent vardı: Kudüs.

Yalnızca Benjamin, acıyla sınanmış adam başını kaldırmıştı şimdi:

"Şamdan peki?"

"İyi durumda. Belisarios ele geçirmiş onu. Duyduğuma göre, öteki değerli eşyalarla birlikte Bizans'a götürüyormuş."

Bunun üzerine ötekiler irkildiler. Benjamin'in sorusunu ancak şimdi kavrayabilmişlerdi: Kutsal şamdan bir kez daha yaban ellere gidecekti. Haber, yaslarının karanlığına kâbus gibi çökmüştü. Oturdukları topraktan doğrulup ayağa fırla-

dılar, mezarların üstünden birbirlerini iterek geçip, yabancının çevresini sardılar, hıçkırıp ağladılar:

"Sakın ha! Bizans'a!.. Yeniden denizaşırı!.. Yeniden yabancı topraklara... Lanet olası Titus'un yaptığı gibi şamdanı bir kez daha zafer alayında oradan oraya taşıyacaklar... Daima başka topraklara gidiyor, ama asla Kudüs'e gitmiyor... Sakın, sakın bizi aşarak olmasın bu!"

Kızgın bir demirle eski bir yara dağlanmıştı adeta. Hepsinin içini belirsiz bir huzursuzluk ve korku sarmıştı, çünkü kutsal emanetler ne zaman sandıklara yüklenip yola çıkarılsa, onlar da yeniden yaban ellere doğru yollanmak, kendilerine yeniden vatan olmayan bir vatan aramak zorunda kalırlardı. Tapınak yıkıldığından beri bu böyleydi, onların yaşamları da tekrar tekrar yıkılıyordu. Geçmişteki acıyla yeni acı delice iç içe akmaktaydı şimdi. Hepsi bağırıyor, hıçkırıyor, yakarıyordu; yıllanmış taşların üstünde huzurla oturan küçük kuşlar adamların ateşli isyanı karşısında önce dağıldılar, sonra uçup kaçtılar.

Ne yapacaklarını bilmeden dolanıp ağlayan adamların arasından yalnızca en yaşlıları Benjamin, yosun kaplı taşların üstünde oturmayı sürdürüyor ve susuyordu. O farkında olmadan elleri birleşmişti; adeta düşteymiş gibi öylece oturmuş, Menora'nın resminin kazılı olduğu mezar taşına bakıyor ve kendi kendine gülümsüyordu. Derken yıpranmış, beyazlamış saç ve sakallarla çevrili ihtiyar yüzünde o malum gecede olduğu küçük çocuğa dair bir parıltı belirdi, yüzündeki kırışıklar çözüldü, dudakları hafifçe aralandı; kendi üstüne doğru eğilip içine kulak verdiği sırada sanki dudaklarında beliren hafif bir gülümseme bütün bedenine yayıldı.

Adamlardan biri yaşlı adamı fark edince kendi azgınlığından utandı. Olduğu yerde huşu içinde durdu ve yanındakini usulca dürttü. Adamlar birbiri ardına sustular ve gülümsemesi karanlık kederlerinin üstüne beyaz bir bulut gibi

yayılan ihtiyara soluk almadan bakmaya başladılar. Mezarlarının çevresini karartarak sardıkları ölülerin yeraltındaki diyarları gibi sessizliğe bürünmüştü şimdi orası.

Benjamin, herkesin ona baktığını büsbütün sessizlik olunca fark edebilmişti ancak. Oturduğu kırık taşın üstünden güçlükle –çünkü yaşlılıktan halsizdi– doğruldu; duruşuyla herkese olmadığı kadar kudretli göründü; çehresi gümüşten bir çiçek demetiyle sarılıydı ve ipekten küçük kippanın altındaki saçları beyaz şuleler gibi alev saçıyordu adeta. Acıyla sınanmış Marnefesch'in aynı zamanda bir peygamber olduğunu hiç bu saatte hissettikleri kadar derinden hissetmemişlerdi. Benjamin konuşmaya başladığında ağzından çıkanlar, dinin duayla söze dökülmesiydi:

"Tanrı'nın beni neden bugüne kadar sakladığını şimdi anladım. Neden boş yere hâlâ ekmeği bölüyorum, benim gibi tükenmiş, artık sessizlikten başka bir şey istemeyen işe yaramaz ihtiyarı ölüm neden bir kenara ayırıyor diye sorup dururdum. Bezmeye başlamıştım, çünkü halkımızın pek çok elemine tanık oldum ve iyimserliğimi yitirdim. Bana bu yaşamda bir zamanlar verilmiş olan görevi şimdi anlıyorum. Başlangıcı gördüm, şimdi beni son çağırıyor."

Konuşmasının belirsizliğine ötekiler huşu içinde kulak vermişlerdi. Sonunda içlerinden biri, cemaat lideri usulca sordu:

"Ne yapmak istiyorsun?"

"Şuna inanıyorum ki, Tanrı, şamdanı bir kez daha göreyim diye yaşamımı ve gözümün ışığını bugüne kadar korudu. Bizans'a gitmeliyim. Çocukken başaramadığım o işi, kutsal emaneti kurtarmayı, belki bir ihtiyar olarak sonlandırırım."

Hepsi heyecan ve sabırsızlıkla titriyordu. Bu iki büklüm ihtiyarın şamdanı yeryüzünün en kudretli hükümdarından geri alabileceği gerçi hiçbirine inandırıcı gelmiyordu, ama mucizeye inanmak yine de büyüleyiciydi. İçlerinden yalnızca biri kaygıyla sordu:

"Böylesine uzun bir yolculuğu nasıl kaldırabileceksin ki? Düşün, kış ortasında üç hafta deniz yolculuğu yapılacak. Korkarım bu zahmete katlanabilecek gücün yok senin."

"Mesele kutsalımız olunca her zaman güç bulur insan. Vaktiyle küçük bir çocukken beni yanlarına aldıklarında yolun meşakkatli olduğunu söylemişlerdi, ama ben yine de en sonuna kadar yürümüştüm. Ancak kolum kırık olduğu için birinin, yardım edebilecek güçlü birinin bana eşlik etmesi gerekecek, bir de benim yaptığım gibi sonraki kuşağa tanıklık edecek bir gence ihtiyaç var."

Gözlerini arayan bakışlarla çevresinde gezdirdi, genç erkeklere sınarcasına tek tek baktı. Bu yoklayan bakışlar altında hepsi tir tir titrediler ve bakışın ucunun suskun kalplerine kadar işlediğini hissettiler. Her biri bu yüce göreve seçilmeyi candan arzuluyordu, ancak gitmek istediğini bildirmeye çekiniyordu. Heyecan içinde bekliyorlardı. Ancak yaşlı adam kuşkuyla başını önüne eğdi ve mırıldandı yalnızca: "Hayır, ben karar vermek istemiyorum. Ben seçmemeliyim. Kura çekelim. Doğru kişiyi Tanrı belirlesin."

Adamlar bir araya toplandılar, mezarların üstünü sarmış olan çimenlerin arasından bitki sapları kopardılar, bunları irili ufaklı parçalara bölüp aralarında paylaştılar. Kura, güçlü kuvvetli, örnek bir demirci olan yirmi yaşındaki Jojakim ben Gamaliel'i seçti, ama onu sevmezlerdi. Çünkü Kitap hakkında bilgisi yoktu ve sabırsız bir mizaca sahipti. Eline kan bulaşmıştı, Smyrna'da karıştığı bir kavgada bir Suriyeliyi öldürmüş ve cellatlara yakalanmadan Roma'ya kaçmıştı. Çekilen kuranın saygılı ve dindar birine değil de, bu dik kafalı ve azgın çocuğa çıkmasına hepsi seslerini çıkarmadan ama kızgınlık içinde hayret ediyordu. Jojakim seçilen kişi olarak bir adım öne çıkınca, yaşlı adam başını üstünkörü kaldırıp ona buyurdu:

"Bütün hazırlığını tamamla. Yarın akşam yola çıkıyoruz."

Roma cemaati, Av ayının dokuzunu izleyen ertesi günü hummalı bir çalışmayla geçirdi. Yahudilerin hiçbiri kendi işiyle meşgul olmadı, herkes para getirdi ve para topladı, yoksul kişiler rehin verip borç aldılar, kadınlar da değerli tokalarını ve taşlarını verdiler. Çünkü bu delikanlının Menora'yı bu son hapsinden kurtarmak ve –bir zamanlar Kiros'un yaptığı gibi– halkı kutsal emanetlerle birlikte vatanlarına yollamaya hükümdarı razı etmek üzere seçildiğine dair hepsinin içinde gitgide bir inanç yeşermeye başlamıştı. Gece gündüz demeden Doğu'daki bütün cemaatlere, Smyrna'ya, Krete'ye, Thessalonike'ye, Tarsos'a, Nikaia'ya, Trapezus'a mektuplar yazdılar, kutsal kurtarma eyleminin sonuçlandırılabilmesi için Bizans'a elçiler yollayıp, para toplamalarını istediler. Bizans ve Galata'daki kardeşlerini uyarıp, acıyla sınanmış, büyük olaylar için tayin edilmiş Benjamin Marnefesch'e kendisi henüz gelmeden yolunu her türlü açmalarını bildirdiler; bu arada, dindar ihtiyarın dudaklarının gemide temiz olmayan şeylere dokunmaması için kadınlar yolculuk için paltolar, yastıklar ve azık hazırladılar. Arabaya ya da ata binmek Romalı Yahudilere yasaklanmış olsa da, ihtiyarın yolculuğa yorgun başlamaması için kent kapısının dışına gizlice bir yük arabası çağırdılar.

Ancak Benjamin bu arabaya binmeyi reddedince çok şaşırdılar. Yaşlı adam limana inen caddeyi yayan gitmek istiyordu, seksen küsur yıl önce çelimsiz bir çocukken o malum gecede olduğu gibi yürüyerek inmekte inatla ısrar ediyordu. Bu girişim adamlara önce olanaksız ve aşırı gözü pek göründü, genellikle dermansız olarak bildikleri ihtiyar, deniz kıyısına kadar kendi ayaklarıyla gitmek istiyordu. Ancak ihtiyara bakınca şaşırdılar; çünkü mesajı aldığından beri başka biri olmuştu. Sanki bir gecede uzuvlarına eski gücü geri dönmüş, yaşlı kanına yeni bir sıcaklık yayılmıştı. Başka zaman cansız ve zayıf olan sesi şimdi –çünkü onların kaygısına neredeyse hiddetle karşı çıkıyordu– sert ve güçlüydü; böylece hepsi ona saygıyla boyun eğdiler.

Romalı Yahudiler, bir zamanlar atalarının Rab'bin şamdanına eşlik etmek üzere yürüdükleri aynı yolda cemaatlerinin güzide şahsı Benjamin Marnefesch'e bütün gece refakat ettiler. Ancak yanlarına yine de gizlice bir sedye almışlardı; ihtiyarın gücü zamansız tükenecek olursa, onu bunun üstünde taşıyarak yoluna devam ettireceklerdi. Ancak yaşlı adam yolu çevik adımlarla en önden yürüyordu. Kimseyle konuşmuyordu, aklını tamamen geçmişe vermişti. Her taşta ve o geceden beri yürümediği yolun her kıvrımında, çocukluğunun o büyük anı gitgide daha da aydınlanarak önünde canlanıyordu. O gece yaşanan her şeyi anımsadı, ılık rüzgârda ölülerin seslerini duydu, herkesin ağzından çıkmış her sözcük kulağında çınladı. Şu sağ tarafta yanan evden alevler yükselmişti; Numidia'lı süvariler atlarını onların üzerlerine doğru hızla sürdükleri sırada, ateşi sönmüş yürekleriyle çekinerek arkasına geçtikleri mil taşı şurada duruyordu. Sorduğu her soruyu, ona verilen her yanıtı anımsadı. O yıllarda yaşlıların sabahları toplanıp dualarını okudukları yol kenarına vardığında, o adamların yaptığı gibi dua cüppesini ve tefilinini aldı, babalarının ve atalarının sabahları ettikleri, kanlarında taşıdıkları, kuşaktan kuşağa yoğun bir şekilde akarak aktarılan, çocuklarının, torunlarının ve onların uzak akrabalarının bile okuyacakları duayı etmek üzere doğuya döndü.

İhtiyarın arkasında duranlar ürkek bir hayret içindeydiler, onun tuhaf davranışına anlam veremiyorlardı. Çünkü o malum geceyle kıyaslandığında, yılın içinde bulundukları dönemi bu defa sonbahara daha yakındı, gökyüzünde sabahın yaklaştığına dair tek bir belirti yoktu, günün ışımasına daha çok vardı: Dindar bir adam nasıl olur da gün doğmadan sabah duasını edebilirdi? Bu, bütün geleneklere aykırıydı, rivayetlerin ve Kitap'ın ağır bir şekilde çiğnenmesiydi. Ancak çevresini sardıkları dua eden ihtiyarın yanında yine de huşu içinde durdular. Çünkü onun, bu güzi-

de insanın yaptığı yanlış olamazdı. Öyle hissediyorlardı ki, hava aydınlanmadan yarattığı ışık için Tanrı'ya şükranlarını bildiriyor olsa da, ona her şey caizdi, uygun olan buydu.

İhtiyar, duasını tamamladıktan sonra cüppesini katladı ve ağzından dökülen imanlı sözler onu canlandırmışçasına çevik adımlarla yoluna devam etti. Sonunda limana ulaştıklarında açık denize uzun uzun baktı; vaktiyle dalgaları ve uzakları ilk kez görmüş olan çocuk, o kayıp, içinde çoktan mazi olmuş çocuk ruhunda canlanmıştı şimdi. Deniz, seksen yıl önceki denizdi: Tanrı'nın düşünceleri gibi derin ve akıl ermez, diye düşündü imanla. Vaktiyle olduğu gibi gözü, göğün nurunda aydınlanmıştı: Onlarla sonsuza kadar vedalaştığı için ona eşlik eden bütün yoldaşlarını kutsadı; sonra Jojakim'le birlikte gemiye ayak bastı. Sonrasında kalyon hareket edip, şişmiş yelkeniyle kıyıdan uzaklaşırken, kıyıdaki adamlar vaktiyle babalarının ve atalarının yaptıkları gibi hüzünle ve heyecanla arkalarından bakıyorlardı. Acıyla sınanmış adamı son kez gördüklerini biliyorlardı ve yelken uzaklarda gözden kaybolduğunda kendilerini biçare ve yoksun bırakılmış duyumsadılar.

Bu arada gemi suları yarıp, güçlü ve kesintisiz şekilde ilerliyordu. Dalgalar kabarıp yükseliyor, batıdan hızla karabulutlar geliyordu. Dümenin başındakiler bir fırtınanın yaklaşıp yaklaşmadığını kaygıyla izliyorlardı, çünkü bu ölüm tehlikesi demekti. Hava muhalefetine ve iki kez rotalarından çıkıp geriye savrulmalarına karşın gemi bütün güçlükleri aşmış, Belisarios'un Afrika'dan ganimetleri getirdiği günden üç gün sonra sağ salim Bizans'a ulaşmıştı.

Roma'nın serinden tacı indirdiğinden bu yana imparatorluğun sahibi ve dünya hükümdarı olan Bizans, o sabah insan kaynıyordu; çünkü şenlikleri ve oyunları Tanrı'dan ve adaletten daha çok seven bu kente yıllardan beri böylesine muhteşem bir gösteri vaat edilmemişti; Vandalları yenen

Belisarios sirkte, muzaffer ordusunu bütün ganimetleriyle birlikte dünya hükümdarı olan imparatorlarının huzuruna çıkaracaktı. Bayraklarla donatılmış caddeler sonsuz kalabalıklarla dolmuştu, hipodromun devasa oval alanını yekvücut olmuş siyah bir kitle kaplamıştı ve iç içe geçmiş bekleyiş, dalgaların kayalara çarpması gibi sabırsızca söylenerek gümbürdüyordu. Çünkü oval meydanla kabuğu soyulmuş yumurta gibi bitişen, sütunlar yardımıyla üzeri kapatılmış ve ihtişamla süslenmiş olan imparatorluk locası *kathisma* henüz bomboştu. İmparator, bu törensel alanı imparatorluk sarayına bağlayan yeraltındaki koridordan geçip, halkının karşısına çıkmamıştı henüz.

Derken keskin fanfarlar törensel anı müjdelediler. Önce, imparatorluk muhafız alayı kırmızı üniformaları ve yanıp sönen kılıçlarıyla yan yana dizilip ışıldayan bir duvar oluşturdu, ardından en yüksek rütbeli zatlar, papazlar ve haremağaları pırıl pırıl parlayan ipek kostümlerini hışırdatarak geldiler ve en son olarak, gölgelikle örtülü iki tahtırevan üzerinde imparator, diktatör, başında ayla gibi bombeli altın tacıyla İustinianos ve mücevherlerinin parıltıları arasında Theodora göründü. İmparatorluk localarına doğru ilerledikleri sırada bir anda bütün basamaklardan akarcasına çağlayan sevinç çığlıkları yükseldi. Aynı alanda bundan yalnızca birkaç yıl önce benzeri bir kalabalığın içinde aynı hükümdarın oturduğu aynı locaya saldırdıkları ve bunun cezası olarak aynı yerde otuz bin kişinin katledildiği unutulmuştu; ezeli unutkan kalabalığın gözünde zafer her türlü suçu söndürürdü çünkü. Debdebeden, aynı zamanda kendi coşkularının ateşinden sarhoş olmuş kalabalık, binlerce ağızdan yüz dilde bağırıp çağırıyor, azıyor ve ağlıyor, öyle ki taş duvar yankıdan zangır zangır titriyordu; bütün kent, bütün dünya Makedonyalı köylünün oğlunun, bir zamanlar –yaşlılar bunu hâlâ unutmamışlardı– burada, aynı binada çıplak vücudunu dansçı olarak açıkça sunan, geceleri de her önüne gelene sa-

tan narin yapılı kadının karşısında titriyordu. Ancak bu da, galibiyet sonrası her ayıp, onların zaferi sonrası her zorbalık gibi unutulup gitmişti.

Ne var ki, satılık sevinç gösterilerini pis pis bağırıp çağırarak bulaşık suyu gibi muzafferin yüzüne köpürterek fırlatan bu tepinen kalabalığın üstünde hiç sesini çıkarmadan başka bir halk, en üst teraslarda usulca duran taştan bir halk vardı: Yüzlerce ama yüzlerce Yunan heykeli. Bu Tanrı tasvirlerini, onların barıştan başka bir şeyin hüküm sürmediği Palmyra, Kos, Korinthos ve Atina'daki tapınaklardan koparıp almışlardı; mermerlerinin ezeli beyazlığının doğallığını ve parlaklığını taşıyan tasvirleri onların zafer taklarından ve sütunlarından alıp getirmişlerdi. Heykeller şimdi, geçici ihtirasın elinin değemeyeceği bir duruş içinde güzelliklerinin ebedi düşüne sonsuza kadar dalmış olarak oraya dizilmişlerdi, suskun ve ilgisizdiler, dünyevi olana biat etmiyorlardı, kımıldamıyorlardı. Gözlerini onurlu bir ifadeyle, kanlı oyunların ötesindeki denizin, berrak dalgalarla Boğaz'a karşı köpüren denizin mavi uzaklarına kıpırdatmadan dikmişlerdi.

Derken fanfarların kulakları tırmalayan keskin sesi bu kez yakından olmak üzere yeniden yükseldi; başkumandanın zafer alayının hipodromun dış kapısına ulaştığını duyuruyordu. Kapılar açıldı ve kalabalığın yatışmış olan gürlemesi, yeniden kabarıp sevinç çığlıkları atan gümbürtüye dönüştü. İşte oradaydılar, dünya imparatorluğu kurmuş, bütün düşmanları ve yenmiş ve onlara şimdi kolay oyunlarla eğlenme izni veren Belisarios'un demir gücündeki cohors'ları* oradaydılar! Muzaffer askerlerin peşleri sıra ganimetler, Kartaca'nın hazinesi sürüklenmeye başlayınca sevinç çığlıkları daha keskinleşmiş, daha tizleşmişti ve ganimetlerin ardı arkası kesilmiyordu. Önce, Vandalların bir zamanlar zorla ele geçirdikleri zafer arabaları gururla ilerledi; sonra yükseltilmiş sehpalar üstünde taht, bilinmeyen tanrıların mücev-

* Roma lejyonunun bir tümenine verilen ad. (ç.n.)

herlerle süslü sunakları, isimsiz sanatkârların güzellik adına yarattığı heykeller taşındı ve sonra ağızlarına kadar altınlar, çanaklar, vazolar ve ipek giysilerle doldurulmuş sandıklar geçti; haydut kavimlerin alıp dünyanın dört bir köşesine kaçırdığı her şey şimdi geri getirilmişti ve hükümdar ile imparatorluğa aitti artık; halk gördüğü her güzellik karşısında yeniden sevinç çığlıkları atıyor ve düştüğü saf sarhoşluk içinde dünyanın bütün görkeminin ve servetinin sonsuza kadar onlara akıp yağacağını düşlüyordu.

Derken taşıyıcıların onca seçkin ihtişamla kıyaslandığında zayıf kalan birkaç parçayı taşımaları, böylesine göz kamaştırıcı nadir eşya arasında kalabalığın dikkatini çekmemişti: Bunlar, üstü altın kaplama dar bir masa, iki gümüş kap ve yedi kollu bir şamdandı. Bu gösterişsiz eşyalar geçerken sevinç çığlıkları yükselmemişti. Gelgelelim kalabalığın içinde en yukarıda bir yerde yaşlı bir adam inledi ve elini, bu sol eliydi, yanında oturan Jojakim'in koluna bastırdı: İhtiyar, seksen yıl önce küçük bir çocukken gördüğü, bir zamanlar çocuk eliyle tuttuğu, ancak kolunu sonsuza kadar kıran Süleyman'ın evindeki şamdanı yeniden görmüştü. Bahtiyarlıkla baktı: Evet oydu, aynısıydı! Ezeli şamdan, ezeli zamanlardan yenilmez bir şekilde geçip, yine evine doğru bir adım atıyordu! Yaşlı adam, buluşmanın lütfunu içsel bir fırtına gibi duyumsadı: Sevinç çığlıklarının ölçüsüzlüğüne aldırmamayı artık başaramadı ve çılgınca bağırdı: "Bizim! Bizim! Sonsuza kadar bizim!"

Ancak kimse, hatta yakınındakiler bile bir kişinin çığlığını algılayamamıştı. Çünkü kalabalık tek sesli şehvet çığlığı halinde haykırmaya başladı: Muzaffer Belisarios arenaya ayak basmıştı. Askerlerinin sade üniformalarından giymiş, zafer arabalarının, hudutsuz ganimetin epeyce arkasından yürüyordu. Ancak halk, kahramanını tanımış ve fark etmişti, adını; yalnızca onun adını öylesine yüksek sesle haykırıyordu ki, başkumandanı önünde eğilirken İustinianos kıskançlıktan dudağını ısırdı.

Sonra ortama hâkim olan sessizlik, gürültüden önceki sessizlik kadar yoğun ve gergindi. Onu yenen Belisarios'un arkasından yürüyen, küçümsenmek amacıyla omzuna bordo rengi pelerin atılmış Vandal kralı Gelimer, şimdi gelip imparatorun önünde durdu. Hizmetkârlar üstündeki pelerini çekip aldılar ve yenilgiye uğramış kral kendini yere attı. Binlerce, evet binlerce dudaktan bir an için tek bir soluk çıkmadı. Bütün gözler imparatorun eline dikilmişti. Bağışlayacak mıydı, yoksa bağışlamayacak mıydı? Parmağını kaldıracak mı, yoksa indirecek miydi? Ve işte, parmağını kaldırıyordu, yenilgiye uğrayana yaşamı bağışlanmıştı ve heyecan gök gürlemesi gibi bir gümbürtüyle boşaldı. Kalabalığın içinden yalnızca tek bir kişi, Benjamin, sarsılan ihtiyar oraya bakmamıştı. Onun gözleri yalnızca, taşıyıcıların arenadan ağır ağır geçirmeye devam ettikleri Menora'daydı. Yalnızca şamdana bakıyordu o; kutsal eşya alayla birlikte gözden kaybolduğunda bütün duyuları kararadı.

"Götür beni buradan!" dedi Jojakim'e usulca homurdanarak. Eşsiz gösterinin parıltısı hırslı genç adamı cezp etmişti. Ancak yaşlı adamın kemikli eli kolunu sıkıca kavramıştı: "Götür beni! Götür beni buradan!" Yaşlı adam, yardımcısının eline bir âmâ gibi dokunup yoklayarak kenti boydan boya yürüdü, ruh gözüyle hâlâ şamdanı görüyordu ve bir yandan sabırsızca yürürken Jojakim'i onu acilen Yahudi cemaatinin yanına götürmesi için sıkıştırıyordu. İçini ansızın bir korku kaplamıştı, öyle ya başlangıç ve son bitişmişti, yaşamı zamansız son bulabilir ve şamdanın kurtuluşunu kaçırabilirdi.

Bu arada cemaat, ulu konuğu Pera'daki sinagogda saatlerdir beklemekteydi. Nasıl Roma'da Yahudilerin yalnızca nehrin kıyısına yerleşmelerine izin varsa, Bizans da Yahudilere yalnızca Haliç'in karşı yakasındaki Pera'da katlanabiliyordu; her yerde olduğu gibi burada da uzakta tutulmak

yazgılarıydı, ama aynı zamanda da çağlar boyu var olmalarının sırrıydı.

Sinagoğun ağzına kadar dolu dar mekânının içinde boğucu bir hava vardı. Çünkü buraya toplanmış bekleyenler Bizanslı Yahudiler değildi yalnızca; uzak yakın demeden Nikaia'dan, Trapezus'tan, Odessa'dan, Smyrna'dan ve Trakya kentlerindeki bütün Yahudi cemaatlerinden görüşmelere ve olaylara iştirak etmek üzere elçiler gelmişti. Belisarios'un Vandalların kalelerine hücum edip onları ele geçirdiği, hazinelerle birlikte ezeli şamdanı geri aldığı haberi, denizin bütün kıyılarını aşıp cemaatlere çoktan yayılmıştı; Bizans İmparatorluğu'nda bu haberi heyecanlanmadan alan tek bir Yahudi olmamıştı. Bu kayıp halk, saman çöpü gibi dünyanın dört bir köşesine saçılmış ve birçok dile parçalanmış olsa da, kutsal simgenin başına gelenlere birlikte sevinip, birlikte yanardı; çoğu zaman birbirlerine karşı katılaşsalar, birbirlerini unutsalar bile, her tehlikede kalpleri yeniden kardeşçe eriyip, bir bütün olurdu. Paramparça edilmiş ırkın bütünlüğünü hâlâ koruyan bu demirden bağ, ardı arkası kesilmeyen zulüm ve adaletsizliklerle yeniden kuruluyor, çürüyüp kopmuyordu; yazgı her birine ne kadar şiddetle vurursa, ruhları o ölçüde bütünleşiyordu. Menora'nın, tapınağın şamdanının, halkın şamdanının gizli mahpusluğundan bir kez daha kurtulduğu ve bir zamanlar olduğu gibi Babil ve Roma üzerinden ülkeler ve denizler aşıp yol aldığı söylentisi bu defa da her bir Yahudiyi kendi yazgısıymış gibi etkilemişti. Caddelerde ve evlerde bir araya gelip hararetle konuşuyorlar, böylesi göçlerin anlamını yorumlayabilmek amacıyla öğretmenleriyle ve bilgelerle Kitap'ı inceliyorlardı. Öyle ya, kutsal emanetin yeniden göçe başlamış olması ne anlama geliyordu acaba? Anlamı umut muydu, yoksa çile mi? Yeniden bir zulüm mü başlıyordu; yoksa bu, zulmün sonu muydu? Şamdan durup dinlenmeden yol aldığına göre onlar da yeniden sürülecekler, yollarda amaçsızca uzak diyarlara göçenler, yeniden ve

yeniden durup dinlenemeyenler mi olacaklardı? Yoksa şamdanın kurtuluşu onların da kurtuluşu, yola koyulmaları, eve dönüşleri, uğursuz göçün sonunda, evet sonunda bitmesi miydi? Hepsinin ruhları sabırsızlıkla yanıyordu. Şamdanın yolculuğu ve yazgısı hakkında daha fazla bilgi alabilmek için elçiler oradan oraya koşuşturmuşlardı ve Roma'da eskiden de yapıldığı gibi tapınağın son eşyasının yine halka açık bir zafer alayında İmparator İustinianos'un huzuruna çıkarılacağı sonunda bildirildiğinde dehşete kapılmışlardı.

Bu haber bile ruhlarına saldırılmasına yetmişti. Benjamin Marnefesch'in, acıyla sınanmışın, çocukluğunda şamdanı Vandallarca alıp götürülürken gören son kişinin Bizans'a doğru yola çıktığı yazısı cemaatin eline ulaştığında bu delice heyecanları sarhoşluğa dönüşmüştü. Önce şaşkınlığa kapılmışlardı. Çünkü Vandalların soygun yaptıkları sırada şamdanı ellerinden almak isteyen ve düşerek kolu kırılan yedi yaşındaki çocuğun olağanüstü eylemini uzaklara dağılmış olmalarına karşın bütün Yahudiler yıllardır bilirdi. Tanrı'nın vurduğu Benjamin Marnefesch'i anneler çocuklarına, bilginler öğrencilerine anlatırdı. Yaptığı eylem, Kitap'ta okudukları ve öğrendikleri söylenceler gibi, çoktan dini söylence olmuştu. Akşam olduğunda Yahudi hanelerinde, halkın anaları ve kutsal ataları olan Rut'un, Samson'un, Haman'ın ve Ester'in eski, açık ve belirsiz eylemleri gibi Benjamin Marnefesch'in yaptığı da anlatılırdı. Derken ansızın inanılmaz, muhteşem bir haber gelmişti: O çocuk hâlâ yaşıyordu! Dahası, şimdilerde ihtiyar olan o çocuk ülkeleri ve denizleri aşarak oraya geliyordu. Benjamin Marnefesch, son tanık şamdanı bir kez daha görmek için yola çıkmıştı. Bu bir işaret olmalıydı! Tanrı, bu kişiyi dünyevi süreyi aşarak boşuna korumuş ve saklamış olamazdı. Kutsal emaneti ve yanında onları da vatanlarına geri götürmek üzere görevlendirilerek çağrılmıştı belki. Birbirleriyle konuştukça kuşkuları azalıyordu: Bu sürülmüş halkın içinde her ılık umut

rüzgârıyla birlikte filizlenip yeşeren kurtarıcının geleceğine dair inanç, şimdi bütün kudretiyle ortaya çıkıp yüreklerini canlandırmıştı. Köylerdeki ve kentlerdeki yabancı komşular Yahudilere şimdi şaşkınlıkla bakıyorlardı, çünkü bir gecede değişmişlerdi. Başka zamanlarda bir hakaret ya da darbe korkusu içinde boyunlarını büküp ürkekçe kaçıp giderlerken şimdi aşka gelmiş gibi neşeyle sekiyorlardı. Her kuruşu evirip çeviren cimriler şimdi pahalı giysiler satın alıyorlardı; ağızları açılmayan adamlar ayağa kalkıp belagatle müjdeyi duyuruyorlardı; hamileler artık gizlenmiyor, pazarın yolunu tutup haberi hemen ötekilerine duyuruyorlardı; çocuklar ellerinde alacalı bayraklar ve çelenkler taşıyorlardı. En dini bütünler yolculuk hazırlığı yapmaya başlayıp, aceleyle mallarını ve mülklerini satıyorlardı, çünkü eve dönüş çağrısı yükselir yükselmez hazırlanmak için tek bir günün bile kaybolmaması için yük hayvanlarının ve arabalarının önceden hazır olmasını istiyorlardı. Zira şamdan dünyayı dolaşıyor diye onların da artık yollara düşmeleri gerekmeyecekti. Hem kutsal emanete çocukluğunda eşlik etmiş olan haberci yola çıkmamış mıydı? Onların döneminde bunun gibi bir işaret, bir mucize olmuş muydu hiç?

Böylece haberi zamanında alan her cemaat, şamdanın Bizans'a gelişini görsün ve istişarelere katılsın diye elçi olarak aralarından bir kişiyi seçmişti. Ve gönderilen herkes mutluluktan titremiş ve Tanrı'nın adını kutsamıştı. Her gün zar zor geçinebildikleri, sıradan hırdavatçı ve basit zanaatkârlar olarak yoksulluk ve tehlikeler içinde geçen küçük ve hüzün verici yaşamlarında, böylesine muhteşem bir olaya katılabilmek ve Tanrı'nın belli ki onları kurtaracak eylemi gerçekleştirmesi için dünyevi ömrün ötesinde hayatta tuttuğu o adamı görebilmek onlara mucize gibi geliyordu. Büyük bir kutlamaya davet edilmişçesine pahalı giysiler satın ya da ödünç aldılar, haberi temiz bedenler ve temiz ruhlarla kabul edebilmek için yolculuk öncesi günleri oruç tutarak,

banyo yaparak ve dua ederek geçirdiler; vatanlarından yola çıktıkları sırada ise her birine kendi köyü ya da kentinin cemaati bir gün boyunca eşlik etti. Bizans'a kadar geçtikleri bütün yerleşim merkezlerinde dindarlar onlara kalacak yer teklif edip, şamdanın kurtarılma bedeli olarak para topladılar; yoksul ve kudretsiz halkın küçük habercileri kudretli bir kralın elçileriymiş gibi gururla ve gizemli bir edayla ilerlediler, yolda birbirlerine rastladıklarında yolculuklarına birlikte devam ettiler, olacakları heyecanla konuştular ve konuştukça daha çok heyecanlandılar. Birbirlerinin duygularını uyardıkça, bir mucizeye ve halklarının yazgısında nicedir müjdelenen dönüm noktasına tanıklık edeceklerine gitgide kuşkuları kalmamıştı.

Darmadağın ve ateşli bir şekilde konuşan, ilgilenen, öğüt veren ve soran erkeklerden oluşan kalabalık Pera'daki sinagogda bekliyordu şimdi. İşte sabırsızlık içinde önden yolladıkları erkek çocuk, soluk soluğa onlara doğru koşuyor, özlemle bekledikleri konukları Benjamin Marnefesch'in Bizans'tan gelerek bir tekneyle kıyıya vardığının işareti olarak uzaktan başının üstünde bir mendil sallıyordu. Hâlâ oturmakta olanlar yerlerinden fırladılar, az önce bağırıp çağıran ve koşturanlar susarak öylece durdular ve içlerinden çok yaşlı bir adamın heyecandan bütün gücü çekildi, ihtiyar sarsılan duyularının galeyana gelmesiyle bayılıp yere düştü. Kimse, cemaat lideri bile beklenen konuğu yoldan karşılamaya cesaret edemedi. Soluklarını tutup beklediler ve Jojakim'in elinden tuttuğu Benjamin, beyaz sakalı ve simsiyah ışıldayan güçlü bakışlarıyla binaya yaklaşırken kalabalığa, erkek çocuğun elinden tutmuş soybabaları, mucizenin gerçek sahibi ve ustası Samuel gibi göründü. Hepsinin bastırdığı coşkusu ansızın patladı. "Gelişin kutlu olsun! Adın kutlu olsun!" diye Benjamin'e doğru sevinç çığlıkları attılar. Bir atlayışta çevresini sardılar. Urbasını öptüler, buruşmuş yanaklarından yaşlar aktı, Rab'bin şamdanıyla kırılmış kutsal

kola parmaklarını imanla sürebilmek için birbirlerini itip kaktılar; cemaat lideri, ihtiyarı korumak için önüne geçmek zorunda kalmıştı, aksi halde Benjamin sarhoşa dönmüş erkeklerin taşkınlığından ezilecekti.

Benjamin, adamların imanlı heyecanlarının azgınlığından hayli irkildi. Ondan ne istiyor, ne bekliyorlardı? Müthiş beklentileriyle üstüne yığdıkları yük karşısında içi ani bir korkuyla doldu. Usulca ve aceleyle onlara karşı çıktı.

"Bana böyle bakmayın ve beni kendimi koymadığım bir yere yüceltmeyin! Benden mucize beklemeyin! Sabırla bekleme tevazuu gösterin! Çünkü kesinlikmiş gibi mucize talep etmek günahtır."

Hepsi sarsılıp başlarını önlerine eğdiler, çünkü Benjamin onların en gizli düşüncelerini sezmişti. Ateşli sabırsızlıklarından utandılar. Usulca kenara çekildiler, böylece cemaat lideri Benjamin'i hazırladıkları yere götürebildi; burası yastıklarla doldurulmuş ve diğer oturma yerlerinden açıkça daha yükseğe konumlandırılmıştı. Ancak Benjamin yeniden karşı çıktı.

"Hayır, beni yükseltmeyin, sizin üstünüzde özel bir yerde oturmak istemiyorum. Sizden üstün değilim, hatta aranızda en önemsiz olan benim. Tanrı'nın gücünün çok azını ona bıraktığı yaşlı bir adamım yalnızca. Buraya bakmaya ve sizinle istişare etmeye geldim. Ama benden mucize beklemeyin!"

İsteğini itaatle yerine getirdiler ve Benjamin onca sabırsızın arasında tek sabırlı olarak yanlarına oturdu. Cemaat lideri ancak bunun üzerine onu selamlamak üzere doğruldu:

"Huzur senden yana olsun! Gelişin kutlu olsun, akıbetin kutlu olsun! Gönüllerimiz seni görmekten çok mutlu!"

Herkes ağırbaşlı bir suskunluk içindeydi. Sonra cemaat lideri alçak sesle konuşmaya başladı:

"Romalı kardeşlerin senin gelişini müjdeleyen mektubunu aldık ve gücümüzün yettiği her şeyi yaptık. Menora kurtarılabilsin diye ev ev, köy köy dolaşıp para topladık. Hükümdarı yumuşatabilmek için bir armağan hazırladık. Sahip

olduğumuz en kutsal şeyi, Süleyman'ın Tapınağı yıkılırken atalarımızın oradan kurtarıp getirdikleri tapınak taşını hazır ettik ve bunu hükümdara armağan olarak sunmak istiyoruz. Çünkü şu sıra hükümdarın aklı fikri bir Tanrı evi kurmakta; bunun şimdiye kadar yapılanların en görkemlisi olmasını istiyor ve bütün ülkelerden, bütün kentlerden en muhteşem ve en kutsal parçaları topluyor. Bütün bunları istekle ve sevinçle yaptık. Ancak Romalı kardeşlerimizin bizden ne beklediklerini duyduğumuzda irkildik: Ondan kutsal şamdanı istemen için senin imparatorun huzuruna çıkmanı sağlamalıymışız. Dehşetle irkildik çünkü bu toprakların hükümdarı İustinianos bizi sevmez. Sayılarına bakmaksızın ister farklı mezhepten Hıristiyanlar ya da kâfirler ister Yahudiler olsun tamamen onun dinine geçmeyenlere karşı tahammülsüzdür, hem onun devletindeki varlığımız uzun sürmeyecektir belki, bizi muhtemelen yakında buralardan sürecektir. Bizden birinin huzuruna çıkmasına bugüne kadar izin vermemiştir ve ben şu saatte bu eve yüreğim utanç içinde geldim, çünkü sana şunu söylemek zorundayım: Roma'daki kardeşlerimizin isteklerini yerine getirmemiz olanaksızdır. Hükümdarın huzuruna çıkmak bir Yahudi için olanaksızdır."

Cemaat lideri, Tanrı korkusuyla derin bir sessizliğe gömüldü. Hepsi sarsılarak başlarını önlerine eğdiler. Hani mucize neredeydi? Hükümdar kulaklarını ve aklını Tanrı elçisine kaparsa dönüşüm nasıl gerçekleşecekti? Ancak konuşmasını şimdi sürdüren cemaat liderinin sesi canlanmıştı:

"Ancak Tanrı katında hiçbir şeyin olanaksız olmadığına tekrar tekrar mazhar olmak avutucu ve eşsizdir. Ben bu eve yüreğim acıyarak girerken, cemaatimizden biri, dindar ve adil bir adam olan kuyumcu Zekeriya yanıma gelip, Roma'daki kardeşlerimizin arzularının yerine getirildiğini haber verdi. Biz boş yere konuşup uğraşırken, o sessiz sedasız çalışmış, bilgeye ve bilgelerin bilgesine olanaksız gibi görünen şeyi gizlice halletmiş. Konuş Zekeriya ve anlat."

Arka sıralardan biri çekinerek ayağa kalktı; kısa boylu, çelimsiz, kamburu çıkmış bir adamdı bu, öylesine ürkek ve utangaçtı ki, herkes merakla ona baktı. Yüzünün kızardığını gizlemek için başını önüne eğdi, çünkü sessiz sedasız çalışan kimsesiz bir zanaatkâr olarak konuşmaktan ve birilerinin onu dinlemesinden ürküyordu. Birkaç kez hafifçe öksürdü ama sesi yükselmedi, küçük bir çocuğunki kadar inceydi yine de.

"Övme beni, hahambaşı," diye usulca fısıldadı, "benim başarım değil bu. Tanrı işimi kolaylaştırdı. Hazinedarla otuz yıldır aram iyidir, otuz yıldan beri her gün ona çalışırım; halk birkaç yıl önce imparatora karşı ayaklandığında ve saraylıların evlerini yağmalayıp yaktığında, onu karısı ve çocuklarıyla evimde üç gün boyunca tehlike geçinceye kadar saklamıştım. Böylece her ricamı yerine getireceğini biliyordum ancak hiçbir istekte bulunmamıştım. Benjamin'in yola çıktığını öğrendiğimde ondan ilk kez bir ricada bulundum, o da hükümdarın yanına gidip, denizaşırı yerden ona büyük ve gizli bir sırrın getirildiğini haber verdi. Ve Tanrı onun sözlerinin güç kazanmasını ve hükümdarın onun isteğini yerine getirmesini istedi. Yarın hükümdarın kabul salonu Halki Kapısı'nda Benjamin ve cemaat lideri kabul edilecekler."

Zekeriya usulca ve çekinerek yeniden yerine oturdu. Hepsi susmuş titriyordu. Çünkü bu bile mucizeydi, bir Yahudinin yanına yaklaşılamazın huzuruna çıkması duyulmuş şey değildi. Ruhları sarsılmış, gözleri fal taşı gibi açılmıştı, lütfun haberi saygılı suskunluklarının üstünde kanat çırpıyordu şimdi. Ancak Benjamin yaralı biri gibi inledi:

"Aman Tanrım, aman Tanrım! Omuzlarıma nasıl bir yük yüklüyorsunuz böyle! Benim yüreğim bitiktir, ayrıca yabancı dili bilmem. Hükümdarın karşısına nasıl çıkarım, hem neden özellikle ben? Ben yalnızca tanıklık etmekle, şamdanı görmekle görevlendirildim, ama onu elime almak ve elde etmek için değil. Beni seçmeyin! Hükümdarla başkası konuşsun. Ben bu iş için yaşlıyım, güçsüzüm!"

Hepsi irkildiler. Bir mucizenin yolu açılmıştı ama bunun için seçilmiş kişi görevi reddediyordu. Kararsız ihtiyarı nasıl ikna edeceklerini ürkerek düşündükleri sırada, Zekeriya yerinden yine usulca doğruldu. Sesi bu kez farklıydı, kararlı ve toktu.

"Hayır, sen gitmelisin, senden başkası olamaz. Verdiğim emek büyük değildi, ama yalnızca senin içindi, başkası için yapmazdım. Çünkü biliyorum ki, eğer şamdanı içimizden biri huzura kavuşturacaksa, bunu yapacak kişi sensin."

Benjamin başını kaldırıp baktı. "Sen bunu nereden bileceksin ki!"

Ancak Zekeriya usulca ve kararlı tekrarladı: "Biliyorum, üstelik uzun zamandır biliyorum. Eğer biri şamdanı huzura kavuşturacaksa, bu sensin!"

Bu kesinlik karşısında Benjamin'in yüreği sarsıldı. Yüreklendirici bir ifadeyle gülümseyerek gözlerini ona dikmiş olan Zekeriya'ya baktı ve bir anda onun gözlerini sanki daha önce görmüş gibi oldu. Öteki de bu tanımayı hissetmiş gibiydi, çünkü gülümsemesi daha da aydınlanmıştı ve kalabalığın üstünden samimiyetle konuştu:

"O malum geceyi anımsıyor musun, cemaatle birlikte yürüyen kişiyi, Hyrkanos ben Hillel'i anımsıyor musun?" Bunun üzerine Benjamin de gülümsedi: "Onu nasıl anımsamam? O kutlu geceye dair her sözcüğü, her gölgeyi anımsıyorum."

Zekeriya devam etti. "Ben onun torununun oğluyum. Bizler kuyumcuyuz, böyle de kalacağız ve nerede bir imparatorun ya da kralın altınları ve ziyneti varsa, nerede bir hükümdar kalıpçı ve muhammin arıyorsa bizim sülaleden birini seçer. Hyrkanos ben Hillel mahpusluğu sırasında Roma'da şamdanı himaye etti, sonra da onun soyundan gelenler yaptı bunu, nerede olursak olalım, götürüleceği başka bir hazine dairesinde şamdanı himaye etmek için bekliyoruz, çünkü hazinelerin olduğu yerde bir muhammin ve kalıpçı-

ya ihtiyaç vardır. Ancak babamın babası babama söylemiş, babam da bana miras bıraktı; kolunun kırıldığı o geceden sonra, Haham Eliezer, Temiz ve Berrak, senin, reşit olmamış bir çocuk olarak haberin yokken hakkında şöyle bir açıklamada bulunmuş: Eyleminin ve acısının bir anlamı olmalı. Şamdanı biri kurtaracaksa, o kişi odur."

Hepsi tir tir titriyordu. Benjamin başını eğdi. Kederle konuştu: "Hiç kimse, Haham Eliezer'in o gece davrandığından daha iyi davranmadı bana ve onun sözü benim için kutsaldır. Yüreksizliğimi bağışlayın. Eskiden, çocukluğumda cesur biriydim, zaman ve yaşlılık beni çekimser yaptı. Ancak hepinizden bir kez daha rica ediyorum: Benden mucize beklemeyin! Şamdanı elinde tutan kişinin yanına gitmemi istiyorsanız, bunu denerim, bu imanlı denemeye direnenin vay haline! Hitabet gücüne sahip biri değilim, ama Tanrı bana doğru sözleri bağışlayacaktır herhalde."

Benjamin'in sesi gitgide kısılmıştı ve başı görevin ağırlığı altında iyice eğilmişti. Usulca yalvardı yalnızca:

"Sizden şimdi ayrılacağım için beni hoş görün. Yaşlı bir adamım, günün ve yolculuğun yorgunluğu içindeyim. Dinlenmeme izin verin."

Hepsi huşu içinde yolunu açtılar. İhtiyarı, onun için hazırlanmış mekâna götürürken yalnızca bir kişi, refakatçisi ele avuca sığmaz Jojakim sabırsızlığını bastıramayıp sordu:

"Yarın ona, hükümdara ne diyeceksin peki?"

Yaşlı adam başını kaldırmadan kendi kendine konuşur gibi mırıldandı:

"Bilmiyorum, bilmek de, düşünmek de istemiyorum. Hiçbir kudrete sahip değilim. Bana her şeyin ve de yalnızca O'ndan verilmesi gerek."

Yahudiler o gece Pera'da uzun süre bir arada oturdular. Hiçbiri uyuyamıyordu, uykudan eser olmayan ateş saçan gözlerle durmaksızın konuşup, istişarede bulundular. Ken-

dilerini mucizeye hiç bu kadar yakın hissetmemişlerdi. Dağılmışlıkları, yaban ellerdeki azap dolu çileleri, ezeli sürülme ve çiğnenmeleri, her gece bir sonraki saatten ve bir sonraki günden duydukları korkular ya gerçekten bittiyse? Ya aralarında bizzat oturmuş olan bu ihtiyar bir zamanlar bu halkın içinden çıkmış ve kralların yüreklerini adalete yöneltmeyi bilmiş olan hitabeti en kudretlilerden biriyse, Tanrı'nın elçisiyse gerçekten? Kutsal emanetleri vatanlarına geri götürebilmek, tapınağı yeniden inşa edip, gölgesinde oturabilmek düşlenemez bir mutluluk, inanılmaz bir lütuftu – o belirsiz gece boyunca sarhoşlar gibi bunu konuştular ve umutları gitgide canlandı. İhtiyarın ondan mucize beklememeleri yolundaki uyarısını unutmuşlardı, çünkü onlar Yahudiler olarak kutsal kitaplarından Tanrı'nın mucizesine inanmaktan başka bir şey öğrenmemişlerdi; kovulanlar ve ezelden beri zulme uğrayanlar olarak kurtarılacaklarını sürekli beklemiş olmasalar nasıl yaşayabilirlerdi? Gece ilerledikçe ertesi sabaha kavuşması onlara daha da uzuyor gibi geliyordu ve kalplerini artık dizginlemek istemiyorlardı; durmaksızın kum saatine bakıyorlardı, sanki saat çok ağır, üşenircesine ilerliyordu, karanlık denizin kıyısında ilk ışığın parladığını, günün, yanan yürekleri gibi alev aldığını görmek için sürekli içlerinden biri pencerenin önüne gidiyor, öteki sokağa çıkıyordu.

Cemaat lideri, başka zaman itaatle sözünden çıkmayan cemaati dizginlemekte zorlanıyordu. Çünkü o gün hepsi Bizans'a geçmek, Benjamin'e eşlik etmek, onun dünya hükümdarı imparatorla görüştüğü sarayın önünde sabırla beklemek, bu mucizenin içinde aktif rol almak istiyordu. Cemaat lideri, bir alay ya da dikkat çekici bir kalabalık oluşturarak imparatorluk sarayının önünde görünmelerinin tehlikelerini sertçe anımsattı, çünkü halk onlara düşmanlık besliyordu ve Yahudilerin dikkat çekici davranışlarda bulunmaları her zaman ve her yerde tehlikeliydi.

Hepsinin Pera'daki sinagogda kalmalarını, Benjamin büyük hükümdarın huzuruna çıkarılırken kimselere görünmeden Görünmeyene dua etmelerini şiddetli bir tehdit savurarak başarabildi ancak. Böylece gün boyu dua edip, oruç tuttular. Her biri öylesine içten ve güçlü dua etti ki, sanki yeryüzündeki bütün Yahudilerin vatan hasreti her bir küçük yüreğin içine gizlenmişti ve duyularını şu tek bir düşünce dışında dünyanın bütün düşüncelerine kapadılar: Tanrı mucizesini gerçekleştirsin ve yaban eller lanetini bu halkın üstünden lütfuyla kaldırsın.

Önceden belirlendiği gibi vakit öğleye yaklaşırken Benjamin cemaat lideriyle birlikte İustinianos'un sarayının önündeki geniş, dikdörtgen, sütunlarla çevrili meydanı geçmekteydi. Arkalarından gelen genç, güçlü Jojakim omzunda üstü örtülü ağır bir yük taşıyordu. Koyu renkli, sade urbalar giymiş iki ihtiyar Bizans imparatorunun görkemli taht salonunun girişini oluşturan bronzdan yapılmış Halki Kapısı'na doğru ağır ağır, usulca ve ciddi bir ifadeyle ilerlediler. Ancak avluda öngörüldüğünden çok daha uzun bir süre beklemek zorunda kaldılar, çünkü elçileri ve ricacıları avluda beklettirmek Bizans Sarayı'nın hesaplı bir geleneğiydi; beklemek, böylece yeryüzünün en kudretlisinin yüzünü görebilmenin ne ölçüde olağanüstü bir lütuf olduğunu gelenlere içsel olarak öğretecekti. İki ihtiyarı tabure ya da sandalye vermeden bir saat, iki saat, üç saat beklettiler, soğuk mermerlerin üstünde ayakta durmalarına aldırmadılar. Rütbe sahipleri, tombul haremağaları, saray muhafızları ve alacalı renkler içinde ışıldayan uşaklar gereksiz işgüzarlık içinde önlerinden koşturarak geçip duruyorlardı, ancak kimse iki ihtiyarla ilgilenmiyor, onlara bakmıyor, tek söz söylemiyordu; bu arada duvarlardaki alacalı, soğuk ve ezelden beri değişmeyen mozaikler yukarıdan onlara dik dik bakıyor, sütunların taşıdığı kubbe göz kamaştıran altınlarını tepeden aşağıya doğru

güneş ışınlarıyla gitgide daha yoğun bir şekilde kaynaştırıyordu. Ancak Benjamin ve cemaat lideri sabırla ve sessizce bekliyorlardı. Yaşları gereği beklemeyi iyi bilirdi onlar. Bir ya da iki saatin önemi olamayacak kadar çok zaman geçip gitmişti önlerinden. Ama delikanlı, sabırsız Jojakim gelip geçen herkese merakla bakıyor, dayanılmayacak kadar ağır akan zamanı kısaltmak için mozaiklerin üstündeki taşları sabırsızca sayıp duruyordu.

Sonunda güneş zirveden alçalmaya başladığı sırada *Praepositus sacri cubiculi** yanlarına gelip, hükümdarın huzuruna çıkma lütfuna erişecek herkesten sarayın yazılı kanunlarının ödün vermeksizin beklediği gelenekler hakkında bilgi verdi. Yaşlı adamlara, kapı açılır açılmaz başlarını önlerine eğip, yerdeki renkli mermerin içinden beyaz damarın geçtiği noktaya kadar yirmi adım ilerlemelerini, ancak soluklarının hükümdarınkiyle karışmaması için daha fazla yaklaşmamalarını öğretti. Gözlerini kaldırıp, mutlak hükümdara bakma cesareti göstermeden önce kollarını ve bacaklarını iyice açarak kendilerini üç kez yere atmaları gerekiyordu. Hükümdarın yukarıdan aşağıya uzanan bordo rengi pelerininin eteğini öpmek üzere tahtın porfir taşından basamaklarına yaklaşmalarına ancak bundan sonra izin verilecekti.

"Hayır," dedi Jojakim hırsla ama usulca, "yalnızca Tanrı'nın önünde yere eğilebiliriz, bir insanın önünde değil. Ben yapmam."

"Sus," dedi Benjamin sertçe, "toprağı neden öpmeyeyim ki? Onu da Tanrı yaratmadı mı? Bir insanın önünde eğilmek yanlış bile olsa, en kutsalımız hatırına yanlış olanı da yapabiliriz."

Tam o sırada kabul salonunun fildişi kapısı açıldı. Bir Kafkas elçi grubu dışarı çıktı, imparatora hürmetlerini sunmaya gelmişlerdi. Kapı arkalarından usulca kapandığında,

---

Başmabeyinci. Burada protokol görevlisi olarak bir işlev üstleniyor. (ç.n.)

kürk şapkalı, kadife giysili yabancılar şaşkınlık içinde durup kaldılar. Yüzlerinden çok sarsılmış oldukları okunuyordu: Anlaşılan İustinianos onları sertçe ve zorbaca terslemişti, çünkü halkları adına ona biat etmek yerine yalnızca ittifak kurmayı önermişlerdi. Jojakim yabancıları ve alışılmadık giysilerini merakla süzerken, *praepositus* ona omuzlarında taşıdığı sarılı yükünü indirmesini söyleyip, ötekileri de onu çok dikkatli izlemeleri konusunda uyardı. Sonra çok tiz ve çınlayan bir ses çıkaran altın değneğini fildişi kapıya vurdu. Kapı usulca içe doğru açıldı ve *praepositus*'un bir el hareketiyle yanlarına bir tercüman verilen üç adam, Bizans İmparatoru'nun geniş taht salonu ve yönetim makamına girdi.

Kapıdan devasa salonun ortasına kadar sağlı ve sollu olarak askerler dizilmişti, üç adamın bunların arasından geçmeleri gerekiyordu; askerler kırmızı üniformalar içinde hareket etmeden iki sıra halinde duruyorlardı, her birinin belinde kılıcı, başında ucundan devasa kırmızı püskül sarkan altın kaplama miğferi, elinde uzun mızrağı ve omzunda iki ucu çok keskin bilenmiş baltası vardı. Nasıl bir duvarın içine taşlar aynı boy, aynı hizada ve boşluksuz dizilmiş ve dümdüz bir hat oluşturuyorsa, yan yana durmuş askerler de hareketsiz bir düzen içindeydiler, ellerinde hareketsizce bayraklarını tutan cohors'ların kumandanları da askerlerin arkasında aynı şekilde taş kesilmiş olarak durmaktaydılar. Üç adam ve tercüman, bu soluk almayan ve hareket etmeyen, bedenleri kadar gözleri de kaskatı olmuş ve içlerinden hiçbirinin onlara bakmadığı insanlardan oluşmuş etten duvarların arasından ağır ağır yürüdüler; sessizlikte ses çıkarmadan salonun derinlerine doğru ilerliyorlardı, anlaşılan –çünkü başlarını kaldırmalarına henüz izin verilmemişti– hükümdar onları beklemekteydi. Altın değneğini kaldırmış önden giden *praepositus* durdu; üç adam izin verilmesi üzerine hükümdarın tahtına doğru başlarını kaldırdıklarında, ortada ne taht ne de hükümdar vardı, salonun bir ucundan öteki ucuna geril-

miş ipek perde görüntüyü tamamen engelliyordu. Üç adam, engel oluşturan bu renkli duvar karşısında şaşırıp kaldı.

Bunun üzerine protokol görevlisi bir kez daha değneğini kaldırdı. Ve ansızın perde kanatları görünmez ipler üzerinde hışırtıyla birbirinden ayrıldı ve arka planda porfir taşından üç basamağın üstünde mücevherlerle bezeli taht, üstünde de altından bir kubbenin gölgesinde kalmış hükümdar belirdi. En şişman ve en kudretli adam orada kaskatı oturuyordu, kendinden ziyade kendinin resmi gibiydi; alnı, ayla gibi başının üstünde ve arkasında ışıldayan tacın ışığında kaybolmuştu. Onun gibi taş kesilip resme dönüşmüş olan muhafız alayı, beyaz tünikler içinde eğilerek bir daire oluşturmuştu, askerlerin başında altın miğferler, boyunlarında altın zincirler vardı; her birinin önünde bordo renkli üniformalar içinde rütbe sahibi senatörler duruyordu. Hepsinin soluğu tükenmiş, bakışları donmuş gibiydi; bu öğretilmiş hareketsizliğin amacı belliydi; dünya hükümdarının huzuruna ilk kez çıkacak kişinin kalbinin saygıdan donakalması isteniyordu.

Ve gerçekten de –beklemediği bir anda insanın şiddetli güneşe maruz kalması gibi– cemaat lideri ve Jojakim korkuyla bakışlarını yere indirdiler. Yalnızca ihtiyar Benjamin başını kaldırıp doğrudan ve sarsılmadan hükümdara baktı. Çünkü uzun ömründe Roma'nın on imparatorunu ve hükümdarını gömmüştü; onca değerli nişanlarına ve tahtlarına karşın hükümdarların fani insanlar olduklarını, yiyip içtiklerini, dışkıladıklarını, kadınlarla yattıklarını ve öteki insanlar gibi öldüklerini biliyordu. Duyguları sarsılmadı, korkudan titremedi. Kendisine ricada bulunmak üzere gönderildiği hükümdarın bakışlarını okuyabilmek için başını sükûnetle kaldırdı.

Derken arkadan altın değneğin hızla omzuna dokunduğunu hissetti, hemen uyması istenen gelenekleri anımsadı. Çürümüş uzuvları için çok zor olsa da, kendini yerdeki

soğuk mermerlerin üstüne attı, ellerini ve ayaklarını uzattı, alnını üç kez zemine bastırdı; darmadağın olmuş sakalları hissiz taşın üstünde alışmadığı hışırtılar çıkardı. Sonra refakatçisi Jojakim'in yardımıyla doğruldu, boynunu eğerek basamaklara kadar ilerledi ve hükümdarın bordo renkli eteklerini öptü.

İmparator hareketsizce duruyordu. Gözbebeği yeşil bir taş gibi donmuştu, gözkapağı kımıldadı, ama kaşları hareket etmedi. Yaşlı adamın üstünden sertçe karşıya baktı. Çünkü belli ki ayaklarının çevresinde olup biten, eteğinde o sırada hangi böceğin süründüğü onu, hükümdarı ilgilendirmiyordu.

Sonra protokol görevlisinin bir işareti üzerine üçü de geri çekilip tek sıra oldular, yalnızca tercüman onların canlı ağzı olarak bir adım önlerinde durdu. *Praepositus* değneğini bir kez daha kaldırdı. Derken tercüman konuşmaya başladı. Bu kişi bir Yahudiydi, Roma'daki diğer Yahudilerin ona verdiği görevle buraya özel olarak gelmişti, haydutlardan Roma'nın intikamını aldığı, denizleri ve karaları bu berbat korsanlardan kurtardığı için dünya hükümdarına şükranlarını ve iyi dileklerini iletmek istiyordu. Dünya Yahudileri olarak hükümdarın bir kararını, tüm bilgeliğiyle kutsal bilgelik Hagia Sophia (Ayasofya) onuruna bir katedral yaptıracağını duymuşlardı, burası o güne kadar yeryüzünde görülenlerden daha görkemli ve değerli olacaktı, böylece bütün yoksulluklarına karşın bu yapının kutsanması için küçük bir katkıda bulunmadan edememişlerdi. Hükümdarın azametiyle ölçüldüğünde bağışları küçüktü, ancak yaşları gereği verebileceklerinin en yücesi ve kutsalıydı. Ataları Kudüs'ten göçerken, Süleyman'ın Tapınağı'ndan bir taş kurtarmışlardı. İşte temele oturtulması, İustinianos'un binasında Süleyman'ın evinden bir parça, bir bereket bulunması için bu taşı getirmişlerdi.

Praepositus'un bir işareti üzerine Jojakim ağır taşı öne doğru taşıdı ve Kafkas elçilerin tahtın sol tarafına yığdığı

armağanların –kürklerin, Hint fildişlerinin ve nakışlı kaşmirlerin– yanına bıraktı. Ancak İustinianos bakışlarını ne tercümana ne de armağana doğru çevirdi. Hepsinin üstünden karşıya doğru boş ve canı sıkkın bakıyordu, derken gözünden uyku akan bir ifadeyle dudakları hafifçe kıpırdadı, sesi sinirli ve küçümseyiciydi:

"Ne istediklerini sor!"

Tercüman, Belisarios'un getirdiği ganimetlerin arasında basit bir parçanın bulunduğunu, ancak bu halk için olağanüstü değerli olduğunu allayıp pullayarak anlattı. Çünkü bir zamanlar kâfirlerin denizler ve ülkeler aşarak kaçırdıkları yedi kollu şamdan, Yahudilerin Tanrı evi olan Süleyman'ın Tapınağı'ndan gasp edilmişti. Bu yüzden Yahudiler hükümdara bu ganimetin içinden bu şamdanı onlara bağışlaması için yalvarıyorlardı ve şamdanın ağırlığının iki misli, on misli değerinde bedel ödemek istiyorlardı. Gelmiş geçmiş bütün hükümdarların en hatırşinasına yeryüzünün bütün Yahudilerinin her gün şükranlarını sunmadıkları, hükümdarlığının sürmesi için dua etmedikleri tek bir ev, tek bir kulübe kalmazdı o zaman.

Hükümdarın gözleri hâlâ donuktu. Bezgin bir ifadeyle yanıt verdi:

"Hıristiyan olmayanlardan dua istemem. Ama o eşyanın içyüzü neymiş ve onunla ne yapmak niyetindelermiş, sor onlara."

Tercümanın bu sözleri tercüme ederken yüzüne baktığı Benjamin, hükümdarın soğuk bakışlarından irkildiğini ve bütün uzuvlarının buz kestiğini duyumsadı. İçinde isyan hissetti ve bunu yenememekten korktu. Böylece yalvarırcasına ellerini kaldırdı:

"Hükümdarım, bunun halkımıza kutsal eşyalarından geri kalan tek şey olduğunu muhakeme et. Kentimizi yok ettiler, surlarımızı ve tapınağımızı yıktılar! Sevdiğimiz ve saydığımız ne varsa mazi oldu. Çağları aşarak yalnızca tek şey,

bu şamdan kaldı. Bin yıllık o, yeryüzündeki her şeyden daha eski ve yüzlerce yıldan beri yurtsuz kaldı, oradan oraya taşınıyor, o dolaştıkça halkımız huzur bulamayacak. Hükümdarım, acı bize! Bu şamdan servetimizden kalan son varlığımız, ver onu bize! Düşün ki Tanrı seni en aşağılardan alıp tepelere yüceltti ve herkesin üstünde bir servetle donattı ve Tanrı kime ihsan ettiyse o da ihsan etmek zorundadır, Tanrı böyle ister. Hükümdarım, sürekli göçen bir şamdan senin için nedir ki! Hükümdarım, çilemizi bitir ve şamdana huzur ihsan et!"

Tercüman, saraya uygun süslemeler yaparak konuşmayı aktardı. Hükümdar onu istifini bozmadan dinledi. Ancak Benjamin'in Tanrı'nın onu aşağılardan alıp yücelttiği sözlerini duyar duymaz yüzü karardı. Çünkü ilahi hükümdar, Trakya'nın bir köyünde basit çiftçi bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldiğini anımsamaktan hoşlanmazdı. Kaşları sertçe çatıldı, dudakları aksi sözler söylemek üzere gerildi.

Ancak Benjamin, reddedici sözlerin hükümdarın dudaklarında şekillendiğini korkusunun verdiği dikkatle algılamış ve kalbinin derinlerinde o korkunç, o kesin "hayır"ı duymuştu bile. Bu korku yaşlı adamı dağıttı ve içeriden atılan bir yumruk gibi öne doğru itti; Benjamin, mermerin beyaz damarının aşılmasını yasaklayan kuralı unutarak ve herkesi dehşete düşürerek doğrudan tahtın önüne kadar ilerledi ve kendi farkında bile olmadan elini yemin edercesine imparatora doğru kaldırdı:

"Hükümdarım, elbette senin devletin, senin kentindir burası! Ancak kendini istisna sayma ve bugüne kadar kimselerin elinde tutmayı başaramadığı şeyi elinde tutmaya çalışma! Babil de büyüktü, Roma da, Kartaca da, ama şamdanı saklayan tapınaklar da yıkıldı, kilit altında tutan surlar da çöktü. Yalnızca, evet yalnızca şamdan sağ salim kurtuldu, başka ne varsa enkaza döndü. Onu kim elinde tutmak isterse, onun kolunu kırar, onu kim huzursuzluğa sürüklemek isterse, huzursuzluğun içine kendi yuvarlanır! Onun olmayanı

elinde tutan başına geleceği görür! Kutsal eşyası yurduna, kutsal yuvasına dönmediği sürece Tanrı huzur bahşetmez. Hükümdarım, seni uyarıyorum! Şamdanı geri ver!"

Herkes uyuşmuş gibi duruyordu. Öfkeli sözleri kimse anlamamıştı. Rütbe sahipleri yalnızca kimsenin cesaret edemediği bir şeye birinin cesaret ettiğini, bütün kızgınlığıyla hükümdara yaklaştığını ve yeryüzünün en kudretlisinin konuşurken sözünü kestiğini görmüşlerdi. Hepsi ürpererek, acısının büyüklüğüyle sarsılmış, gözyaşları sakalına akmış, gözleri öfkeyle yanıp sönen ihtiyara bakmaktaydı. Cemaat lideri Benjamin'in epeyce arkasında korkudan sinip, geriye kaçmıştı; tercüman çekilmişti; Benjamin hâlâ tek başına, imparatora iyice yaklaşmış olarak ve gözünün içine bakarak karşısında öylece duruyordu.

İustinianos hareketsizliğinden kurtulmuştu. Öfkeden kendini kaybetmiş yaşlı adama kuşkuyla, sonra da söylenenleri çevirmesi için tercümana sabırsızca baktı. Tercüman yaşlı adamın sözlerini dikkatle yumuşatarak aktardı. Hükümdar yaşlı adamın münasebetsizliğini lütfuyla bağışlamalıydı, çünkü yalnızca imparatorluğun esenliğinden kaygılandığı için aklı başından gitmişti. Hükümdarı dürüstçe uyarmak istiyordu: Bu eşya üzerinde Tanrı'nın korkunç bir laneti vardı. Onu kim saklarsa, ona uğursuzluk getirirdi, onu içinde barındıran kent düşman eline düşerdi. Hükümdarı uyarmayı ve bu eşyayı kaynağına, Kudüs'e yollayarak üstündeki laneti çözmesini bildirmeyi yaşlı adam kendine görev bilmişti.

İustinianos alnını kırıştırarak dinliyordu; bu yaşlı Yahudinin sesini yükseltip, yumruğunu kaldırarak yaptığı pervasızlığa sinirlenmişti. Ancak aynı zamanda içini bir huzursuzluk sarmıştı. Çünkü köylü çocuğu olarak batıl inançları vardı ve şansın yüzüne güldüğü herkes gibi büyü ve işaretlerden çok korkardı. Bir süre susup düşündü. Sonra boğuk bir sesle buyurdu.

"Öyle olsun. O şey ganimetlerin arasından çıkarılıp Kudüs'e götürülsün!"

Tercüman bu sözleri çevirirken yaşlı adam zangır zangır titredi. Sevinçli haber yıldırım gibi içine girip, yüreğini aydınlattı. Her şey yerine gelmişti işte. Bu an için yaşamıştı. Tanrı onu bu an için saklamıştı. Şükranlarını sunarken Tanrı'ya kadar uzanıp ona dokunacakmış gibi, farkında bile olmadan ve hissetmeden sağlam kolunu kaldırıp titreyerek havaya dikti.

Ancak yaşlı adamın yüzünün sevinçten aydınlandığını İustinianos keskin bakışlarla izledi. İçi haince bir hazla doldu. Bu pervasız Yahudi, halkının arasına gidip, hükümdarı kandırdım ve alt ettim diye övünmemeliydi. Hain ve sert bir ifadeyle gülümsedi:

"Sevinmekte acele etme! Çünkü şamdan siz Yahudilere ait olmayacak ve sizin ikiyüzlü ibadetlerinize hizmet etmeyecek."

Sonra sağında duran piskopos Euphemius'a döndü:

"Theodora'ya armağan edilen yeni kiliseyi kutsamak üzere yeniayda Kudüs'e giderken şamdanı da yanında götür. Ancak sunağın üstünde ışıldamasın, yakılmadan sunağın altına konsun ki, bizim dinimizin onların dininin üstünde ve gerçeğin de yanılgının üstünde olduğunu herkes görebilsin. Mesih yanlarına geldiği halde onu fark edemeyenlerin elinde değil, gerçek kilisede muhafaza edilsin."

Yaşlı adam irkildi. Yabancı sözleri anlamamıştı. Gelgelelim hükümdarın hain gülümsemesini ve ağzının onun aleyhinde bir şeyler buyurduğunu hissetmişti. Hükümdarın fikrini değiştirebilmek için kendini bir kez daha yalvararak yere atmak istedi. Ama o sırada İustinianos *praepositus*'a bakmıştı bile. *Praepositus* değneğini kaldırdı ve perdeler hışırdayarak kapandı: Hükümdar ve taht kaybolmuş, kabul sona ermişti.

Yaşlı adam kapalı duvarın önünde uyuşmuş gibi durdu. O sırada protokol görevlisi arkadan omzuna dokunarak,

uzaklaşmasını istedi. İhtiyar, Jojakim'e yaslandı, kapkaranlık bakışlarla sallanarak dışarı çıktı: Kutsal emanet yarı yarıya eline ulaşmışken, Tanrı'nın onu bir kez daha geriye ittiğini duyumsadı. Fırsat bir kez daha kaçmıştı. Şamdan bir kez daha iktidarın efendilerinin olmuştu.

İmparatorluk sarayından çıktıktan birkaç adım sonra, bir kez daha acıyla sınanmış olan Benjamin ansızın sendelemeye başladı. Cemaat lideri ve Jojakim sallanan ihtiyarı bütün güçleriyle tutmak zorunda kaldılar. Onu yakınlardaki bir eve götürüp yatırdılar. Yaşlı adamın yüzünde renk kalmamıştı, gözleri kapalı öylece yatıyordu, kanı çekilmiş elleri gevşeyip sarktığı için ölümün onu sarmalamak üzere olduğunu sandılar; cemaat lideri elini korkuyla Benjamin'in kalbinin üstüne doğru götürdüğünde, kalp belli belirsiz ve zayıf atmaktaydı yalnızca. İhtiyar adam, hükümdara boş yere seslenişi sırasında bedenindeki bütün güç çekilmişçesine saatlerce tamamen cansızmış gibi öylece yattı; ancak hava kararmak üzereyken, ölü gibi yorgun ihtiyar yanındaki iki kişiyi şaşkına çevirerek yerinden apansızın doğruldu ve sanki öbür dünyadan geri dönmüş gibi onlara tanımayan gözlerle baktı. Ama sonra onları tanıdı ve bir kez daha şaşırtarak büyük bir telaşla onu Pera'daki sinagoğa götürmelerini buyurdu, çünkü cemaatle vedalaşmak istiyordu. İki adamın biraz daha dinlenmesi, bedenini sakınması yolundaki uyarıları boşunaydı: Yaşlı adam verdiği emirde inatla ısrar etti, onlar da bu isteği yerine getirmek zorunda kaldılar. İhtiyarı sedyeyle bir tekneye bindirip, Pera'ya geçirdiler. Benjamin kendini uyur gibi, bomboş bakışlarla ve hiç konuşmadan taşıtıyordu.

Bu arada Pera'daki Yahudiler hükümdarın hükmünü çoktan haber almışlardı. Ancak mucizenin gerçekleşeceğine dair kesinlik öncesinde öylesine şiddetliydi ki, şamdanın yurduna dönmesine rıza gösterilmesine sevinememişlerdi. Umutlarının belirsiz aşırılığıyla kıyaslandığında bu gerçek-

leşme çok ama çok küçüktü. Yani Menora yine yabancı bir ibadethaneyi kucaklayacak ve onlar yaban ellerde yine yollarını şaşıracak ve sürgünde yaşayacak değiller miydi? Hayır, şamdan için değil, kendi yazgıları için kaygılanıyorlardı! Dayak yemiş gibi yıkık ve gizli bir hınçla öylece oturuyorlardı. Ah, müjde hep yanıltıcıydı; ona inanan sersemdi, Kutsal Kitap'ta mucizeler muhteşem bir şekilde betimleniyordu, uzakların gökyüzünde ateş saçan bulutlar gibi Tanrı'ya yakın olunan günleri anlatırcasına ne de güzel parıldıyorlardı, gelgelelim bu mucizelerden biri bile onların gündelik yaşamına doğru alçalmıyordu. Tanrı halkını unutmuştu, bir zamanlar seçilmiş olan bu insanları umursamayıp, elemleri ve acılarıyla tek başlarına bırakıyordu. Onun adına konuşan peygamberlerini de uyandırmıyordu artık; bu yüzden belirsiz işaretlere inanıp, mucize ve dönüşüm beklemek akılsızlıktı! Pera'daki sinagogda toplanan Yahudiler artık dua etmiyor, oruç tutmuyordu. Köşelere çekilmiş, küskün ağızlarında soğanlı ekmek çiğniyorlardı. Mucize umudu bakışlarını artık aydınlatmadığı, alınlarını parlatmadığı için eskiden olduğu gibi yeniden o küçük, perişan insanlara dönüşmüşlerdi; yoksul ve hüzünlü Yahudilerdi onlar şimdi, az öncesine kadar kudretli bir şekilde Tanrı'ya yükselmeye çalışan düşünceleri, gündelik yaşamları gibi sınırlı ve hoşgörüsüzdü şimdi. Bunca uzak, bunca masraflı yolu boşu boşuna geldikleri için birbirlerine söyleniyor, hesap yapıyor ve yakınıyorlardı; pahalı giysileri yollarda yıprattıkları, işlerinden oldukları ve zaman kaybettikleri için pişmanlık duyuyorlardı. Eve döndüklerinde kâfirlerin alaylarıyla karşılaşmaktan, onları bekleyen karılarıyla çekişmekten şimdiden çekiniyorlardı. İnsan yüreği her zaman önce yüceltip, sonra düş kırıklığıyla kendi sıkıntısının içine fırlattığı insanlara cephe aldığı için, karanlık hırslarını olduğu gibi Romalı kardeşlerine ve ikiyüzlü elçi Benjamin'e yöneltmişlerdi: Doğruydu, acıyla sınanmış biriydi o yalnızca, Tanrı'nın sevmediği biriydi ve ondan acı

yayılıyordu. Saatler geceye yaklaşırken Marnefesch sonunda sinagoğa geldiğinde, öfke dolu duygularını ona açıkça gösterdiler. O yaklaşırken öncesinde yaptıkları gibi saygıyla ayağa kalkmadılar, selam vermediler, bakışlarını kasten ondan kaçırdılar: Romalı yaşlı Yahudiden onlara neydi! O da onlar gibi kudretsizdi ve Tanrı onların teslim olmuş yazgılarıyla ilgilenmediği kadar onunla da ilgilenmiyordu.

Benjamin bu sessizliğin içindeki uğursuzluğu, ona sırtını dönmüş suskun, boğuk, çıkmaza girmiş hırsı hemen hissetti. Yan yatırılmış alınlar altındaki bakışların ondan kaçırıldığını üzülerek gördü, bu insanların düş kırıklıkları suç kendindeymiş gibi onu sarstı. Böylece cemaat liderinden cemaate seslenmesini istedi, onlara söyleyecek bir sözü vardı ve cemaat lideri isteğini yerine getirdi. Bir yerlere gömülmüş başlar bezgin bir ifadeyle zoraki kalktı: Bu yabancı, ikiyüzlü vaatçinin onlara söyleyecek daha neyi olabilirdi ki? Ancak ihtiyar adamın elindeki baston yardımıyla yerinden güçlükle doğrulduğunu gördüklerinde ona yine de acıdılar; Benjamin tamamen ayağa kalkamamıştı, suskun bakan kalabalığın en yaşlısı olan adam, iki büklüm olmuş, kamburu çıkmıştı. Güçlükle konuşabiliyordu:

"Kardeşlerim, sizinle vedalaşmak üzere bir kez daha geldim. Bir de önünüzde eğilmek için geldim, çünkü istemeden yüreklerinizi burktum. Hükümdarın huzuruna gönülsüz çıktım, biliyorsunuz, ancak bunu benden siz istediğinize göre, size nasıl karşı çıkabilirdim? Henüz küçük bir çocukken yaşlılar yola çıkarken beni yanlarına aldılar, uykumdan uyandırdılar, nereye gideceklerini bilmiyor ve onlarla gitmek istemiyordum, ama bana sürekli olarak şamdanı kurtarmanın yaşamımın anlamı olduğunu söyleyip durdular. İnanın bana kardeşlerim, Tanrı'nın sürekli çağırdığı, ancak isteklerini yerine getirmediği biri olmak korkunç bir şey, çünkü Tanrı beni işaretleriyle cezp edip, bunları asla yerine getirmiyor. Keşke benim gibi biri hep karanlıkta kalsaydı, onu

kimse duymasa, sözünü dinlemeseydi. Sizden ricam şudur: Beni bağışlayın ve unutun, hiç sormayın! Yanlış kişinin adını artık anmayın. Halkı ve şamdanı kurtaracak doğru kişinin çıkmasını sabırla bekleyin."

Yaşlı adam cemaatin önünde suçunu kabul eden fail gibi üç kez eğildi. Güçsüz sol eliyle göğsünü üç kez yumrukladı –kırık olan öteki kolu cansız ve bomboş öylece sarkıyordu–, sonra bir gayretle kalkıp, odayı kapıya kadar boydan boya yürüdü. Kimse hareket etmiyor, kimse ona yanıt vermiyordu. Yalnızca Jojakim yaşlı adama destek olması gerektiğinin sorumluluğu içinde eşiğe kadar peşi sıra koştu. Gelgelelim Benjamin onu hemen geri çevirdi:

"Roma'ya dön ve beni sorarlarsa, Benjamin Marnefesch artık yok ve o doğru kişi değildi, de. Adımı unutsunlar ve arkamdan anma duaları okumasınlar. Ölümüme kadar ölü kalmak ve insanların belleklerinden silinmek istiyorum. Sen huzur içinde git ve benimle artık ilgilenme!"

Jojakim itaatle eşikte durdu. Yaşlı adamın bastonuna dayanarak güçlükle yürümesine ve yabancısı olduğu bir yerde el yordamıyla yöneldiği dar sokağın yokuş yukarı olmasına kaygıyla baktı. Ancak ihtiyarın arkasından gitmeye cesaret edemedi ve iki büklüm siluetin gölgeler arasında tamamen kaybolmasına bakakaldı.

Ömrü boyunca sakin ve sabırlı bir insan olmuş Benjamin o gece yaşamının seksen sekizinci yılında ilk kez Tanrı'yla çekişti. Pera'nın dar ve dönemeçli sokaklarında kalbi hızla çarparak rastgele dolaştı, nereye gittiğini kendi de bilmiyordu: Halkını aşırı bir umuda sürüklediğinden içini saran yakıcı utancıyla kaçmak istiyordu yalnızca. Kimselerin onu tanımadığı sapa bir köşeye büzülmek ve telef olan bir hayvan gibi ölmek istiyordu. "Suç bende değil," diye durmaksızın kendi kendine mırıldandı, "mucize beklentisi neden benim omuzlarıma yıkıldı? Beni neden aradılar, neden bana denettiler?" Gelgelelim kendi tesellisi onu avutmuyor-

du, birinin onu izleyebileceği korkusuyla kaçtıkça kaçıyordu. Ayakları çoktan yorulmuş, çürümüş dizleri titriyordu, buruşuk alnından fışkıran tuzlu ve acı terler, dudaklarından ve sakalından akıyor, acıyan göğsünün içinde ıstırap çeken kalbi gümbürdeyerek atıyordu; ancak bastonuna dayanmış yaşlı adam sanki arkasından biri kovalıyormuş gibi, yukarı doğru çıkıldıkça bina kalabalığından kurtulup boş bir alana açılan dik yokuşu tırmandıkça tırmanıyordu: Yeter ki kimseyi görmesin ve kimse tarafından görülmesindi! Tek isteği evden ocaktan uzaklaşmak, sonsuza kadar yok olmak, unutulmak, kurtuluşun ezeli hayalinden sonunda kurtulmaktı!

Sarhoş gibi el yordamıyla sendeleyerek ilerleyen ihtiyar sonunda kentin üstündeki tepelik araziye ulaştı ve o bomboş yerde bir mezarın üstünde nöbet tutan –ki öyle olduğunu bilmeden– bir çam ağacına yaslandı, kalbi duracak gibi olduğu sırada durup, derin bir soluk aldı. Güneyin gecesi sonbahar berraklığı içinde parıldıyordu; deniz pırıl pırıldı, gümüş pullu kocaman bir balığı andırıyordu, yakınlardaki Haliç'in kavsi yılan gibi kıvrılmıştı. Körfezin karşı kıyısında parlayan kubbeleri ve kuleleriyle Bizans mehtabın beyaz ışığında uyuyordu; limanda arada sırada bir ışık yanıyordu, çünkü gece yarısını çoktan geçmişti ve insanların çalıştığını gösteren tek bir çıt çıkmıyordu; ancak yukarıda rüzgâr üzüm bağlarının üstünü yalayıp, usulca bir sedayla esiyordu ve her esişinde mahsulü toplanmış asmalardan sararmış yapraklar kopup, usulca ve ağır ağır savrularak toprağa düşüyordu. Yakınlarda presler ve ambarlar olmalıydı, çünkü rüzgâr kesildiğinde yoğun ve ekşimsi bir çürüme kokusu yükseliyordu; yaşlı ve yorgun adam burun delikleri titreyerek nemli ve uyuşuk buğuyu içine çekti: Ah, keşke o da toprak olsaydı, ah havada dönen yapraklar gibi yere düşseydi, akıp gitseydi! Yeter ki geri dönüş olmasaydı, yeniden gerilip üzülmeseydi, kendi yükünden sonunda kurtulsaydı! Dinginlik bütün gücüyle içine işleyip, yalnızlığından kuşkusu kalmadığında,

zapt edemediği ezeli sükûnet arzusuyla doldu ve sessizliğin içine doğru yarı yakınarak, yarı dua ederek Tanrı'ya seslendi: "Rab'bim, ölmek istiyorum! Kendime bir yararım kalmadı, herkes benimle alay edip, benden yakınırken neden hâlâ yaşıyorum? Artık istemediğimi bildiğin halde beni neden esirgiyorsun? Oğullarım oldu, yedi tane, hepsi de yiğit ve yaşam hırsı içinde, bırak yedisi de babalarının mezarına toprak atsın. Bana bir erkek torun vermiştin, gencecik ve pırıl pırılken, kadınlarla hazzı tanımadan ve yaşamın tatlı yanlarını öğrenemeden kâfirler zalimce vurdular onu; ölmek istemiyordu, hayır, ölmek istemiyordu, yaralar içinde dört gün boyunca ölümle pençeleşti, yaşamak istediği halde onu yine de aldın; beni, ölüm hazzı ve arzusuyla sarsılanı reddediyorsun. Rab'bim, benim istemediğim ve direndiğim benden ne istiyorsun? Beni çekip götürdüklerinde çocuktum henüz, itaatle gittim onlarla, ancak bana inananları yanılttım ve işaretler aldatmacaydı. Rab'bim, izin ver bitsin! Başarılı olamadım, o halde kaldır at beni! Seksen sekiz yıl yaşadım, uzun süre burada kalmamın bir anlamı vardır ve sana olan sadakatimden bir olay doğacaktır diye seksen sekiz yıl boş yere bekledim. Ama artık yoruldum! Rab'bim, artık istemiyorum, artık dayanamıyorum! Rab'bim, izin ver bitsin artık! Rab'bim, al canımı!"

Yaşlı adam yüksek sesle yalvarıp dua ediyor, coşku içinde yıldızlarla parlayan ve yıldızların dağılmış ışıkları sayesinde ateşle yanıp sönen gökyüzüne özlemle bakıyordu. Yaşlı haliyle öylece durmuş bekliyordu: Tanrı ona sonunda bir kez olsun yanıt verecek miydi? Sabırla bekledi ve farkında olmadan göğe kaldırdığı eli ağır ağır düştü, üstüne yorgunluk, sonsuz bir yorgunluk çöktü. Şakaklarında ansızın uyuşturan şiddetli bir atma, aynı zamanda ayaklarında ve dizlerinde çekilme ve titreme hissetti; istemeden ve farkında olmadan tatlı bir güçsüzlükle yere doğru kaydı, kendini –sanki bedeninden hem hafif hem de sertçe kanı çekiliyormuş gibi–

yere bıraktı. Ancak bu güçsüzlüğü haz gibi duyumsuyordu. "Ölüm bu," diye düşündü şükranla, "Tanrı arzumu yerine getirdi." Sonbahar faniliği kokan toprağa başını imanla ve usulca uzattı. "Kefenimi giymeliydim," diye belli belirsiz düşündü, ama artık çok yorgundu, farkında olmadan pelerinini bedenine daha sıkı sardı. Sonra gözlerini kapadı ve gelmesi için yalvardığı ölümü umutla beklemeye koyuldu.

Ne var ki o gece ölüm Benjamin'e, acıyla sınanmışa gelmedi. Yorgunluktan bitkin düşmüş bedenini uyku şefkatle ve sımsıkı sarmaladı yalnızca ve iç gözünü resimler ve düşlerle doldurdu.

Ancak bu, Benjamin'in son sınavını geçirdiği gece gördüğü düştü. Bir kez daha Pera'nın dar, boğucu ve karanlık sokaklarında el yordamıyla ilerleyip, kaçıyordu; gelgelelim Pera'nın karanlığı bir öncekinden daha karanlıktı, tepelerin ve zirvelerin üstündeki gökyüzü kapkara ve bulutluydu. Ardında ayak sesleri duyduğunda düşüne dalıncaya kadar bir kez daha korktu, öyle ki yüreği göğsüne sertçe çarptı, daha önce de olduğu gibi içini, birinin peşi sıra geldiği korkusu kapladı ve yine kaçıp gitti. Ancak adım sesleri hâlâ vardı, önündeydi, arkasındaydı ve şimdi de onu çevreleyen ağır, boş ve kapkara arazideydi. Sağında, solunda, önünde ve arkasında yürüyenlerin kim olduklarını göremiyordu, ancak kalabalık olmalıydılar, yürüyen büyük bir kümeydiler; erkeklerin sert adımlarını, kadınların bileziklerini şangırdatarak attıkları hafif adımlardan ve çocukların süzülürcesine yürümelerinden ayırt edebiliyordu. Mehtapsız, madeni gecede bir yerden bir yere giden koskoca bir halk olmalıydı bu, yas tutan, kederli bir halk. Çünkü görünmez saflarından sürekli boğuk iniltiler, mırıltılar ve çığlıklar yükseliyordu ve Benjamin bu insanların mutlaka tasavvur edilemeyecek kadar uzun zamandır böyle yürüdüklerini duyumsadı, bu zorunlu göçten ve nereye gittiklerini bilmemekten çoktan yorgun düşmüş

olmalıydılar. "Bu kayıp halk kimdir?" diye sorarken duydu kendini. "Cennetin kapısı ona, özellikle ona neden kapatılmış? Bu halkın, özellikle bu halkın durup dinlenmesine neden izin verilmez?" Ancak bu göçebelerin kim olduklarını düşünde sezemedi, ama onlara yine de kardeşçe duygularla acıdı; yükselen yakınmalardan çok, görünmez özlem ve inlemelere yüreği yandı. Gayriihtiyari mırıldandı: "İnsan böyle karanlıkta ve yolunu bilmeden sonsuza kadar gidemez. Hiçbir halk böyle vatansız ve hedefsiz, çevresi sürekli tehlikelerle sarılıyken göçerek yaşayamaz. Onlara bir ışık yakılmalı, bir yol gösterilmelidir, aksi halde bu sürülen, kayıp halk umudunu yitirir ve kurur. Biri ona önderlik etmeli, onu vatanına götürmeli, hepsinin önünde aydınlık bir yol açmalıdır. Bir ışığın bulunması gerek, onların ihtiyacı ışıktır."

Sessizce yakınarak, neredeyse umudunu yitirmiş olarak usulca pusuda bekleyen gecenin içinden yürüyen bu kayıp halka duyduğu acımadan Benjamin'in gözleri sızıyla yanıyordu. Çaresizce uzakları ölçmeye çalıştığı sırada sanki baktığı yerin en ucunda hafif bir ışık parlıyormuş gibi hissetti, ışığın hafif, çok hafif bir iziydi bu, küçücük bir ya da iki kıvılcım karanlıkta aldatıcı bir ışık gibi parıldıyordu. "Aldatıcı ışık bile olsa," diye mırıldandı, "onun peşinden gidilmeli. Belki küçükten bir büyük tutuşturulabilir. Işık mutlaka buraya getirilmeli." Ve Benjamin, uzuvlarının yaşlı ve çürümüş olduğunu düşünde unutmuştu; ışığı tutabilmek için, küçük bir çocuk gibi çevik ve uçarcasına zıplayarak koştu. Mırıldanan, gölge yapan, kuşkulu ve kötücül bakışlarla ondan kaçan kalabalığı çılgınca yardı. "Şu ışığa bakın, şu karşıdaki ışığa," diye teselli edercesine seslendi onlara. Gelgelelim bu ezilmiş insanlar başları önlerinde ve inleyen yürekleriyle donuk ve ağır ilerliyorlar, uzaklardaki ışığı görmüyorlardı, belki gözleri yaşlardan kör olmuş, günbegün çektikleri büyük çileden yürekleri yorgun düşmüştü. Benjamin ise ışığı gitgide daha açık algılıyordu, yan yana kardeşçe

süzülen yedi küçük kıvılcımdı gördüğü ve koşup yaklaştıkça –kalbi gümbürdemeye başlamıştı artık– fark etti ki, oralarda bir yerde bu ışığı besleyen ve koruyan bir şamdan, yedi kollu bir şamdan olmalıydı. Ancak bu şamdan da –ki onu henüz görmemişti– yerinde durmuyordu, o da hain rüzgârın esrarıyla kovulmuş ve sürülmüş olarak karanlıkta yürüyenler gibi göçmekteydi; işte bu yüzden uçuşan alevler sükûnetle ve dümdüz ışıldamıyor, bu yüzden aydınlatmıyordu, çekinerek ve küçük ışıkla dalgalanıyordu. "Onu, şamdanı tutmalı, huzura kavuşturmalıyız," diye düşündü düş gören adam düşündeki kendi hayali koştukça koşarken, "çünkü durup huzur bulsa, kim bilir nasıl ışıl ışıl yanacaktır! Bu sınanmış halk huzur bulup, bir yurda kavuşsa kim bilir nasıl gelişip, neler yapacaktır!" Körü körüne ışığın ardından koşuyordu, adeta uçar gibiydi, şamdana gitgide yaklaştıkça altından gövdesini, yükselen kollarını ve altından yedi topuz içindeki yedi alevi gördü, rüzgâr alevleri baskılıyor, ama çılgınca eserek şamdana toprağı, dağları ve denizleri aştırıyordu. "Kal orada! Dur!" diye şamdanın ardından inledi Benjamin. "Halk ölüyor! Işığın avuntusuna ihtiyacı var, sonsuza kadar böyle karanlıkta göçemez." Ama şamdan uzaklara doğru süzüldükçe süzülüyor, kaçan alevleri kurnazca ve haince göz kırpıyordu. Peşinde koşan adam bunun üzerine öfkelendi; son gücünü topladı, kalbi şimdi çekiçle vurulur gibi atıyordu, kaçanın peşi sıra onu kıskıvrak yakalamak için koşuyordu. Sonra güçlü eli soğuk madeni hissetti, kalın gövdeyi kavradı ve tuttu – derken şiddetli bir gök gürültüsüyle yere devrildi, kolu yere çarpıp kırıldı. Ve Benjamin kendi çığlığında halkın bin ağızdan yayılan feryadını duydu: "Yitti! Sonsuza kadar yitti!"

Ve işte fırtına dindi, şamdan ansızın bütün endamıyla ve dimdik havada süzüldü ve uçarak göçtüğü sırada durdu. Havanın tam ortasında, bronzdan bir yüksekliğin üstündeymiş gibi, sessiz ve dimdik asılı kaldı. O ana kadar rüzgârın

hızlı esintisinde baskılanan yedi alevi şimdi altına dönüşüp büyüdü ve ışıldayıp, parlamaya başladı. Gitgide daha güçlü parlıyorlardı ve altından ışıkları ağır ağır derinlikleri altın gibi aydınlattı. Ve yere düşen adam, aklı karışmış olarak başını kaldırıp karanlıkta arkasından yürüyenlere baktığında, yolsuz toprakların tepesinden gece artık çekilmiş ve göçen halk da kalmamıştı; bir güney ülkesinin verimli ve huzurlu toprakları denize sokulup, dağların gölgesine çekilmişti, palmiyeler ve serviler ılık esintide titreşiyordu, asmalar çiçeklenmiş, buğdaylar altın sarısına bürünmüştü, koyunlar otluyor ve bir ceylan sekerek koşuyordu. İnsanlar yurt topraklarında huzur içinde çalışıyor, kuyudan su çekip, çift sürüyorlardı; süt sağıyor, toprağı tırmıkla düzeltiyor, tohum ekiyorlardı; evlerini sarmaşıklar ve alacalı çalılıklarla çevreliyorlardı. Çocuklar şarkı söyleyerek geçiyorlar, sürülerin arasından çobanların kavalları duyuluyordu, geceleri de uykuya dalmış evlerin üstüne huzur yıldızları doğuyordu. Düş gören adam düşünün içinde, "Bu nasıl bir ülke?" diye merakla kendi kendine sordu, "Ve bu halk bir zamanlar karanlıkta yürüyen halk mı? Sonunda huzura kavuştu mu, sonunda yurdunda mı?" Ancak o sırada şamdan daha yüksekten süzülmeye başlamıştı: Şimdi parıltısı uyumakta olan toprakların üstündeki göğün kenarlarını da bir güneş gibi aydınlatıyordu. Dağlar bu ışıltının altında zirvelerinin örtüsünü kaldırmıştı, tepelerden birinin üstünde devasa mazgal dişleriyle yükselmiş bir kent bembeyaz parlıyordu ve dikdörtgen taşlarla kaplı kocaman bir bina mazgal dişlerinin ötesinde bütün heybetiyle yükselmişti. Uyuyan adamın yüreği titredi. "Bu Kudüs ve tapınak olmalı," diye derin bir soluk aldı. Ancak o anda şamdan yeniden süzülüp, kente ve tapınağa doğru ilerledi. Surlar, onu çekilen sular gibi içeri aldılar ve şamdan kutsal yerin içinde süzüldüğünden tapınağın dış yüzü, kaymak taşından yapılmış kabuk gibi hemen kızardı. "Evine döndü o," diyerek uykusunda titredi uyuyan adam.

"Benim daima candan arzuladığım şeyi birisi yaptı, birisi göçen şamdanı kurtardı. Ben tanığım, bunu kendi gözlerimle görmeliyim! Menora'yı Tanrı'nın kutsal evinde dinlenirken bir kez, bir kez daha görmek istiyorum." Ve işte, arzusu onu bir bulut gibi oraya taşıdı, kapılar ardına kadar açıldı ve yaşlı adam şamdanı görmek için en kutsal mekâna ayak bastı. Ancak ışık, tarif edilemeyecek kadar aydınlıktı. Şamdanın yedi alevi birleşip beyaz bir ateşe dönüşmüştü, ateşin içine işleyen aydınlığı Benjamin'in gözünü öyle yakıp acıtmıştı ki, düşünde bir çığlık attı. Ve uyandı.

Benjamin düşünden uyanmıştı. Ama o ateş hâlâ gözünü kavuruyordu, kızgın bir şekilde yüzüne vuran ışığa karşı ansızın gözkapaklarını kapatmak zorunda kalmıştı, ancak kanı gözkapaklarının altında bile hâlâ kıpkırmızı ve ateş saçarak dalgalanıyordu. Ancak elini gözünün önüne siper ettiğinde, canını acıtarak yüzüne vuranın güneş olduğunu ve ölüme yattığını düşündüğü yerde geceden sabaha kadar uyuyup kaldığını fark etti; yükselen ışık, ağaçların dallarının arasından ona ancak ulaşabilmiş ve onu uyandırmıştı. Benjamin kafası bulanık bir halde ağaç gövdesine tutunup güçlükle doğrulurken bakışlarıyla aşağıyı yokluyordu: İşte orada, deniz sonsuz ve derin mavilik içinde uzanıyordu, tıpkı küçük bir çocukken ilk kez gördüğü gibiydi; Bizans da mermerler ve taşlar arasında pırıl pırıl yanıp sönüyordu. Bu güney ülkesinin sabahında dünya onun yüzüne renkler ve ışıltılar saçıyordu – hayır, Tanrı ölmesini istememişti! Yaşlı adam derin hürmetle eğildi ve dua etmek üzere başını eğdi.

Benjamin canı verene ve süresini kendi iradesi ve ilahi kararıyla belirleyene duasını tamamladığı sırada arkasından ona hafifçe dokunulduğunu hissetti. Bu, arkasında duran Zekeriya'ydı; Benjamin, bu adamın uyanmasını uzun süre beklediğini hemen sezdi. Yaşlı adam şaşkınlığını yenemeden –çünkü onun nereye gittiğini nasıl bilmiş ve mola yerini nasıl

bulmuştu?– Zekeriya fısıldadı: "Seni sabahın ilk ışıklarından beri arıyorum. Pera'dakiler bana senin gece vakti tepeye doğru yürüdüğünü söylediklerinden beri seni buluncaya kadar hiç mola vermedim. Ötekiler senin için çok kaygılandılar. Ama ben kaygılanmadım. Çünkü Tanrı'nın senin daha yaşamanı istediğini biliyorum. Hadi in, evime gel. Sana bir haberim var."

"Ne haberi?" diye sormak istedi Benjamin. Ve de, "Ben artık haber istemiyorum," demek istedi inatla, "Tanrı beni çok sınadı." Ne var ki düşünün avuntusu hâlâ içinde dalgalanıyordu, dostunun gülümseyen bakışlarında o huzur ülkesinde bahtiyarca yayılan ışığın yumuşak bir yansımasını görür gibi oldu. Böylece direnmedi ve birlikte aşağıya doğru indiler; tekneyle karşıya geçtiler ve surlarla çevrili kare şeklindeki saray bölgesine geldiler. Saray mıntıkasının kapılarında nöbetçiler yüzlerinde sert ifadelerle duruyorlardı, ancak Benjamin'i yeniden şaşırtarak Zekeriya'nın içeri girmesine izin verdiler. "Benim atölyem hazine dairesinin hemen yanındadır," diye açıkladı Zekeriya, "içeride gizlilik içinde ve tehlikelere karşı korunarak hükümdar için çalışırım. Gir içeri, gelişin kutlu olsun! Diğerlerinden korkma: Burada yalnızız ve yalnız olacağız."

İki adam, usta ellerce yapılmış eşyaların belirsiz karanlıkta parıldadığı atölyenin içinde usulca dolaştılar: Kuyumcu, saklı kalmış bir köşedeki küçük bir kapıyı açtı, kapının ardındaki birkaç basamak, arka bölümde yer alan saray odasına iniyordu; kuyumcu burayı ev ve kendi işlerini yaptığı alan olarak kullanıyordu. Pencereler kapalı ve parmaklıklıydı, duvarlar zifiri karanlıktan çürümeye yüz tutmuştu, yalnızca abajurlu çalışma lambası masanın üstüne zayıf ışıklı sarı bir daire yansıtmıştı.

"Otur, kıymetli," dedi Zekeriya konuğuna, "yorulmuş ve acıkmışsındır."

Masanın üstündeki işlerini kaldırıp, ekmek, şarap ve içlerine hurma, fındık, fıstık ve badem doldurduğu özenle işlenmiş gümüş çanaklar getirdi. Sonra lambanın abajurunu biraz kaldırdı. Işıktan daire genişledi, masanın üstüne tamamen yayıldı ve Benjamin'in bitkinlikten kavuşturulmuş yaşlı ve kemikli ellerini aydınlattı.

"Ye, kıymetli," diye yaşlı adamı teşvik etti Zekeriya; acıyla sınanmış Benjamin'e bu yabancı ses yumuşak ve tanıdık gelmişti, uzak bir ülkeden üzerine doğru esen tatlı bir melteme benziyordu. Yemişlere istekle uzandı, ekmeği usulca kopardı, ışığın altında alevlenen kırmızı şarabı sakin, küçük yudumlarla içti. Konuşmadan durup, kendini toparlama olanağı verilmesi hoşuna gitmişti. Işıklı dairenin hemen üzerinde karanlığın başlaması hoşuna gitmişti. Bu yabancı adam hoşuna gitmişti ve onu çocukluğundan beri tanıyormuş gibiydi. Karanlıkta karşısında hissettiği bu adama içindeki şefkatli kaygıyla bazen ürkek ve çekingen bakmaya çalışıyordu.

Zekeriya, içten yakınlığa duyulan bu arzuyu sanki hissetmiş gibi lambanın abajurunu şimdi tamamen çıkardı. O ana kadar baskılanarak masaya yansıyan ışık, bütün aydınlığıyla odanın tamamına yayıldı. Benjamin, o zamana kadar çok az görebildiği dostunu, içine adeta ince kalemlerle sayısız kırışıkların kazındığı zarif, hastalıklı ve yorgun çehresini ilk kez yakından gördü: Gizlenen acının ve usulca yaşanan sabrın yüzüydü bu. Zekeriya indirmiş olduğu gözkapaklarını kaldırıp, yaşlı adama doğrudan bakınca, bu gözlerin yıldızlarında sıcak bir çişi ve parıltı başladı: Zekeriya ona gülümsüyordu.

Bu gülümseme yaşlı adamı yüreklendirdi:

"Bana ötekilerden ne kadar farklı davranıyorsun. Mucizeyi yerine getiremedim diye bana hepsi kızdılar, oysa mucize beklememeleri için yalvarmıştım onlara. Yalnızca sen, bana hükümdara giden yolu açan sen, bana öfkelenmiyorsun. Ama onlar benimle alay etmekle haklılar. Neden umut-

landırdım onları, neden geldim? Şamdanın göçüne devam ettiğini ve bize gelmediğini görmek için neden hâlâ yaşıyorum?"

Ancak Zekeriya hâlâ ona bakıp gülümsüyordu, bu zarif ve güçlü gülümsemeden teselli yayılıyordu: "İsyan etme. Belki henüz erkendi ve yolumuz doğru olan değildi. Tapınak enkaz yığını halindeyken ve halkımız yaban ellerde dolanırken şamdan bizim neyimize? Tanrı, şamdanın yazgısının şimdilik sırrını korumasını ve halka açıklanmamasını istedi belki de."

Benjamin avuntuyu duyumsuyordu. Bu sözler yüreğini ısıttı. Başını önüne eğip, kendi kendine söyler gibi konuştu:

"Yüreksizliğimi bağışla. Ancak yaşam alanım daraldı ve ölüme çok yaklaştım. Seksen sekiz yıl dayandım; böyle olunca kalp artık beklemek istemiyor. Küçük bir çocukken şamdanı kurtarmak istediğimden bu yana tek bir şey için, onun dönüşü ve kurtuluşu için yaşadım, onca yıl sabır ve sadakatle bekledim. Şimdi ihtiyarım; nasıl daha fazla bekleyip, umutlanabilirim ki?"

"Artık beklemen gerekmiyor. Yakında her şey gerçekleşmiş olacak!"

Benjamin başını kaldırıp baktı. Yüreği şiddetli bir umutla atmaya başlamıştı.

Zekeriya ona şimdi daha canlı gülümsüyordu: "Sana haber getirmek üzere geldiğimi hissetmiyor musun?"

"Ne haberi?"

"Beklediğin haberi."

Benjamin yukarıdan aşağıya, ellerine kadar sarsıldı. Az önce masanın üstünde duran yorgun elleri bir anda rüzgârda çalkalanan yapraklar gibi titriyordu.

"Şey mi demek istiyorsun... yani hükümdarın huzurunda şansımı ikinci kez denemeliyim mi demek istiyorsun..."

"Hayır, demek istediğim o değil. O, ağzından çıkan sözü asla geri almaz. Menora'yı geri vermez."

"O halde bu dünyada ne arıyorum, neden yaşıyorum? Kutsal simge uzaklara giderken ve sonsuza kadar yok olurken neden burada durup sızlanayım, herkese yük olayım?"

Gelgelelim Zekeriya hâlâ gülümsüyordu, gözlerindeki ve dudaklarındaki gülümseme gitgide büyüyüp, aydınlanıyordu.

"Şamdan bizi henüz terk etmedi."

"Nereden bileceksin ki? Bunu nasıl söyleyebilirsin?"

"Biliyorum. Güven bana!"

"Gördün mü onu?"

"Gördüm. İki saat öncesine kadar hazine dairesinde kilitliydi."

"Ya şimdi? Götürmüşlerdir onu."

"Henüz değil! Henüz değil!"

"Şimdi peki? Nerede?"

Zekeriya hemen yanıt vermedi. İki kez araladığı dudakları titredi, ancak o sözcük ağzından çıkamıyordu. Sonunda masanın üstünden eğilerek yaşlı adama sokuldu ve bir sırrı açıklarcasına fısıldadı:

"Burada! Bende! Bizim yanımızda!"

Benjamin birisi kalbini yumruklamışçasına sıçradı:

"Sende mi?"

"Evet, burada, evimde."

"Senin evinde mi?"

"Bu binada. Bu odada. Seni bu yüzden aradım."

Benjamin zangır zangır titriyordu. Bu adamın soğukkanlılığında onu sersemleten bir şey vardı. Farkında olmadan ellerini kavuşturmuştu ve belli belirsiz bir sesle fısıldadı:

"Sende mi? Bu nasıl olabilir?"

"Sana çok tuhafmış gibi gelse de, bir mucize değil bu. Otuz yıldan beri bu sarayın kuyumculuğunu yapıyorum. Tartıp, kontrol etmem için öncesinde atölyeme gönderilmemiş tek bir parça hazineye girmez. Biliyorum ki, bu defa da Belisarios'un Vandallardan topladığı her şey, değerini ve

ağırlığını biçmem için bana yollanacaktır, ben de ilk olarak şamdanı istedim. Dün hazinedarın uşakları getirdiler onu: Yedi gün boyunca burada saklamama izin verildi."

"Ya sonra?"

"Sonra gemiyle karşıya geçirilecek."

Benjamin'in benzi yeniden solmuştu. O halde onu neden çağırmıştı peki? Kutsal şamdanın yakınında olup da yeniden ve yeniden koparılıp alınmasına bir kez daha tanıklık etsin diye mi?

Gelgelelim Zekeriya yüzüne bakıp anlamlı bir ifadeyle gülümsedi:

"İmparatorluk hazinesine giren bütün değerli eşyaların suretlerini oluşturmama da izin veriliyor. Hazinede bir değerli eşyadan yalnızca tek örnek varsa, aynısının benzerini üretmem isteniyor benden, çünkü sanatıma güveniyorlar. İustinianos'un tacını Konstantinos'un tacını örnek alarak hazırladım, Theodora'nın tacıysa bir zamanlar Kleopatra'nın taktığı taçla aynıdır. Bu yüzden denizin karşı tarafındaki bir kiliseye yollanmadan önce şamdanın da bir suretini hazırlamak için izin istedim ve çalışmaya bugünden başlıyorum. Fırınlar ısıtıldı, kullanacağım altını hazırladım bile; yedi gün sonra bizimkine tıpatıp benzeyen bir şamdan tamamlanmış olacak, kimse birini ötekinden ayırt edemeyecek; çünkü ağırlığı, şekli, süslemeleri ve altının yüzeyindeki pütürler aynı olacak. Biri kutsal, öteki de dünya malı olacak yalnızca. Ancak aralarından hangisinin kutsal olduğu, hangisini imanla koruyup sakladığımız, hangisini de yaban ellere göndereceğimiz şu andan itibaren iki kişinin, senin ve benim sırrımız olsun."

Benjamin dudaklarındaki titremeyi artık duyumsamıyordu. Kanı ansızın dalgalanmayı bırakmış, usulca ve sıcacık bütün bedenine yayılmıştı, göğsü gerilmiş, gözleri aydınlanmıştı, karşısındaki adamın gülümsemesi bir yansıma gibi buruşuk, yaşlı yüzünü kaplamaya başlamıştı şimdi. An-

lıyordu. Bir zamanlar onun denediği şeyi, şimdi bu adam gerçekleştiriyordu. Altın ve ağırlık açısından yerine aynısını koyup, yalnızca kutsal olanı koruyarak şamdanı ötekilerden geri alıyordu. Ama bugüne kadar kendi yaşam amacı olan bu şeyi yaptığı için Zekeriya'yı kıskanmıyordu. Tevazuuyla şöyle dedi yalnızca:

"Tanrı'ya şükürler olsun. Şimdi huzurla ölebilirim. Benim boş yere aradığım yolu sen buldun. Tanrı beni çağırdı yalnızca. Seni ise kutsadı."

Zekeriye buna karşı çıktı:

"Hayır. Eğer biri şamdanı yurduna geri götürecekse, bu kişi sen, yalnızca sen olmalısın."

"Ben olamam. Yaşlı bir adamım ben. Yolda ölebilirim ve şamdan yeniden yabancı ellere düşer."

Gelgelelim Zekeriya güçlü ve kararlı gülümsüyordu:

"Ölmeyeceksin. Kendin de biliyorsun artık: Amacını yerine getirmeden ömrün son bulmayacak."

Benjamin anımsadı: Daha dün ölmek istemiş, Tanrı bu isteğini kabul etmemişti. Belki de ona gerçekten verilmiş bir görev vardı hâlâ. Bunun üzerine direnmeyi bırakıp yalnızca şöyle dedi:

"Onun iradesine karşı gelmem ben. Tanrı beni gerçekten seçtiyse, buna nasıl karşı koyabilirim ki? Git ve başla!"

Kuyumcu Zekeriya'nın atölyesi yedi gün boyunca herkese kapatıldı. Zekeriya'nın ayağı yedi gün boyunca sokağa basmadı ve evinin kapısı vurulduğunda kimseye açılmadı. Önündeki yüksek sehpanın üstünde, bir zamanlar Rab'bin sunağının karşısında olduğu gibi suskun ve azametli ezeli şamdan duruyordu; o sırada fırında sessiz dilleriyle ateş titreşiyor, yüzükler, bilezikler ve sikkelerden ezilmiş altını eritiyordu. Bu yedi gün boyunca Benjamin ağzını açmadı. Kabaran kütlenin kızıp, fırında dalga dalga yayılmasını ve dökülen altının önceden hazırlanmış kalıplara itaatle ak-

masını, sertleşip donmasını izledi. Zekeriya dikkatli spatula darbeleriyle dış kılıfı kırdığında, yeni şamdanın silueti yaklaşık olarak görülebiliyordu. Altlığın desteğinden sağlam ve dik olarak gövde ortaya çıkmaya başlıyor, ondan da ağaç gövdesinden dalların uzaması gibi çepeçevre yedi kol uzanıyordu, uçlarında ise mumları taşımaya kararlı çanaklar açıkça şekilleniyordu; ve kuyumcunun yorulmak bilmeden çekiçleyen ve eğeleyen eli, kutsal emaneti bezeyen zarif çiçek ve gonca süslemelerinin aynılarını henüz düz olan alanlara gitgide keskinleşen hatlarla çiziyordu. Henüz oluşmakta olan şamdan, her geçen gün bin yıllık şamdana biraz daha benziyor, kutsal aslının yeni sureti oluyordu. Ve en son gün, yedinci günde iki şamdan birbirinin ikizi gibi karşılıklı durmaktaydı; boyutlarının, renklerinin, ölçülerinin ve ağırlıklarının tümüyle aynı olması nedeniyle birbirlerinden ayırt edilemiyorlardı. Ancak Zekeriya, usta gözleriyle iki şamdanı durmaksızın karşılaştırıyor, en kıymetli eserini en sivri törpüyle ve ince oyma kalemiyle sürekli çentmeye ve yontmaya devam ediyordu. Sonunda elini indirip çalışmayı bıraktı. Şamdanlar birbirlerine öylesine benzemişlerdi ki, aralarında bir fark görmek olanaksızdı. Zekeriya kendisi yanılgıya düşmemek için törpüyü son kez eline alıp, şamdanın görünmeyen iç kısmına minicik bir çiçek pistili çizdi, böylece yeni şamdan halkın ve tapınağın şamdanından ayrılıp, onun eseri olmuştu.

Bu işi de tamamladıktan sonra geri çekildi, deri önlüğünü çıkarıp, ellerini yıkadı. Yedi günlük çalışmadan sonra Benjamin'le ilk kez konuştu:

"Benim görevim bitti. Şimdi seninki başlıyor. Bizim şamdanımızı al ve ne düşünüyorsan onu yap."

Ancak Benjamin karşı çıkarak onu şaşırttı:

"Sen yedi gün boyunca çalıştın, ben de yedi gün boyunca düşündüm ve yüreğime danıştım. Yaptığımız dolandırıcılık mıdır diye içimi bir kaygı sardı. Çünkü bir şey aldın ve sana gönülden itimat edenlere başka bir şey vereceksin. Ha-

yır, gerçek olmayanı yollayıp, bize şu an verilmeyen, ancak doğru olmayan yoldan kurnazlıkla elde ettiğimizi elimizde tutmak olmaz. Tanrı zor kullananı sevmez ve ben henüz küçük bir çocukken elimi kutsal emanete uzattığımda kolumu kırdı benim. Ama biliyorum, Tanrı dolandırıcılığı da bunun kadar hor görür, kim aldatır ve kim yanıltırsa, onun ruhunu hasara uğratır."

Zekeriya düşündü:

"Peki, ikisinin arasından hazinedar gerçek olmayanı kendi seçerse?"

Benjamin başını kaldırdı:

"Hazinedar şamdanlardan birinin eski, birinin de yeni olduğunu biliyor, aslını ve hakiki olanı sorarsa, o zaman ona doğrusunu vermek zorundayız. Ama Tanrı öyle olmasını ister de, altın ağırlıkları aynı olduğundan hazinedar ikisini birbirinden ayırt edemeyip soru sormazsa, o zaman bence haksızlık etmiş olmayız. Hazinedar kendi karar verir ve senin şamdanı seçerse, bize bir işaret verilmiş sayılır. Gelgelelim karar vermek bizim işimiz değil."

Bunun üzerine Zekeriya uşağı hazinedarın evine yolladı ve hazinedar geldi; tombul ve neşeli bir adamdı, kırmızı yanakları vardı, küçük ve yusyuvarlak gözleri görmüş geçirmiş birininki gibi keskin bakıyordu. Holde duran, yapımları henüz tamamlanmış iki gümüş çanağı anlayan ellerle yokladı, eliyle dikkatle vurup kontrol etti ve zarif işlemeleri inceledi. Çalışma tezgâhının üstündeki kesilmiş taşları merakla tek tek alıp, ışığa tuttu; kuyumcunun tamamladığı ve henüz yarım olan eserlerini teker teker öylesine bir keyifle ve hayranlıkla gözden geçiriyordu ki, teşhir masasının üstünde sessizce ve altın parıltısıyla duran şamdanlara, bin yıllık ve henüz yapılmış olana, aslına ve suretine artık bakması için Zekeriya onu uyarmak zorunda kaldı.

Hazinedar merakla şamdanların karşısına geçti. Yüzünden okunuyordu, yeni yapılanla zorla ele geçirilen şamdan

arasında küçücük bir kusur ya da gizli bir eşitsizlik bulup ikisinin arasında ayrım yapabilmek için erbap ruhu kabarmıştı. Diğer alanlardan gelen ışıklar üstlerine vuracak şekilde şamdanların bir birini, bir ötekini özenle her yöne evirip çevirdi. Ağırlıklarını tarttı, altını hafifçe çizip kazıdı: Gitgide artan bir heyecanla bir geri çekilip, bir yaklaşarak şamdanların söz söylenemez eşitliğini kıyasladıkça kıyasladı. Sonunda eğildi, işlenmiş bir kristali büyüteç olarak kullanarak, ince çentik ve oyuklara iyice yakından baktı. Ancak hiçbir fark bulamıyordu. Yorulup, boş yere kıyaslamaktan vazgeçti ve Zekeriya'nın omzuna vurdu:

"Sen ustasın, Zekeriya ve bizim hazine dairemizin hazinesisin. Bunlardan hangisinin eski, hangisinin yeni olduğunu sonsuza kadar kimse ayırt edemeyecektir, böylesine usta bir ele sahipsin. Mükemmel, dostum!"

Yeni kesilmiş taşları inceleyip, içlerinden birini kendine seçmek için kayıtsızca arkasını dönmüştü bile. Böylece Zekeriya onu uyarmak zorunda kaldı.

"Peki, hangi şamdanı arzu ediyorsunuz?"

Hazinedar istifini bozmadan ve arkası yarı dönük olarak yanıt verdi:

"Sen hangisini istersen! Bence fark etmez."

Bunun üzerine Benjamin gölgeden çıktı, ürkekçe ve heyecanla eğildi:

"Senden rica ediyoruz beyim: Bunlardan birini sen seç."

Hazinedar yaşlı yabancıya şaşkınlıkla baktı. Bu tuhaf adam ne istiyordu ve titreyen, ateşli gözlerle ona neden yalvararak bakıyordu? Ancak yaşlı bir adamın arzusunu geri çevirmeyecek kadar iyi niyetli ve kibar biri olarak bir kez daha arkasına döndü. Eğlenceli bir ruh hali içinde eline küçük bir madeni para alıp havaya attı. Para düşüp, yerde daireler çizerek yuvarlandı, üç kez dönüp dolaşıp durdu ve sonunda sol tarafta durdu. Hazinedar gülümseyerek sol tarafta duran şamdanı gösterdi: "O halde bunu!" Sonra çı-

kıp gitti ve çağrılan uşaklar seçilen şamdanı hazine dairesine taşıdılar. Kuyumcu, velinimetine oda kapısının eşiğine kadar minnetle eşlik etti.

Benjamin odada kalmıştı. Titreyen eliyle şamdana dokundu. Bu, gerçek olandı, kutsal olandı ve hazinedar, hükümdar için öteki şamdanı seçmişti.

Zekeriya geri döndüğünde Benjamin hâlâ hareket etmeden şamdanın önünde ısrarla duruyor ve içine nüfuz ettirircesine şiddetli bir arzuyla ona bakıyordu. Yaşlı adam sonunda yüzünü Zekeriya'ya döndüğünde altın yaldızlı yansıma gözbebeklerinde hâlâ parlamaktaydı adeta: Sınanmış adamın üstüne, alınan kesin kararın yüreklere armağan ettiği suskun bir huzur çökmüştü. Usulca yalvardı yalnızca:

"Tanrı seni takdir etsin, kardeşim. Şimdi bir şey daha temin et: Bir tabut."

"Tabut mu?"

"Şaşırma. Yedi gün ve yedi gece boyunca bunu, şamdanın nasıl huzura kavuşturulabileceğini düşünüp taşındım. Önce ben de senin fikrindeydim: Menora'yı kurtarabilirsek, halka ait olmalıydı ve halkımız onu en kutsal teminat olarak muhafaza etmeliydi. Gelgelelim bizim halkımız nerededir, onun yurdu neresidir? Biz hâlâ her yerden kovuluyoruz, bize hâlâ katlanıyorlar, hiçbir yerde şamdanı layıkıyla koruyabilecek kadar güvende değiliz. Nerede bir evimiz olsa sürülüyoruz, nereye bir tapınak kursak yıkıyorlar; halkların arasında şiddet devam ettiği sürece kutsal emanet yeryüzünün hiçbir yerinde huzura kavuşamaz. Huzur yalnızca toprağın altındadır. Ölüler orada yatay konumlarda göçebelikten kurtulur, altın orada hiçbir haydudun gözünde parıldamaz ve ihtiraslarını uyandırmaz. Yurduna dönen kutsal eşyamız, bin yıllık göçebelikten sonra orada huzur içinde dinlensin."

"Sonsuza kadar," dedi Zekeriya şaşkınlıkla, "şamdanı sonsuza kadar gömmek mi istiyorsun?"

"Sonsuzluğu tasavvur etme gücü insanoğluna ne zaman verilmiş olabilir ki? Kendi vademi bilmezken, bir nesneye nasıl vade biçebilirim? Şamdanı huzura kavuşturmak istiyorum, ancak orada ne kadar süreyle huzur içinde kalacağını Tanrı'dan başka kim bilebilir? Bu eylemi gerçekleştirebilirim, ancak bunun nasıl gelişeceğini ben nasıl ölçebilirim, zamanı ve sonsuzluğu nasıl hesaplayabilirim? Şamdanın yazgısına Tanrı, yalnızca o ve yalnızca o karar versin. Ben şamdanı gömerim, onu başka türlü gerçek anlamda korumayı bilemiyorum, ancak orada ne kadar zaman kalır, bunu kimse bilemez! Tanrı onu belki sonsuza kadar karanlıkta bırakır ve bizim teselli bulamayan halkımız dünyanın sırtına dağılmış ve parçalanmış olarak göçmek zorunda kalır. Ama belki de –ki yüreğim umutla dolu–, belki Tanrı iradesi halkımızın yuvasına dönmesini isteyecektir. O zaman –yeter ki güven!– rastlantısal olarak küreği eline alıp, gömülü olanın mezarını bulacak birini seçmeyi bilecektir o, tıpkı huzura kavuşamayanı saklamam için beni bulduğu gibi. Karar için dertlenme, o işi ona ve zamana bırak! Şamdan kayıp olarak bilinsin, ama Tanrı'nın sırrı olan biz, biz kayıp değiliz! Çünkü altın, toprağın kucağında fani bedenler gibi çürümez, halkımız zamanın karanlığında yok olmaz. Biri de öteki de dayanacaktır, halk da, şamdan da! Gömdüğümüzün yeniden dirileceğine ve günün birinde yurduna dönecek olan halka ışıyacağına gel inanalım! Çünkü ancak inanmaktan vazgeçmeyerek dünyanın üstesinden gelebiliriz ."

İkisi de birbirlerinden gözlerini kaçırıp çok uzaklara daldılar.

Sonra Benjamin bir kez daha yineledi:

"Hadi şimdi bir tabut temin et."

Marangoz tabutu getirdi. Sıradan bir tabuttu bu, Benjamin böyle olmasını rica etmişti, çünkü atalarının toprakları-

na yanında götürürken fazla merak uyandırmamalıydı. Öyle ya, dindarlar babalarını ve hısımlarını kutsal topraklara yatırmak için hacca gelirken yanlarında çoğu zaman tabut getirirlerdi; böyle ladinden bir tabut içine şamdan gizlenebilirdi, çünkü insanların ihtiraslarından bu dünyada yalnızca ölüler kurtulurdu.

İki adam Menora'yı huşu içinde tabuta yatırdı. Altın kollarını –Tanrı'nın öz evladı Tora'yı örttüğü gibi– özenle ipek kumaşlar ve ağır brokarlarla sardılar, taşıma sırasında metal ahşaba çarpıp çınlamasın ve sırlarını açığa vurmasın diye boş alanları üstüpü ve yumuşak yünle doldurdular. Usulca ve elleri titreyerek Menora'yı böylece ölülerin beşiği tabutun içine yatırdılar; ikisi de biliyordu ve ürperdiler: Eğer Tanrı bu halkın yazgısını lütfuyla değiştirmezse, o zaman o ikisi sonsuza kadar Musa'nın şamdanını, tapınağın kutsal şamdanını ellemiş ve huşu içinde bakan gözleriyle görmüş son kişiler olarak kalacaklardı. Ama tabutu kapamadan önce, birisi günün birinde Kutsal Topraklar'da bu şamdanı topraktan çıkaracak olursa, bunun halkın gerçek şamdanı olduğunu anlasın diye, gidip dayanıklı bir parşömen getirdiler ve üzerine ikisinin, acıyla sınanmış olarak anılan Abthalion'un soyundan gelme Benjamin Marnefesch'in ve Hillel'in kanından Zekeriya'nın Bizanslı İustinianos'un hükümdarlığının sekizinci yılında kutsal Menora'yı kendi elleriyle bu tabuta yerleştirdiklerini yazıp, şahadet ettiler. Parşömen ruloyu kurşundan bir kılıfın içine soktular; kuyumcu Zekeriya, nem ve çürümenin yazıyı tahrip etmemesi için kılıfı büyük özenle lehimledi ve eşyayla birlikte şahadetnamesinin de bulunabileceği şekilde altın zincirle şamdanın gövdesine bağladı. Bu iş tamamlandıktan sonra tabutu çiviler ve kopçalarla kapattılar. Ama uşaklar tabutu Benjamin'in yanına, Yafa'ya gidecek gemiye taşıyıncaya kadar iki adam artık tek kelime konuşmadı. Ancak orada –artık açılmış yelkenler rüzgârda çatırdamaya başlamıştı bile– Zekeriya vedalaşıp dostunu öptü:

"Tanrı seni kutsasın ve korusun. Yolunu açık etsin ve başarını kutsasın. Şu saate kadar şamdanın yolunu bilen en son ve tek kişiler bizlerdik. Şu andan başlayarak o yolu yalnızca sen bileceksin."

Benjamin imanla eğildi:

"Benim bilgimin süresi de çok kısıtlı artık. Menora'sının nerede istirahat ettiğini o zaman yalnızca Tanrı bilecek."

Kıyıda, Yafa'ya bir gemi yanaştığında her zaman olduğu gibi, gelenleri yakından görmek ve karşılamak için meraklılardan oluşan büyük bir kalabalık toplanmıştı. Aralarında birkaç Yahudi de vardı, ak sakallı yaşlı adamın onlardan biri olduğunu fark edip, arkasından miçoların bir tabut taşıdığını görür görmez hepsi birleşti ve sessiz bir kabullenme içinde törensel sırayla tabutun peşi sıra yürüdüler. Çünkü her ölüye son yolculuğunda bir süre eşlik etmek, yabancı ve tanımadıkları birinin cenaze töreninde imanla destek vermek Yahudi dinine göre merhametli ve dindar bir eylemdi. Onlardan birinin cenazesinin denizaşırı bir yerden getirildiğini haber alır almaz Yafalı Yahudilerden hiçbiri bu kutsal görevden kaçmadı. İşlerini güçlerini bıraktılar, bütün sokaklardan ve evlerden çıkıp sessizce kalabalığa karıştılar ve tabut, gitgide büyüyen bir kafile eşliğinde Benjamin'in geceyi geçirmek istediği misafirhaneye kadar taşındı. Ancak tabutu Benjamin'in yatağının yanına bıraktıktan sonra –yaşlı adam garip bir şekilde böyle istemişti– sessizliklerini bozdular. Din kardeşlerini hayır duasıyla selamladılar ve nereden gelip, nereye gittiğini sordular. Benjamin'in yanıtı kıttı. Bizans'tan haberin bu insanlara ulaşmış olmasından ve içlerinden birinin onu tanımasından çok korkuyordu. Din kardeşleri arasında bir kez daha coşkulu bir beklenti uyandırmak istemiyordu. Ancak şamdanın gölgesinde yalandan da kaçınmak istiyordu: Böylece sessizliğini korumak için onlardan izin istedi. Bu tabutu toprağa vermekle görevlendirilmişti,

daha fazlasını söylemeye izni yoktu. Şimdi tabutu toprağa indirebileceği kutsal yerlerin nerede olduğunu sorarak, meraklı soruların devam etmesinden özenle kaçtı. Bunun üzerine Yafalı Yahudiler suskun bir gururla gülümsediler: Bu ülkede her yer, hatta her yerdeki toprak kutsaldı. Ama sonra bütün çukurlarda ve düz arazilerdeki yalnızca yığılmış, ama yontulmamış taşlarla karakterize, mezarlarında atalarının ve soybabalarının, soyanalarının, halkın kahramanlarının ve krallarının yattığı mezarların yerlerini söyleyip, tarif ettiler ve bu kutsal yerlerin etkin gücünü övdüler. Onlardan teselli bulabilmek için hiçbir dindar orayı ziyaret etmeyi kaçırmamalıydı. Benjamin'i oraya götürmek için hizmete hazır olduklarını söylediler –çünkü bu ihtiyardan büyük saygı uyandıran bir şey yayılmaktaydı ve ruhları sırrı sezmekteydi–ve izin verdiği takdirde onunla birlikte dua edip, tanımadıkları rahmetliyi ebedi istirahgâhına indirmek istiyorlardı. Ancak Benjamin sır nedeniyle onların yardım talebini geri çevirdi ve çok teşekkür ederek onları gönderdi. Yalnızca hancıdan ertesi sabah ücret karşılığında yanına yolları bilen ve önerilen yerde bir mezar kazabilecek güçte bir uşak ve tabutun taşınması için bir katır vermesini rica etti. Hancı söz verdi: Gündoğumuyla birlikte bir uşak hazır olacak ve nereye isterse ona eşlik edecekti.

Yafa misafirhanesindeki o gece Benjamin'in, sınanmışın, yaşamındaki sancılı sorular ve kutsal çileyle geçen gecelerinin sonuncusuydu. Emin olma durumu bir kez daha ruhunu terk etti, aldığı karar bir kez daha can acıtıcı ve çetin bir şekilde üstüne çöktü. Kendine tekrar tekrar sordukça sordu, şamdanın yurduna döndüğünü ve kurtulduğunu halktan gizlemekle ve bu yabancı mezara nasıl kutsal bir emanet gömdüğü bilgisinden din kardeşlerini mahrum bırakmakla gerçekten doğru mu yapacaktı acaba? Çünkü eğer cansız iskeletlerden, ataların ve soybabalarının mezarlarından kederli insanlara böylesine güçlü bir teselli yayılıyorsa, birlik-

lerinin en görülebilen simgesi olan ezeli şamdanın kaybolmayıp kurtulduğu ve vatan toprağında güvenli bir şekilde sonunda geri döneceği günü beklediği bu sürülen, ezilen, rüzgâra kapılıp yok olmuş halka azıcık da olsa sezdirilse, kim bilir ne kadar mutlu olurlardı. "Onlardan bu umudu nasıl esirgeyebilirim," diye inledi gözüne uyku girmeyen ihtiyar, "binlerce kişiye umut ve mutluluk bahşedecek bir sırrı nasıl kendime saklayabilir, nasıl mezara götürebilirim? Teselli bulmayı nasıl şiddetle istediklerini biliyorum: Sürekli bir vakti ve muhtemeli beklemek zorunda olmak, yazılmış Kitap'a sürekli sessizce güvenmekle yetinmek ve tutunacak hiçbir işaret bulamamak bir halk için ne korkunç bir yazgı! Ama yine de eğer susarsam şamdan halk için muhafaza edilmiş olacak! Tanrım, beni dardan kurtar: Din kardeşlerime ne yaparsam doğru, ne yaparsam haksız davranmış olurum? Hancının bana söz verdiği uşağı buradan teselli eden bir bilgiyle, burada kutsal bir teminatın yattığını söyleyerek gönderebilir miyim? Yoksa mezar yerini senden başka kimsenin bilmemesi için sessiz mi kalmalıyım? Tanrım, benim adıma karar ver! Bana daha önce de bir kez işaret verdin! Bir ikincisini daha ver bana: Tanrım, karar yükünü benden al!"

Gelgelelim gece sessiz kaldı ve uyku, sınanmıştan düşmanca uzak durdu. Benjamin gün ağarıncaya kadar yanan gözlerle sorarak ve tekrar sorarak, her soruyla birlikte korku ve yakınmanın boğucu ağına daha derinlemesine dolanarak uyumadan öylece yattı. Derken doğu aydınlandı ama yaşlı adamın ruhu hâlâ aydınlanamamıştı; o sırada hancı üzgün bir ifadeyle odasına girdi. "Kusura bakma, sana dün söz verdiğim gibi yolları bilen uşağı yanında gönderemeyeceğim. Gece ansızın takatten düştü. Titreyerek ağzından köpükler çıktı, şimdi yüksek ateşle yatıyor. Yanına yalnızca öteki uşağı verebilirim. Elbette araziyi bilmez, üstelik dilsizdir; Tanrı ağzını doğuştan kapamış. Ama onunla kanaat etmek istersen, dilsizi seve seve yollarım sana."

Benjamin hancının yüzüne bakmadı. Minnetle göğe baktı. Bu, ona yanıt olmuştu. Susmasının işareti olarak ona bir dilsiz yollanmıştı. Gömülen yer sonsuza kadar sır olarak kalabilsin diye araziyi tanımayan biri gönderilmişti. Benjamin'in ruhu bocalamıyordu artık ve yaşlı adam minnetle yanıt verdi:

"Dilsizi yolla. Ve dert etme. Ben yolumukendim bilirim."

Benjamin boş arazide dilsiz refakatçisiyle birlikte sabahtan akşama kadar yol aldı. Katır, sırtına bağlanmış tabutla arkalarından suskun ve sabırla ağır ağır geliyordu. Arada sırada yol kenarında duran yoksul ve toz içindeki kulübelerin önünden geçiyorlar, ancak Benjamin bunların hiçbirinde mola vermiyordu. Yürüyenlerle karşılaştıklarında onlara yalnızca barış selamı veriyor ve her türlü sohbetten kaçınıyordu: Ona verilen işi sonlandırmak ve şamdanı mezara koymak için acele ediyordu. Ancak yerini henüz bilmiyordu, karanlık ve esrarengiz bir korku, seçimi kendinin yapmasını yasaklıyordu. "Bana iki kez işaret verildi," diye düşündü imanla, "üçüncüyü beklemek istiyorum." Böylece ağır ağır kararmakta olan arazilerden birlikte geçtiler ve tepelerin üstünde kara salınmalarla gece yükseldi. Gökyüzü karabulutlarla doldu, bulutlar huzursuzca ileri geri giden, çoktan zirve noktasına çıkmış olan ayı –bu, doruklardaki hafif ışıltısından hissediliyordu– örtmekteydi. Konaklama yeri bulunan bir sonraki yerleşim merkezi bir ya da iki saatlik uzaklıkta olmalıydı. Ama omzunda küreğiyle yanında suskun gölge gibi yürüyen dilsizle birlikte yol alan Benjamin'in gücü kuvveti yerindeydi, ikisinin arkasından uyumlu ve sabırlı adımlarla katır geliyordu.

Hayvan ansızın durup öylece kaldı. Uşak katırı çekebilmek için geminden tuttu. Ancak önayaklarını inatla yere bastıran katır uşağı öfkeyle geriye doğru fırlatıp, dişleriyle yakaladı. Yola devam etmek istemiyordu. Dilsiz, tahta sapı-

nı dik kafalı hayvanın böğrüne indirmek üzere küreği hiddetle omzundan çektiği sırada Benjamin koluna atıldı. Dilsize beklemesini ve hayvanı rahat bırakmasını buyurdu. Bu durma bir imaydı ve işaretti belki.

Benjamin çevresine bakındı. Karanlık arazi inişli çıkışlı ve bomboştu, yakınlarda ne bir ev ne de kulübe vardı. Kudüs'e giden caddeden ayrılmış olmalıydılar ve Benjamin düşündü: Evet, burası doğru bir yerdi, kimseler kulak misafiri olmadan görev burada yapılabilirdi. Değneğiyle toprağı inceledi: Toprak yoğundu, sıkıydı ve taşsızdı. Burada hızla bir mezar kazılabilirdi ve çevresini saran tepeler, kumun sürekli yayılmasına karşı koruma sağlardı, aksi halde kumlar izleri kolayca kapatabilirdi. Şimdi tek yapılması gereken, uygun yeri bulmaktı. Benjamin uzun süre kuşkuyla sağına bakındı, sonunda sola döndü.

Derken sağında, yoldan üç ya da dört taş atımı kadar mesafedeki boş alanda gölge yayan bir ağaç gördü, büyüklüğü ve şekli açısından Pera'daki tepede altında dinlendiği ve şamdanın emniyet altına alınmasına dair haberin altındayken ona ulaştığı ağaca tuhaf bir şekilde benziyordu. Düşünü anımsadı ve yüreği emin oldu. Dilsize hemen tabutu yük hayvanının sırtından çözmesini emretti ve gel gör ki, bu iş yapılır yapılmaz katır, kastığı uzuvlarını gevşetti, Benjamin'e yaklaştı ve yaşlı adam katırın burun deliklerindeki sıcak soluğu elinde hissetti. Burası doğru yerdi, Benjamin buna gitgide daha emin oluyordu, yeri uşağa gösterdi ve uşak gayretle çalışmaya başladı. Kürek, gümüş gibi tınlıyordu; dilsiz, itaatle ve canlılıkla suskun toprağı kürüyordu. Çok geçmeden çukur açılmıştı. Şimdi en son bir iş, şamdanı çukura indirmek kalmıştı. Her şeyden habersiz uşak, güçlü kollarıyla yükü kaldırdı, tabut aşağıya doğru usulca süzüldü ve sonunda ezeli uykusuna yatmak üzere uzandı; ahşap kabuğunun içinde değerli altın çekirdeğini korumaktaydı ve bu çekirdeğin üstü yakında toprağın soluyan, yeşeren, filizlenen ebedi canlı örtüsüyle kaplanacaktı.

Benjamin huşu içinde yere eğildi. "Ben tanığım, sonuncu tanık," diye düşündü ve bu düşüncenin altında yatan şiddetten bir kez daha ürperdi, "yeryüzünde artık benden başka kimse şamdanımızın sırrını bilmiyor. Benden başka kimse onun mezarını bilmeyecek ve saklandığı yeri tahmin bile edemeyecek." Ne var ki perdelenmiş olan ay, o saniyede ansızın örtüsünden kurtuldu. Akşam karanlığı çöktüğünden beri ayın ışığını bastıran bulutlar biraz kenara çekildiler; aydınlık, güçlü bir şua olarak yayıldı ve göğün orta yerinden adeta karanlık gözkapakları arasından kocaman beyaz bir göz aşağıya bakıyormuş gibi oldu. Bu, dünyevi bir göz gibi gölgeli ve kirpikli, narin ve fani değildi, yuvarlaktı ve buz kadar sertti, ezeli ve tahrip edilemezdi. Göz, açık mezarın en derinine kadar dik dik bakıyor ve ışınını içeri yayıyordu, çukurun açılmış dört kenarı görünür oldu ve tabutun ladin kayganlığı beyaz ışık denizinde parlak metal gibi parıldadı. Bu yalnızca tek bir andı, hudutsuz uzaklardan aşağıya inen tek bir bakıştı; sonra bulutlar hareket halindeki ayı yeniden perdelediler. Ama Benjamin anlamıştı: Onunkinden başka bir göz daha şamdanın yerini görmüştü.

Yaşlı adamın işareti üzerine uşak toprağı kürekle çukura doldurdu ve işi bitip, kapanan mezarın üstündeki toprak yeniden düzleşince, Benjamin uşağa geri dönmesini ve yükünden kurtulan katırı yanında götürmesini buyurdu. Dilsiz, elleriyle çaresiz işaretler yaptı. Yaşlı adamın yaban ellerde ve karanlıkta tek başına kalmamasını anlatmaya çalışıyordu, çünkü haydut ve yaban hayvanı tehlikesi vardı. İyi kalpli beyefendiye hiç değilse bir sonraki misafirhaneye kadar eşlik etmek istiyordu. Ancak ihtiyar azimli ve sabırsız bir ifadeyle dilsize emrini harfiyen yerine getirmesini buyurdu ve kararsızlık gösteren uşağı paylayarak kovdu. Adamın ve hayvanın yol kıvrımında gözden kaybolmalarını ve sonsuz bir boşluk içindeki göğün altında, devasa gecenin akıl almazlığı ortasında tek başına kalmayı güçlükle bekleyebildi.

Bir kez daha mezarın başına geçti, başını eğerek cenaze duasını okudu: "Sonsuzluğun adı bu dünyada, başka dünyalarda ve diriliş günlerinde uludur ve kutsaldır." Gerçi dini geleneklere göre örtülen toprağın üstüne bir taş ya da herhangi bir işaret koymak için içi gidiyordu. Ancak sırrın hatırına kendini tuttu ve tekrar arkasına dönüp bakmadan boşluğa doğru yürüdü, nereye gittiğini kendine sormadı. Şamdanı huzura kavuşturduğundan beri bir hedefi yoktu. Bütün korkulardan arınmıştı ve ruhu artık endişe içinde değildi. Yapması için belirlenmiş olanı yapmıştı. Şamdanı sonsuza kadar gizlendiği yerde, halkı ise bundan sonra da yeryüzüne dağılmış olarak mı bırakacağı; yoksa halkı sonunda yurduna döndürüp, şamdanı bilinmeyen mezarından mı dirilteceği artık Tanrı'ya kalmıştı.

Yaşlı adam, karanlığında bulutlarla oynaşan ve yarı yarıya yeniden yıldızlarla parıldayan gecenin içinden yürüdü, mutluluğu her adımda daha da artıyordu. Yaşanmış onca yılın yükü ve ağırlığı efsunlanmış gibi üstünden düştü ve uzuvlarına içten doğru daha önce böylesini hiç tanımadığı bir hafiflik yayıldı. Bitik ve ihtiyar uzuvları yumuşak ve ılık yağla gevşemişçesine ansızın isteklerine boyun eğdi ve Benjamin su üstünde yürür gibi canlı ve özgür ilerledi. Yürümek ona süzülmek gibi geliyordu şimdi, başı yukarı doğru dikilmişti, hissedilmeyen bir rüzgârla salınan bir eli de yukarı kalktı ve –yoksa bunu uyanıkken düşünde mi görüyordu?– sanki kırılan elini ilk kez kaldırıp hareket ettirebiliyormuş gibi hissetti. İçinde gitgide daha berrak duyumsadığı kanı, ağaç gövdesinde kaynayan su gibi şimdi çınlayarak yükseliyordu, derken şakaklarında tiz sesler çıkararak atmaya başladı ve yaşlı adam bir anda ulu bir ilahi duydu. Bunu söyleyenler toprağın altındaki ölüler miydi, yurduna döndüğü için din kardeşlerinin korosu muydu yükselen, yoksa sesler gitgide daha güçlü parıldayan yıldızlardan yağan ılık çağıltı mıydı, kestiremedi. Bilmiyordu. Sanki kanatları onu

taşıyormuş gibi çağıldayan gecenin içine yürüdükçe yürüyordu yalnızca.

Ertesi sabah Ramla kentindeki pazara doğru giden tacirler yolun yakınındaki bir arazide yaşlı bir adam buldular. Ölmüştü. Yabancı, başı açık vaziyette sırtüstü yatmaktaydı. Sanki sonsuz bir şeyi kucaklamak istercesine kollarını kendinden uzağa uzatıp açmıştı, ayaları ise büyük bir armağanı kucaklayacak birininki gibi gerilmişti. Müteveffanın huzurla nurlanmış yüzündeki gözleri açık ve aydınlıktı. Tacirlerden biri ölünün gözlerini imanla kapamak üzere eğildiğinde, gözlerin ışıl ışıl olduğunu, içlerindeki suskun yuvarlak yıldızlara bütün gökyüzünün aksettiğini gördü.

Ancak yabancının bıyığının altındaki dudakları sıkıca kapalıydı: Sanki öldükten sonra bile dişlerinin arasında bir sır tutuyor gibiydi.

Sahte şamdan da birkaç hafta sonra Kutsal Topraklar'a getirilmiş ve İustinianos'un buyruğu doğrultusunda Kudüs kilisesinde sunağın altına konmuştu. Gelgelelim orada kalış süresi uzun olmadı. Çünkü Persler kapıları kırıp içeri girdiler, eşlerine kolyeler ve krallarına da bir zincir yapmak için şamdanı kırıp parçaladılar: İnsan yapımı şeyler nasıl zamana ve insanoğlunun yıkıcı zihniyetine yenik düşerse, kuyumcunun aslına benzeterek ürettiği bu işaret de yok olup gitti ve izi sonsuza kadar kayboldu.

Oysa sır sayesinde muhafaza edilmiş ezeli şamdan hâlâ fark edilmeden ve sapasağlam olarak yurdundaki mezarda bekleyip, nöbet tutuyor. Üstünden sert çağlar geçip gitti, halklar birbiri ardına yüzlerce yıl boyunca bu topraklar için çekiştiler, yabancı kavimler, sonra başkaları ve yeniden başkaları onu uykusundan etti: Ne var ki onu hiçbir soygun ele geçiremedi, hiçbir hırs tahrip edemedi. Bugün bazen acelesi olan bir ayak koruyucu vatan toprakları üzerinde yürüyor, bazen yoldan geçenler öğle sıcağında yol kenarında, onun

istirahat ettiği yerin çok yakınında kestiriyorlar; gelgelelim onun yakında olduğunu kimse sezmiyor ve hiçbir merak bugüne kadar onun bulunduğu derinliğe inemedi. Hâlâ Tanrı sırrı olarak gelgitlerin karanlığında uyuyor ve şunu kimse bilmiyor: Sonsuza kadar böyle gizlenmiş halde ve hâlâ bir yaban elinden diğerine huzursuzca göçüp duran halkının gözünde kayıp olarak mı kalacak, yoksa halkın yeniden kavuşacağı o gün onu sonunda birisi bulacak ve şamdan barış tapınağında yeniden huzurla ışıldayacak mı?

Modern Klasikler Dizisi - 65

Süleyman'ın tapınağından çıkan, Yahudilerin kutsal emaneti yedi kollu şamdanın 455 yılında Roma'yı yağmalayan Vandalların eline geçmesi, kentin Yahudi cemaatinde şok etkisi yaratır. Cemaatin yaşlıları, olan biteni gelecek kuşaklara aktarması için o sırada yedi yaşında olan Benjamin'i de yanlarına alarak kutsal Menora'yı denizaşırı yolculuğuna uğurlarlar. Seksen yıl sonra aynı Benjamin, şamdanı Yahudilere geri vermesi için İmparator İustinianos'a yalvarmak üzere Bizans'a gider. İustinianos'un Kudüs'teki bir Hıristiyan kilisesine gönderdiği şamdan, orada kaybolmuştur. Ancak Zweig *Gömülü Şamdan*'da söylenceye bir gün yeniden kavuşma umudu barındıran bir final atfeder.

STEFAN ZWEIG (1881-1942): Viyana'da varlıklı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Zweig, yaşamı boyunca Avrupa'nın hızlı değişimine tanıklık etti. 1934'te Nazilerin baskısı yüzünden Avusturya'dan ayrıldı. Önce İngiltere'ye, 1940'ta da Brezilya'ya göç etti. *Satranç*, *Amok Koşucusu*, *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu*, *Bir Kadının Yaşamından Yirmi Dört Saat*, *Olağanüstü Bir Gece* gibi unutulmaz novellaları ona büyük bir ün kazandırdı. Roman, şiir, öykü, deneme, biyografi ve oyun gibi farklı türlerde çok sayıda yetkin ürün verdi. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu ilgi onu derin karakter incelemelerine götürdü. Önemli denemeleri arasında *Üç Büyük Usta* (1920); *Kendileriyle Savaşanlar* (1925) ve *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar* (1928) sayılabilir. *Ungeduld des Herzens* (1938; Sabırsız Yürek) adlı bir psikolojik romanı da mevcuttur.Yazara ün kazandıran bir başka yapıtı *Sternstunden der Menschheit*'tır (1928; *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*). Zweig ayrıca Joseph Fouché, Marie Antoinette ve Mary Stuart'ın nesnellikten çok sezgiye dayanan biyografilerini kaleme aldı. Avrupa'nın Hitler'e köle olduğunu görerek umutsuzluğa kapılan Zweig, 1942'de ikinci eşiyle birlikte intihar etti.

9 786053 326168

Bütün Eserleri - 10

10 TL